

4 1958

planinski vestnik

planinski vestnik 4¹⁹⁵⁸

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE | LETNIK XIV | APRIL

VSEBINA:

PLEŠIVEC	
Boris Režek	193
TRI DNI V KRIŽNI JAMI	
Miran Marussig	196
GLACIER DES BOSSONS	
Pavel Kunaver	204
SKUTA Z JUŽNE STRANI	
Rado Kočever	213
KUKOVA ŠPICA (2417 m) NAD PE- RICNIKOM	
Stanko Klinar	220
MED DVEMA DOLINAMA	
Fran Roš	224
BORBA GRADNIKOVE BRIGADE NA KRNU	
Tone Svetina	227
OD TETOVA PREKO ŠAR-PLANINE IN KORITNIKA DO PRIZRENA	
Miro Marković	231
MOJE PISMO S PLANIN	
Valentin Cundrič	238
NEKAJ ALPINISTIČNE GEOGRA- FIJE O DOLOMITIH	
Slavko Peršič	239
KLIMATSKE SPREMEMBE SE KA- ZEJO TUDI V VEGETACIJI	
Tone Wraber	243
DRUŠTVENE NOVICE	244
IZ PLANINSKE LITERATURE	245
RAZGLLED PO SVETU	249
IZ OBČNIH ZBOROV	254
NASLOVNA STRAN:	
Pomlad na Kofcah — Foto F. Premru	

Planinski Vestnik je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga imenovana Zveza, urejuje pa uredniški odbor / Revija izhaja dvanajstkrat na leto, po potrebi v snopičih po dve številki skupaj / Clanke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Celje, I. gimnazija / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Liko- zarjeva ulica 9, poštni predal 214, telefon št. 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina znaša din 400.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 100.— / Tekoči račun revije pri Komunalni banki 60-KB-2-Z-121 / Spre- membo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer nave- dite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odpovedi, ki jih naročniki izročijo Upravi do 1. decembra za prihodnje leto

V ZALOŽBI

PLANINSKE ZALOŽBE

je izšla

kot peti snopič zbirke

NAŠI VELIKI PLANINCI

brošura

DR. JOSIP CIRIL OBLAK —

PLANINSKI IN KRAJINSKI LEPOSLOVEC

Cena din 200.—

Dobite jo pri vseh planinskih društvih
in knjigarnah

naročite pa jo lahko tudi pri

Planinski založbi

Ljubljana, Likoazarjeva 9, telefon 32-553

Na zalogi so še brošure

BALTAZAR HAÇQUET

(din 120.—)

DR. KLEMENT JUŽ

(din 150.—)

in

VALENTIN STANIČ

(din 200.—)

ter plezalni vodnik

V NAŠIH STENAH

(din 500.—)

Plešivec

BORIS REZEK

Sonce še ni vzšlo, ko sem se čez zamet pred lopo izril iz stana na plano. Osrenjene planjave je ponoči prekrila novina in zdaj so modrikaste vstajale v jutranjo svetlobo. Doline so še ležale v somraku in čezenj so se stezale srhe mraznice.

V kalno jutro je počasi silila zarja. Onkraj Raka se je zalesketal goli hrbet Plešivca in žarki so zrasršeli tudi semkaj na Planino. Stanovi so tičali v zametih; noben dim se ni dvignil nad njimi, nad vso Malo je ležala tišina in samota.

Veter ni ganil in štrenaste meglice so napovedovale, da bo skoraj pričelo znova snežiti.

Mraz me je pognal nazaj v stan. Naložil sem na ogenj in pusto ždel na kupu drv ob ognjišču.

Vreme se ni hotelo napraviti in že nekaj dni sem bil sam. Primanjkovalo mi je tudi hrane in sekiri je počilo ratišče. Za silo sem ga zvezal z žico, a cepiti bi bilo treba grčave klade, ker so bila druga drva že požgana. Moral sem v dolino. Kaj bi tudi še počel v metežu, ko ni moč vztrajati na planem in lahko samo poslušam škrtanje petelina na dimniku in zateglo popevanje vetrov, ki se potepajo po robovih.

Voda v loncu je pokipela, ni se mi ljubilo kuhati. Zlodej naj se zadavi nad tem večnim koruznim dušem!

Dol grem. Pri Pajku mi bo Johana že vrgla kakšno reč čez ponev. Čaj ali kava pa sta tako sama voda in ni vredno, da bi se mudil.

V naglici sem pospravil. Vtaknil sem še sekiro v oprtnik; le bolj nerad, a napraviti ji je bilo treba novo ratišče, in že sem stal na smučeh. Spet mi je obstal pogled na ožarjenem robu Plešivca, ko sem vtaknil roke v zanke na palicah, in spomnil sem se, da mi ne kaže čez Pasjo peč in Sušave, ker je bila pot do Prapretna že dokaj okopnela in bi moral smučiči nositi.

Čez Raka pojdem in čez Plešivec na Gozd, me je obšla misel, ko sem gledal na zasneženi vrh onstran globeli. Časa imam na pretek in vreme bo nemara tudi še držalo.

Odginal sem se iz lese po vesini navzdol. Shrlina je šelestela in se prašila pod smučmi, ko sem ovijal med zametenimi smrekami pod Gojško planino. Na celcu je ležalo za ped novine; semkaj v osoje še ni seglo sonce, vse je bilo zalito in po gladkih jasah sem jemal strmali proti Raku.

Samotni vrh Plešivca med Rakom Črnelcem me je že dolgo vabil, vedel sem pa le to, da je na njem nekje planina s stanovi in stajami in da se z roba spuščajo lazi in poseke nad Kališče ob cesti čez Črnelec.

Vrh Raka sem prekrizal svežo gaz s kranjske na štajersko stran. Dve ženski sta se težko obloženi spuščali v zamegljeni Podvolovljek in tudi iz Črne se je že silila megla vkreber v Plešivec.

Ponujala se je odjuga, a zatopljen v samotno srečanje, nisem opazil, da mi lepi sneg na smuči. Znova sem se utonil v gozd in zajel me je neznani svet. Nad Črno se je dvigalo zgolj strmo pobočje, vrh se je že umaknil v ozadje in v ridah sem tiril smučino vkreber. V globoko zasneženi pokrajini ni bilo treba iskati poti. V gozdu se je zožil razgled na sama debla smrek in bukev, počez sem se ogibal najhujših strmali in znova utiral smučino nazaj v prvotno smer.

Minila je že ura ali dve, ko me je nenadoma zajela megla. Zašel sem bil v neko skalovje in sem znova moral zaviti vstran. Videl sem le še nekaj sežnjev predse in kmalu tudi nisem vedel, v katero stran pravzaprav gazim. Naposled sem bil v neki strmi grapi in, ko se je pod smučni odkrhnila kloža, sem čul, kako spodaj pada plaz posnetega snega čez skalovje.

Ril sem med gostimi smrekami, z vej se je usipalo po meni in ko me je znova ustavilo skalovje, sem šnel smuči, da bi prišel naravnost gor. Vdiralo se je do kolen in do pasu, preden mi je bilo moč pririti na malo ravan.

Moral sem biti že v višavi. Razmaknjene, zametene smreke so se pokazovale iz megle, ko sem znova utirjal smučino vkreber. Zdelavalo me je že in ura je utegnila biti že dokaj čez poldne ob tem tavanju v neznano in bi že zdavnaj moral biti na vrhu. Najrajši bi jo udrl po svoji sledi nazaj, a misel na plezanje po strmem skalovju in vdiranje do pasu mi ni dala. Ko bi se vsaj za hip potegnila megla, da bi videl, kje sem!

Spet me je ustavilo skalovje, postalo mi je vroče. Hitel sem v drugo stran. Sam strm gozd in potem dolga, prazna jasa in znova globoko zametene smreke v globeli. Trudno sem se spustil vanjo in križal svojo lastno smučino...

Zavedel sem se, da tavam v krogu. Noge so se mi tresle od napora. Megla se je bila še bolj zgostila in iz nje so pričele tiho padati snežinke.

Izgubljen v tej snežni divjini, bi lahko tako blodil še do noči, potem pa sedel v sneg in zmrznil. Že so mi pohajale moči, ko sem gazil k najbližji smreki in se vise na palicah oddahnil v njenem zavetju. Skoraj do polovice je tičala v zametu. Ni mi bilo treba premišljevati, kaj moram storiti. S smučko sem grebel v sneg, da sem izvrtal luknjo med vejevjem in kakor po navadi, je bila spodaj ob deblu precejšnja vrzel, ki so jo pokrivala zametene veje.

Kako prav mi je zdaj prišla sekira, ki sem jo bil le nerad vzel s seboj! Posekal sem veje, ležeče povsem v snegu, in kmalu iztrebil prostor; vrzel se je večala in skoraj je bil sneg steptan do tal. Razsekal sem še vejevje v polena in podnetil ogenj z mažo za smuči, potem pa s snegom zadelal luknjo in končno do kraja zdelan sedel ob plapolajoči zibelj, ki je kmalu našel dušek med vejami pod vrhom in me ni več grizel v oči, ogenj pa se je prijetno razgoreval.

Ves dan že nisem nič jedel; zdaj sem s slastjo pomislil na koruzne žgance, ki sem jih bil privoščil zlodeju. Premogel sem sicer reženj slanine in krajec kruha. V vetrovki sem otipal par reber čokolade in v žepu oprtnika mi je prišla pod roke pozabljena škatla sardin.

Želel pa sem si vsaj malo toplega, ker me je vsega prepotenega kljub ognju stresal mraz. V škatli za proviant sem natopil sneg in v krop nastrgal čokolado. Ko sem se po tej, sicer malo slastni pijači še najedel in si prižgal cigareto, mi je manjkalo samo še to, da bi se znašel spet v stanu na Mali in se zaryl pod odeje.

Nobeno preganjanje vetrov in škrtanje petelina bi me ne motilo. Tu je vse žitje ob meni le prasketanje ognja, kajti zunaj je tihotna, metežna noč. Mraza ni, snežna duplina se je razgrela in tu pa tam se utrne kaplja z vej nad mano.

Dremež se me loteva, ko ždim ob ognju. Zakinkam in se spet prebudim, ko pojenja ogenj in naložim razcepljene, za zapestje debele veje; cvrče se pcedi smola iz gostega lesa in zubelj hlastno plane ob deblu kvišku.

Že nekaj dni je bil lezel vame nemir in naveličano sem se potikal po prazni pokrajini. Ponoči sem se prebujal in strmел v temo. V ognjišču so pokljala goreča drva in žar iz reže je poplesoval po stropu. Tožeči glasovi so vstajali iz viharja na planem in napeto sem prisluškoval v to neznano dogajanje.

Tu me objema tišina. Misel visi ob plapolajočem ognju, v njem nastajajo slike, gorske pokrajine, mesta in razbite ladje in se spet razblinjajo v drugačne.

Žar me greje v obraz. Vem, da se mi je zgoraj na Mali planini hotelo le novih pogledov in drugačnih doživljajev, zato sem tudi šel v to neznano divjino. Samota me ne mori več. Ugibam, kam neki sem le zablodil. Razgrnil sem karto, a vegasti svet s skalovjem in gozdovi, kjer sem taval dolge ure, je na njej le mala črtkasta ploskev. Nemara tičim tik pod vrhom. Vse je lepo zarisano; tu sta koti 1325 in 1184, potem kolovoz s Podloma ob cesti na Črnelec na sedlo med Velikim Plešivcem in Kranjskim rebrom. Vidim stanove in staje pod Malim Plešivcem in stezo s Kališča na to planino. Vse skupaj lahko pokrijem s prstom, v resnici pa so to kilometrske razdalje po globelih in strmalih, čez grape in skalovje, zunaj pa v gosti megli mete sneg...

Porogljivo se smehljam samemu sebi, da sem ujet na hribu, ki bi iz dna Črne skoraj lahko zalučal kamen čezenj. Koliko časa lahko prebijem, če metež ne bo prenehal, ker nimam več hrane. Dva, tri dni... Smešno je, da tako ugibam; saj je jedva uro do najbližje hiše, a jedka misel vrta vame.

Če neha snežiti, bom v megli prav na istem in vrh vsega bo zametena tudi včerajšnja sled, ki bi me mogla povesti iz tega blodnjaka. Menda me ne postaja strah?

Prižgem si cigareto in najdem opravek. Odsekati moram še nekaj vej na drugi strani debla, da mi ne zmanjka drv. S tem se zamotim in skoraj nastane okrog smreke, ki se že žge ob ognju, sklenjen krog prostora.

Zubelj veselo zahablja; zebe me ne več, srajca se je posušila in vročo jo oblečem. Pripravim si še ležišče na položenih smučeh in ga nasteljem z vejicami. Tja ležem, za strah bo še jutri čas. Ogenj me prijetno greje v hrbet in topa utrujenost me prevzame.

Kot da počivam v stanu na Mali, mi je. Plošča na ognjišču žari in na pogradu pod stropom je neznosno vroče. Vržem odejo razse in se obračam. Lonec na ognjišču prekipeva, nekaj se smodi, pa se mi ne ljubi vstati. Zdaj me zazebe, zunaj sem in veter veje. Zvrtničeni srež se iskri v soncu in hladno prši v obraz, ko se spuščam v zameteno globel. Smreke švigajo mimo in naproti, zrak sika v brzini. Pred menoj zazeva prepad, groza me prevzame, pa ne morem zakreniti vstran, noge so mi odrevenele. Stemni se mi, padam in vsega me prešine ostra, rezoča bolečina.

Planil sem kvišku. V hipu sem se zavedel, da še vedno tičim v svoji snežni luknji in si otepam goreče hlače. Iz ognja odleteli utrinek mi jih je prežgal do živega. S kepo snega udušim smodenje in na blagu nastane za tolar velika luknja.

To imam v povračilo za kratki, nemirni sen. Toda s kupom naloženi ogenj je že pojenjal, le sivo oprhana žerjavica še tli. Vendar je svetlo, luč poseva sneg na vejah. Najbrž je vzšla luna in metež je ponehal. V naglici sem odprl zamašeno luknjo in ugledal sonce, ki se je dvigalo po vedrem nebu nad Menino planino...

Veselo sem ril iz globeli na smučeh vkreber na odprti rob. Snega je padlo le za dober prst in veder veter ga je razganjal po vesinah. Nisem prav verjel, ko sem ugledal zameteni stan z razdrto lesu, in samotna smučina se je vlekla čez planoto. Skoraj se mi je zdelo, da vidim sukljavi dim nad streho, pa sem spoznal le svojo zmedeno sled. Skoraj tik mimo stana sem bil gazil v meglo in v krogu obšel planino do zavetja pod smreko. Streljaj daleč pa bi lahko spal na pogradu, vsa premišljevanja bi mi bila prihranjena in tudi hlače bi ostale cele.

S planine se je stezal goli hrbet proti oddaljenemu vrhu. V ridah sem tiril smučino v šelesteči srež. Veter ni več ganil in od nikjer ni bilo glasu. Zimski svet se je tihotno razpiral v somračne doline v sencah gora, v Podvolovljek in Lučko Belo z ožarjeno Dleskovško planoto nad njo in tostran v Tirosek s cesto na Črnelec in kope na Menini.

V meni se je umirilo. Dnevi na Mali in minula trda noč sta bila le še medel spomin ob odkritju tega novega sveta, ko sem obstal na vrhu.

Globoko spodaj nad Črno se je razkazoval Gozd in čez Vovar je segal pogled na daljno ravan v jutranjem čaru. Ni me preveč ganilo, da bi tačas že moral biti tam v tisti megli in bi skozi zaroseno okno lahko videl le na pusto dvorišče z olušenimi zidovi.

Golorok sem sedel na toplem soncu, ko je iz globine pritajeno zabrnelo zvonjenje in tudi sonce je kazalo poldne. Šele zdaj sem začutil, da me teži neprespansa noč in za južino je bil že tudi čas, ker sem po sili moral pozabiti na zajtrk.

Še enkrat sem s pogledom obšel prostrani razgled, ki ga nemara nikdar več ne bom videl, in se odgnal povprek po vesinah pod Malim Plešivcem proti Podlomu.

V zategnjenih vijugah me je neslo navzdol. Oblaki sreža so se polesketovali in se spet razsipali. Še nekaj zdrkov med drevjem in podrsov s strmali in spustil sem se z ronka v ride na cesti čez Črnelec.

Še enkrat sem videl obsijani hrbet Plešivca, ko sem se po kratkem oddihu pri Logarju v Črni, na poti proti domu, vzel na Gozd. Tanka senčna črta se je ovijala po snežnih pobočjih. Sonce in veter sta jo pač kmalu zabrisala in čas je odmaknil doživetje. Ko pa sem ondan ugledal prasketavo iskro ognja v nočni temi sredi gozdovja pod vrhom, je vse spet sveže stalo pred mano.

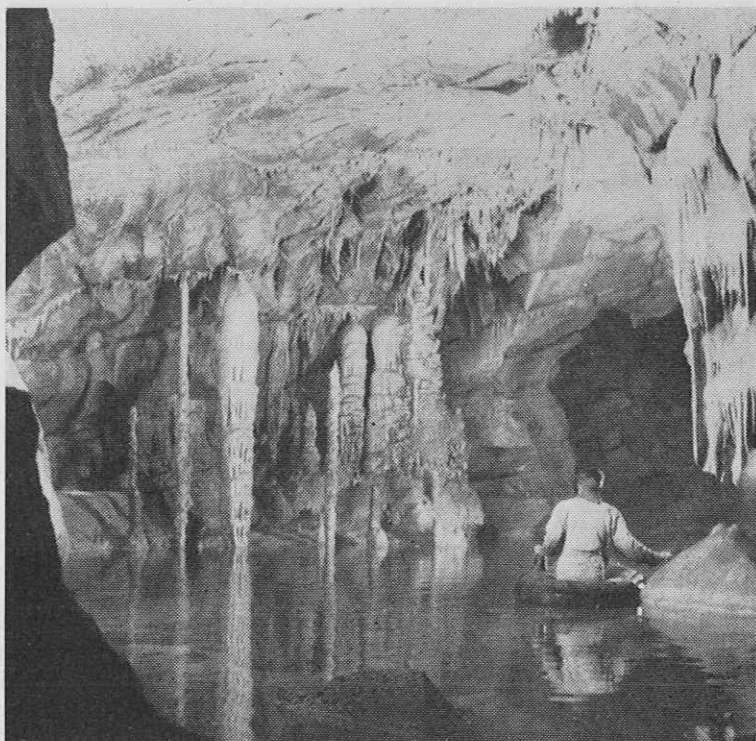
Tri dni v Križni jami

MIRAN MARUSSIG

Pozna jesen je bila. Sonce je tonilo v Javorniške gozdove in Cerkniško jezero je bilo podobno veliki gmajni. Večer je bil mrzel in jasen, pa zaradi rožnate zarje kar nekam otožen.

Potem je dan ugasnil. Mraz je postal oster, iz ust in nosnic se je kadila bela sopara. Sedeli smo na kamionu in brzeli pred vhod Križne jame.

Ko smo avto raztovorili, je bila pred nami cela gora jamskih lestvic, čolnov in drugih stvari, potrebnih za raziskovanje. Če bi luna imela obraz, bi prav gotovo z ironičnim nasmehom zasijala z neba, tako je pa le topo in mrzlo bolščala navzdol. Prižgali smo karbidke, naložili na ramena, kar se je sploh naložiti dalo, in odšli k vhodu. Šest postav je potem druga za drugo izginilo

**Glavni rov,
pristanišče I**

Foto:
Marjan Richtar

v velikem žrelu, podobnem odprtemu medvedovemu gobcu. Tako je ugasnila tudi noč. Ostala je le še jamska tema, zdaj topa in prazna, zdaj polna prelestne luči kristalov in svojstvene lepote.

Križna jama je dolg podzemeljski rov. Prvih nekaj sto metrov je suha, potem pa se začno jezera, pravzaprav kar sklenjen vodni tok nekaj kilometrov daleč pod zemljo. Semkaj, v ta dolgi labirint rogov, kamenja, kapnikov in vode smo bili danes namenjeni.

Kako je človeku, ko vrže nahrbtnik z ramen, vedo vsi. Prav s takimi občutki smo storili to tudi mi, ko smo prišli mimo kapniškega stožca Čimburase do prvega jezera. Toda pot se je tu šele začinjala. Res, da bodo od sedaj trije majhni gumijasti čolnički na vodi, na ramah pa je slej ko prej ostalo vsakemu vsaj po trideset kilogramov, če ne računamo merskih lat, inštrumentov in moje slonovske spalne vreče. Od tistega trenutka, ko smo napolnili čolne z zrakom, pa do takrat, ko smo sedli vanje, je vse kazalo, da so čolni premajhni za nas in za ves tovor. No, pa je le šlo. Kako, to je pač poglavje zase.

Posadke so bile razdeljene takole. Prvi čoln: Tomaž in Cof, drugi: Mišo in Sket, v Haronu pa, kakor se je imenoval tretji, Francelj in jaz. Prevoz je postal že od vsega začetka problem. Tomaž in Cof sta se odločila za dvojno vožnjo; prvič s Tomaževo prtljago preko jezera, drugič s Cofovo. Midva s Franceljem sva bila proti tej izgubi časa. Naložila sva vso goro stvari na hrbet in startala. Že Francelj sam, ki je sedel spredaj, je skoraj napolnil čoln. Meni ni kazalo drugega, ko da sem stisnil zobe, stopil z eno nogo v čoln in odrinil. Prva nesreča: luč se je pri močnem naklonu izmuznila iz zanke, ki sem jo imel privezano okrog prsi, zanihala pod Franceljev nahrbtnik, prežgala blago in

Vhod
Križne jame

Foto:
Marjan Richtar

ugasnila. Čoln se je od sunka pri odzivu nagnil močno v desno, nato v levo, z njim vred pa tudi strašna peza na najinih ramah. Vsekakor je bil Francelj tisti, ki je rešil položaj. Stokal je, puhal vročo sapo iz razširjenih nosnic, obenem se je pa zaklel, da je to prva in zadnja vožnja z vso prtljago naenkrat. Vsekakor sem mu dal prav. Taka vožnja je pomenila prej ali slej konec na dnu tega podzemnega kanala.

Potovali smo počasi, pa zato toliko bolj varno. Glavni rov je zgrajen v gotski arhitekturi s krasnimi kapniškimi tvorbami, jezeri in kaskadami, preko katerih v miniaturnih brzicah šumi voda. Vse je mokro. Stene se v luči acetenk svetijo, ko da so premazane z vazelino. Piratska ladja in vse tiste benečanske oblike pomolov in pristanišč ter kamnitih kolov, podobnih rokokojskim stebrom, ki rastejo naravnost iz vode in se dotikajo stropa, se svetijo in lesketajo, ko da drsi olje preko žlahtnega kamna.

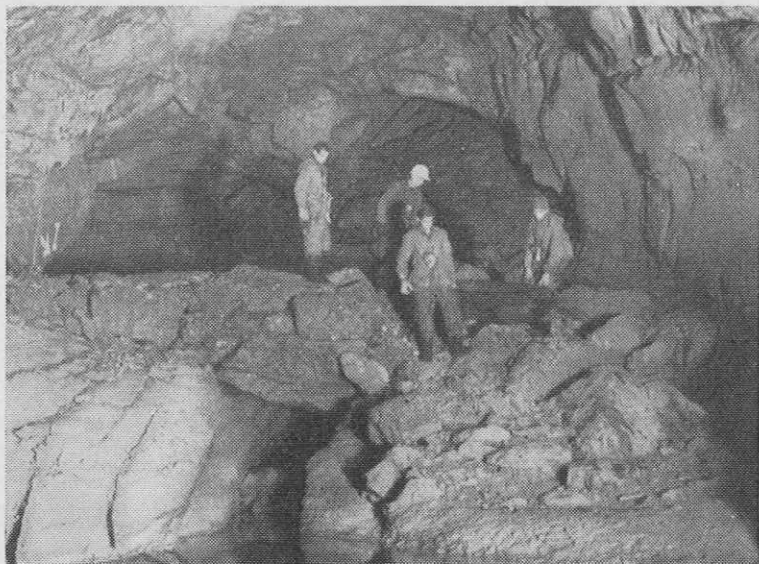
Nasproti Otoka, naravnega otočka sredi struge, se cepi v levo Suhi rov. Ta je bolj domač. Tla so suha in stene prav tako. Tu in tam kane s stropa debela kaplja, pa se še isti hip porazgubi v drobnem rjavkastem kamenju in ilovici. Tu smo se namenili bivakirati. Ob prostoru, kjer smo razgrnili blazine in vrečke, so zrastle prečudne oblike sige. Kakor da je nekdo z umetniško roko in z blaznim potrpljenjem ustvarjal stvari, ki so posejane po tleh. Ti majhni skupki so na las podobni smrekam. Vse je otročje majhno, bolj podobno čokoladnim umotvorom na torti kakor pa resničnemu kamnu. Prav poleg tega miniaturnega gozdička smo se torej utaborili.

Kakšna slast! Ramena so počivala, oči so bile utrujene in so lezle skupaj. Kuhalniki so brneli in kava je dražila nosnice tako zelo, da je bilo poželenje po njej zares skoraj nepremagljivo. Tu in tam je kdo počenil in srknil, zadovoljno zamomljal ali pa zabrundal — medušč, dobra kava.

Ura je bila enajst. Zlezal sem v vrečko in gledal v strop. Karbidke so metale po stenah pošastne sence. Nad Tomaževo glavo je visela ogromna skala in je nehote vzbujala občutek, da bo zdaj zdaj zagrmela navzdol. Sket je pel,

• Prenašanje
čolnov
preko podorov

Foto:
Marjan Richter

pa tako močno, da mu je žila izstopila na čelu. Mišo je robantil, naj utihne, pa ni. Podoben je bil petelinu, ki kikirika, dokler ima kaj sape v sebi, in poje, dokler se ne izpoje. Tudi Sket se je izpel.

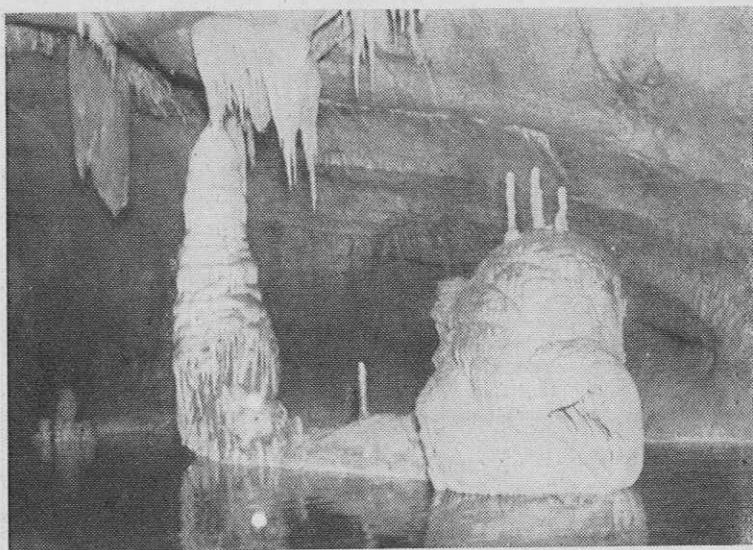
Razen Franclja smo vsi pogasili luči. Karbid je zasmrdel in neprijetno dražil nosnice. »Vpihni sonce,« je zamrmral Mišo. »Ne,« je dejal Francelj, »naj gori.« Čemu mu bo luč — sem si mislil, saj nismo v grobu, potem sem zaspal.

Navajen sem hrupnih juter. Najprej zapoje ptič ali pa me sonce zbudi s prijetno toploto. Če sem v mestu, potem motorji brnijo pod oknom, če sem v gorah, mi veter strese šotor. Tu je bil mir. Francljeva luč je še vedno brlela in sence na stenah so bile toge, težke in mirne. Pogledal sem na uro. Osem. Zunaj je dan, torej vstanimo.

Naš namen je bil izmeriti vodne količine v vsem kompleksu jame, meriti količine kisika v vodi ter nabirati črve in polže. Obenem smo imeli namen narediti še morfološki opis jame in obnoviti poligonske točke poligona, ki je bil merjen pred dvajsetimi leti. Bili smo torej pošteni delavci. Kisik sta imela na skrbi Cof in Francelj, črve Mišo in Sket, morfologijo Tomaž, vodo pa jaz. Sket je že prvi večer namočil vabe, pa je tožil, da ni nič. Ko je izplakoval posodo, je opazil, da imajo rakci čisto drug okus, kakor pa je mislil poprej. Namesto jetrc so se lotili riža, ki je ostal od večerje v vodi. Znanstveno je to kaj preprosto razložil: sprememba na jedilnem listu vsakemu dobro dene.

Pretoke smo začeli meriti šele pri Kalvariji. Od Otoka do Kalvarije je rov podoben prejšnjemu. Kapniki vise s stropa, rasto ob strugi in na podorih na levi in desni strani struge, vise v baldahinih in gobastih oblikah nad kristalno čisto vodo in dajejo občutek, da so vse to žive stvari.

Kalvarija je velik podor, na gosto preraščen s kapniki. Voda drvi z nekoliko višjega jezera preko zasiganega prehoda v nižje jezero. Pogled s spodnjega jezera na lučke, ki se premikajo sem in tja na lepo izoblikovanem bregu med kapniki in brzico, je podoben pogledu z morja na obalo, na pristaniške luči, ki trepečejo in drhte nekje med zrakom in vodo. Temu trepetanju je pri-

Piratska ladja

Foto:
Marjan Richtar

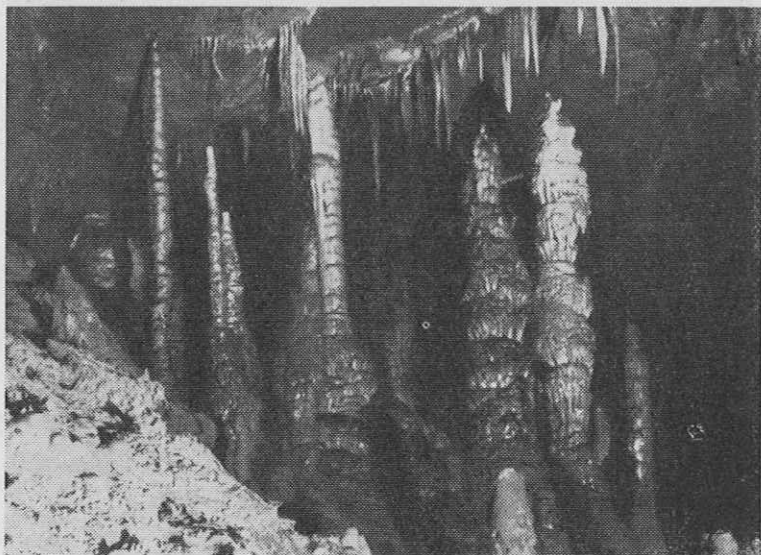
mešan zamolkel prizvok šumov in senc, ki drhte v labirintu podzemskega rova. Obok grajske kleti bi po občutju in arhitekturi ustrezal pogledu, ki se nudi očem od Kalvarije nazaj proti Otoku.

Od tu smo hoteli najprej v Pisani rov. Pa je bil prehod vanj preozek. Rov se namreč tako zniža, da je treba leči v čoln in se z rokami odrivati od stropa. Navsezadnje bi šlo, toda Tomaž je ukazal: v Blata! Vsekakor je bil on odgovoren za uspeh ekspedicije in smo ga hočeš nočeš poslušali. Blata so prav tako dolga kot Pisani rov, le da se cepijo pri Kalvariji v levo. Pisani rov je torej na desni in drži preko Križne gore mimo Matjaževega rova do Kristalne gore, ki pomeni trd oreh vsakemu plezalcu. Odšli smo torej v Blata.

Skladi v jami

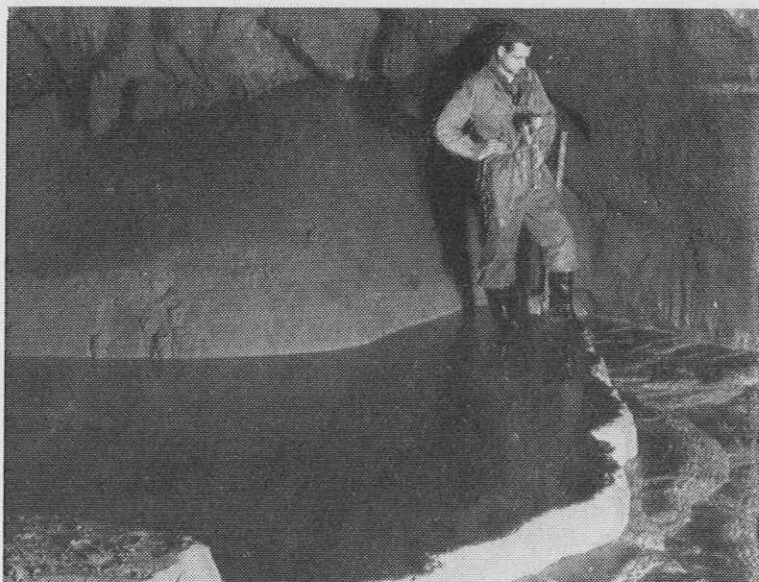
Foto:
Marjan Richtar

Kalvarija

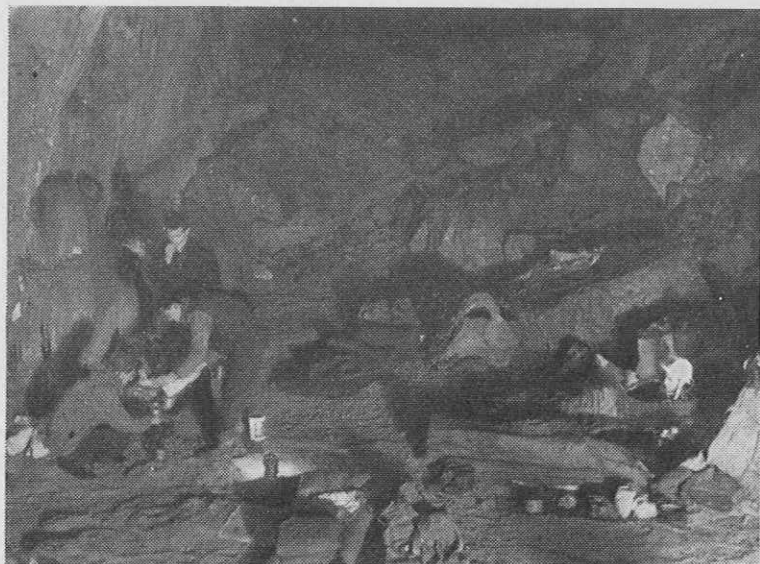
Foto:
Marjan Richtar

Meandri v ilovici. Milijoni ovinkov in tone blata. Vgrezali smo se do gležnjev. Zdaj je ilovica strma in spolzka, zdaj suha in položna. Prišli smo do stranskega jezera in se jezili, da nismo imeli s seboj čolnov. Pustili smo jih namreč na Kalvariji. Stransko jezero še ni preiskano in nihče ne ve, kaj je na oni strani. Morali smo naprej. Že od daleč nam je udarilo v uho zamolklo bobnanje. Tomaž je dejal — džungla. Pa ni bila džungla. Siga je zaprla vodi prehod in ustvarila ozko grlo. Voda je grlo mašila in je vedno znova zasoplo in hropeče zagrgala in odtekla dalje. Hropla je kakor stara, nadušljiva pljuča, otrdela in toga, ki jih le še volja sili k delu. Zvok se tu odbija od stropa in

**Kaskada
v Blatih**

Foto:
Marjan Richtar

**Taborišče
v Suhem rovu**

Foto:
Marjan Richtar

sten in pride nekoliko stran od Bobnaric do ušes, kakor bi ga ustvaril človek z udarcem na napeto kožo. Pravi boben.

Pot nas je utrujala. Poznalo se nam je v hoji, v plezanju preko zasiganih prehodov, v drži in kretnjah. Govorili smo malo. Vsak je delal svoje, vsak je po svoje hodil skozi to čudno pokrajino. Prišli smo do končnega jezera in se vrnili.

Bližal se je večer. Tega sicer nismo videli, pač pa smo ga jasno čutili. Pravzaprav smo neke vrste živali; netopir nima oči in vendar ve, kdaj mora nazaj v temo. Tudi v nas je neke vrste nagon. Minil je dan, na vrsti je noč. Nič ni pomagalo, da smo imeli sonce v rokah in da smo ga ugasnili, kadar se je nam zahotelo. Telo je bilo utrujeno in oči so hotele spat.

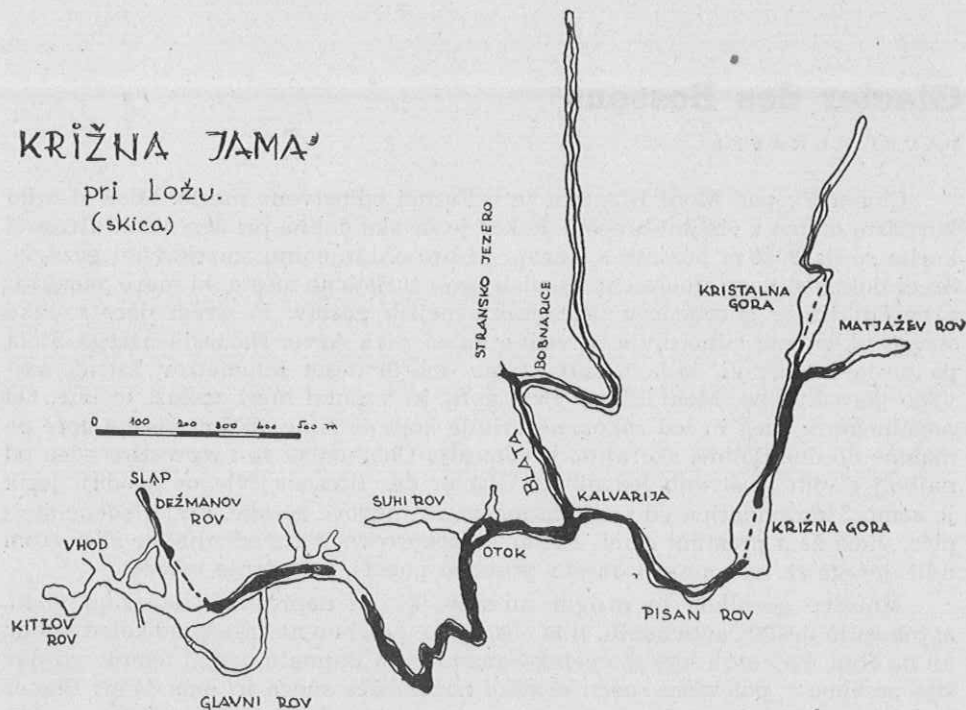
Ko sem zjutraj veslal po toku navzgor in gledal skozi čisto vodo dno, sem imel vedno občutek za globino in sem vedno vedel, kako globoka je voda. Zdaj je bilo drugače. Občutek za obliko dna je izginil. Kamor koli sem pogledal, sem se bal, da bova s Francljem nasedla. Tudi občutek za orientacijo je izginjal. Tu in tam se mi je zdel rov popolnoma tuj. Sket je bil v tem pogledu največji revež. Ko je z Mišom priplul do Suhega rova, je hotel kar mimo. Mišo ga je opozoril na napako. Sket se je vzravnal, prijel za rob čolna in izstopil — v meter globoko vodo. Seveda smo se smejali, pa ne iz škodoželjnosti. Taborišče nas je pričakalo z isto toplino kakor prejšnji večer.

Prižgali smo tretji dan. Vso noč me je mučil revmatizem. Menda je jamskega medveda tudi, pa se temu ne čudim. Vse je bilo vlažno s spalno vrečo vred. Čokolada se je raznežila in se od same solzavosti spremenila v kupček blata. Prepečenec je bil moker, kruh se je napihnil in sladkor je zadobil zatohel priokus. Edino jabolka so odlično uspevala, za te je bilo pa tako ali tako vseeno, ali so bila suha ali mokra. Preprosta resnica je pač ta, da je jama prepolna vode. Kakor je bila zvečer prva skrb zlesti čimprej v vrečo, tako sem si sedaj želel čimprej na plan. Po prvih gibih je tudi revma izpuhtela in sem tako postal vsaj človek.

Smer današnjega pohoda je bila obratna od včerajšnje. Krenili smo po toku navzdol, meritve pa smo vršili kar sproti. Pot je bila prav gotovo težavnejša od včerajšnje. Čolni so bili napiti in težki. Prenašali smo jih preko podorov in kaskad in se krepko potili. Luči so bile v takih primerih vedno v napoto. Tomaž je pravo uganil, ko si jo je nasadil kar na čelado.

Zadnjo meritev smo izvršili v skrajnem koncu Dežmanovega rova. Voda se tu požene v lepem slapu navzdol in se umiri v končnem sifonu. Edino vrtinci in pa pene dajo slutiti ubito moč, izrabljeno na vsej dolgi poti od začetka pa do konca jame.

S Tomažem sva pregledala še Kitlovo dvorano, to je rov od vhoda na desno. Dno dvorane se sprva nekoliko vzdigne, potem pa v tridesetmetrskem

breznu izgine v globino. Tu so živel nekdo medvedje. V koncu rova je prijetno toplo in zatoхло. Ko da je toplota tistih davno crknjenih medvedov ujeta v ta ozek prostor in nabita z življenjsko močjo čaka, da jo nekdo zajame in ponese na sonce. Električna je v tem zraku.

Za celo nadstropje niže ob vodi smo se potem zbrali. Cof je slonel na skalah in mežikal v karbidko.

»Navsezadnje se že tri dni valjamo v tem blatu, oni zunaj imajo pa praznike in hodijo v kino,« je dejal.

»V tem ni razložka,« je nekdo odvrnil.

»Kakor vzameš,« je dejal Francelj, »če bi mi bil kino bolj všeč ko tale mokra jama, bi bil prav gotovo tam, pa ne tukaj.« Sket je pa zamahnil z roko, kot bi hotel reči — pojdite k vragu s filozofijo, in je odčofotal k čolnom. Odšli smo za njim z občutkom, da so bili ti trije dnevi za nas trije veliki prazniki.

Svetloba me je slepila. Dan je vstajal sprva kot medla bleščava, potem pa kot ogromna bleščeča krogla, ki je širila prostor, dajala predmetom jasno podobo in boleče ožila očesne zenice. Po gruču so stopale navzgor sklonjene postave, podobne težakom, ki z ogromno težo na hrbtih krvavo služijo denar. *Mi smo garali za lepoto.*

Zunaj je bil december. Jasen in mrzel december brez snega in brez zelene lista. Mrtva narava. Tam spodaj v podzemskih hodnikih pa je voda živo hitela preko skal, preko pragov in skokov. Tam spodaj je v nenehni rasti cvetelo kamenje in ni umrlo niti tedaj, ko je z debele bukve na Križni gori odletel zadnji zeleni list.

Glacier des Bossons

PAVEL KUNAVER

Chamonix pod Mont Blancom je v Evropi edinstveno mesto. Misli si ozko koritasto dolino z višjimi bregovi, kakor je savska dolina pri Jesenicah. Bregovi korita so da 2000 m porastli s starimi, dobro ohranjenimi smrekovimi gozdovi. Sredi doline si namesto Jesenic zamisli zgolj turistično mesto, ki more naenkrat prenočiti tisoče gorohodcev in najzahtevnejših gostov. Po sredi dere v ozko strugo uklenjena silno divja in vedno kalna reka Arve. Namesto našega Stola pa postavi v enaki daljavi, torej samo dobrih deset kilometrov vstran najvišjo goro Evrope, Mont Blanc, Belo goro, ki v polni meri zasluži to ime. Od popolnoma v sneg in led zakopane vrhnje kope te silne 4807 m visoke gore pa malone do dna doline, skoraj do predmestja Chamonixa se razprostira eden od najbolj divjih in strmih ledenikov, Glacier des Bossons. Njegov spodnji jezik je samo 3 km oddaljen od središča mesta, in njegove serake, divje ledene stolpiče, vidiš že s prostimi očmi. Kadar se podero večji izmed njih, se sliši grom udirajočega se ledu prav v mesto, posebno ponoči, ko miruje promet.

Množice gornikov in drugih turistov, ki jih neprestano dovažajo vlaki, avtobusi in nešteti avtomobili, tiho obstanejo, posebno na trgu pred kolodvorom, ali na trgu, kjer stoji lepi spomenik Saussureu in Balmatu. Iznad temnih gozdov sije posebno v poletnem soncu orjaško nabirališče snega in ledu Mont Blanca in njegovih sosedov tako močno v mestni vrvež, da ti nehote obstane noga. Kjer ni prevelik vrvež, stoje ljudje in strme v višave. Nikjer drugod nisem videl toliko ljudi oboroženih z daljnogledi kakor v Chamonixu — in izplača se jim. Iz prahu in bencinskega ozračja jih ponese ta veliki prijatelj šest do desetkrat bliže gorskim lepotam in izloči iz zornega polja vse, kar žali oko. Na razglednih točkah pa stoje veliki daljnogledi, ki se jih poslužujejo posebno ljudje, ki zaradi starosti ali slabotnosti ne morejo v bleščeče višave. Ganljivo je opazovati starce in starke, ki se le še težko prestopajo, pa posedajo ali postajajo na odprtih krajih mesta, pa si podajajo daljnogled in brez besed in resnih obrazov strme v višave, kjer so morda doživeli nepozabne dni v mlajših letih. Številne družbe mladine pa, opremljene z vrvmi vseh vrst, barv in velikosti, z derezami in cepini ob pogledu na silni vrh in njegov bleščeči oklep velikana le še bolj pohite velikim doživljajem nasproti.

Tisoči in tisoči ponesejo iz samega Chamonixa in njegove najbližje okolice najgloblje vtise v domove daleč proč od gora. Saj tu, bodisi iz samega mesta ali

**Glacier des
Bossons, dolg
8 km pod vrhovi
od leve proti
desni pobočja
Mt. Bl. du Tacul
Mt. Maūdit,
Mt. Blanc Dôme
du Goūter in
A. du Goūter**

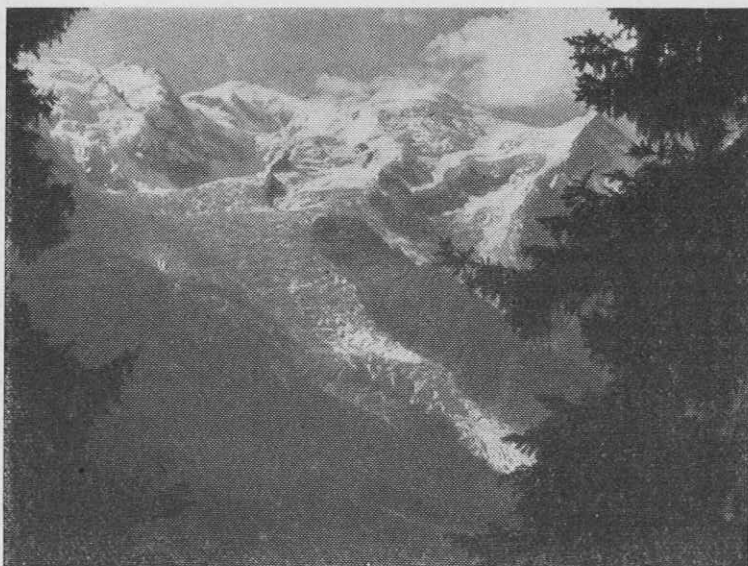

Foto P. Kunaver

le nekaj korakov po lepih stezicah za njim, moreš pregledati 3800 visoko gorsko pobočje, na katerem leži ledenik Bossons. Malone do nadržnosti moreš opazovati njegov nastanek od vrha Mont Blanca, kjer vsaka megla prinese snežen metež in z njim nove hrane ledeniku, pa preko nešteti orjaških sneženih klož, odlomov, serakov in do strahovito razpokanega jezika, ki leži že sredi bregov, ki so porastli s temnimi smrekovimi gozdovi. Temne, neprodne sence se menjavajo z zelenjem sončnih pašnikov, temnimi gozdovi, bleščečimi ledeniki in snežišči na vrhovih.

Rastlinsko življenje in ledena smrt se prepletata. Težnost in pritisk ledenih mas s štiritisočakov potiskajo ledenike globoko v dolino, do 1200 m nadmorske višine in le do 200 m nad zelenim dolinskim dnom, nasprotno pa sega gozd do višine 2000 m nad morjem, zelene trate pa še mnogo više. Mestoma vidiš le gole, od ledu in snega zapuščene groblje, ki ločijo sveže zelenje od bleščečega ledu.

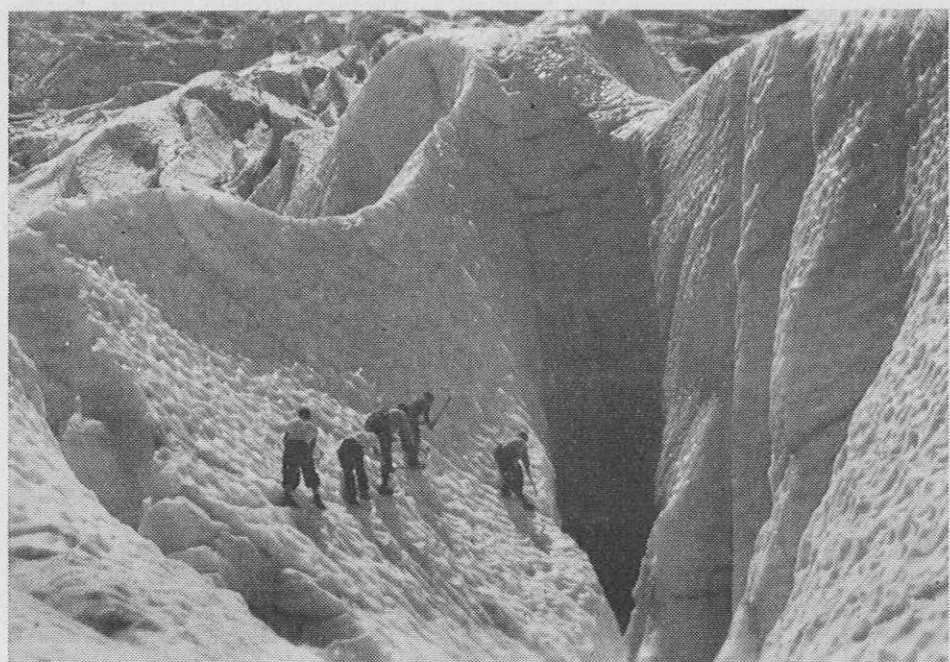
Šele nad višino 2500 m se začne čista vladavina golega skalovlja in ledu. Zato je zaradi razgleda malokatera gora bolj obiskana kakor bregovi Mont Blancu nasproti ležečega Breventa (2525 m) in pod njim ležečih planin Planprac in Flegère, kamor držita dve žičnici. Če hočeš pregledati ves ledenik Bossons naenkrat, tedaj moreš to storiti z bregov Breventa; da ga pa spoznaš do potankosti, pa moraš iti na bregove Mont Blanca samega. Tako bomo storili tudi mi, da se bomo seznanili s tem edinstvenim ledenikom. —

Med posebnosti ledenika Bossons spada gotovo to, da ga moreš kljub njegovim dolgoti 8 km naenkrat pregledati od temena Mont Blanca, kjer so njegovi začetki, do žalostnega konca tik nad vasjo Tacuna.

Druga zanimiva značilnost je ta, da se na tej razmeroma kratki razdalji silno hitro spušča v dolino; začenja se na samem vrhu Mont Blanca 4807 m visoko, konec pa leži sredi gozdov v višini ca. 1200 m n. m. Zaradi izredne strmne je v srednjem in spodnjem delu podoben orjaškim tisočmetrskim zmurnjenim brzicam. Tisoče in tisoče razpok jih preprega, na grbinah pa se vsa ledena masa razkolje na fantastične serake ali stolpičje. Od daleč se ti zdi,

Zbiralni bazen Bossonskega ledenika pod vrhovi Mt. Maūdit, Mt. Blanc in Dome du Goūter
(na desni neviden)

Morje razpok na Bossonskega ledeniku

V stolpiče razlomljeni
Bossoski ledenik.
Vzhodna ca. 100 m
visoka ledena stena

Foto Pavel Kunaver

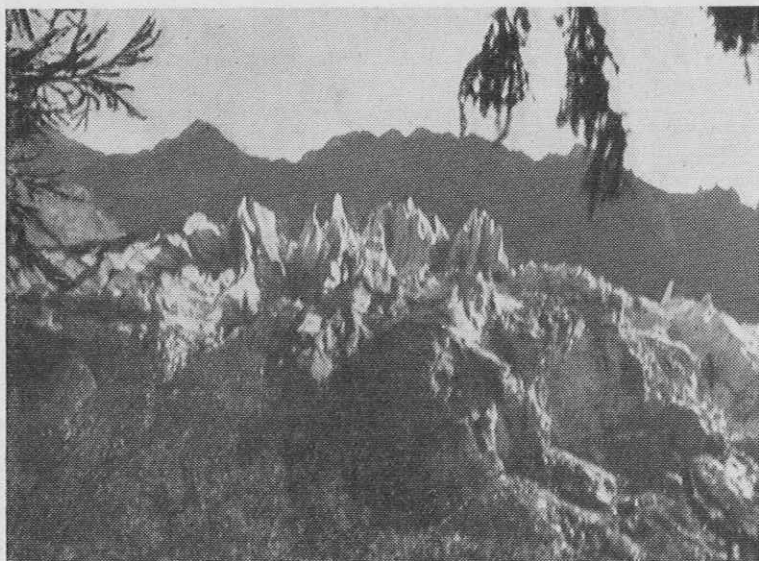
da je vse tiho in mrtvo v tem ledenem velikanu, pogreznjenem v skalno naročje Mont Blanca. A ni tako. V nižjih predelih vidiš dreti izpod ledu potoke vode, ki so tem večji, čim bolj pripeka sonce. Od časa do časa pa te tudi na Breventu doseže grom podirajočih se stolpov in na ledeniku se pokaže meglica, v katero se je razpršil led.

Krasno in mogočno je nabirališče ali akumulacijski bazen Bossoskega ledenika. Če ne bi izmeril na zemljevidu njegovega obsega, ne bi verjel, da se nabira led in sneg za ledeni veletok na prostoru okoli 25 kvadratnih kilometrov. Od vrha A. du Midi, ki je na sliki 1 skrit na levi od Mont Blanca nad vrhom ledenika, je celih šest kilometrov, in venec gora, ki jih vidiš nad ledeno kotanjo, sestoji iz A. du Midi, Mont Blanc du Tacul-a (3955 m), Mt. Maudit (4465 m), Mont Blanca samega in Dome du Goûter (4237 m) ter manjše A. du Goûter na desni.

Slika 2 nam kaže silovito nabirališče ledenika. Razen strmih sten, kjer se sneg in led ne moreta držati, je vse še čisto belo. Le sence so modrikaste in na prelomih gleda spodnji zelenkasti led na dan. Ta pokrajina je edinstveno lepa, bodisi da jo zjutraj obsevajo prvi sončni žarki bodisi da blešči v strmem opoldanskem soncu ali pa zvečer, ko se za žarečimi pobočji daljšajo nepopisno lepe modre sence. Tudi kadar se pode viharne oblaki preko nje in vidiš poševne tančice sipati sveži sneg nanjo, je po svoje lepa in skrivnostna.

V teh višinah so padavine le sneg, ki se kopiči in kopiči in se sledeč zakonom težnosti počasi pomika navzdol. Povsod je nad sto metrov debela plast snega, ki se je v spodnjih plasteh že izpremenila v led, pretrgana s prečnimi in podolžnimi razpokami. Na vrhnjih strminah se trga v orjaške klože in v grmečih plazovih se podira preko strmin v globlje dele gornje krnice.

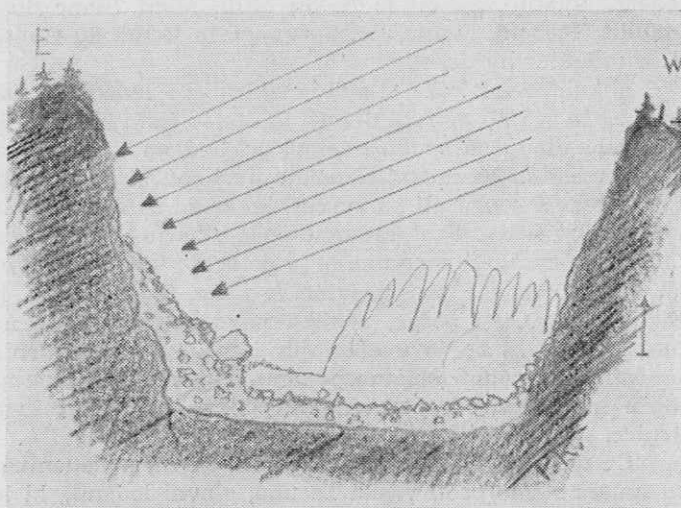
En del ledenih mas se odcepi od glavnega ledenika pod A. du Goûter in se spušča strmo proti vasi Tacuna, glavni ledenik, ki je pod Mt. B. du Tacul

Del ledeniškega stolpičja Bossonskega ledenika. Višina posameznih stolpov ca. 20 m
Foto P. Kunaver

že silovito razpokan, pa se nagne po ogromni krnici proti vasi Bossons. Iz nje mole strme pečine Grands Mulets kakor samotni otoki sredi ledenega morja. Na njih je našla prostor tudi enako imenovana planinska kočica, ki je nudila zavetišče že nekaterim slovenskim gornikom.

V Plan Glacier se ledene klože še enkrat zlijejo v kolikor toliko enotno maso, ki je nekoliko manj pretregana od razpok. Od tod naprej pa postane ledenik bolj in bolj strm. Pod ledom nahajajoče se grbine, ki jih ledenik še ni postružil, povzročajo, da se led lomi na vse strani. Poglej samo sliko 3, ki je bila posneta že pod Plan Glacier-om. Ledenik je tam podoben zamrzlemu razburkanemu morju. Ostri grebeni dele globoke razpoke, in v ledenih stenah zijajo sekundarne razpoke ter žlebiči, ki jih je izjedla snežnica. Ledene stene

Obsevanje vzhodne stene korita — popoldne — ob Bossonskega ledeniku. Srednji del jezika. Ledenik se plazi pod bolj senčno zahodno steno. Razmerje ni natančno

Foto Pavel Kunaver

Podolžne
razpoke jezika
Bossonskega
ledenika. Umik
od toplejše
vzhodne stene
korita

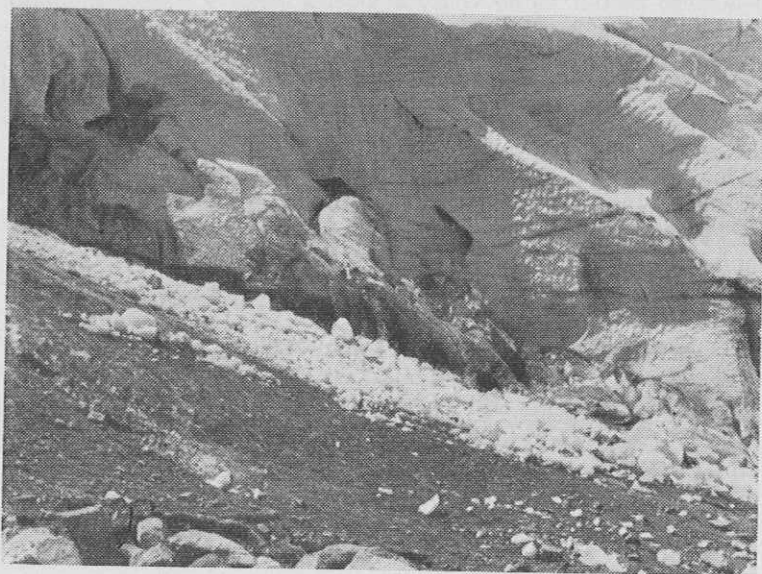
Foto P. Kunaver

so izlužene, kakor da bi jih obdelal z veliko žlico. Ne samo direktno obsevanje sonca taja led, ampak tudi topla atmosfera celo v senci izpreminja led zopet v vodo, ki po razpokah odteka v dno ledenika.

Kjerkoli je ledenik le malo raven, teko po njem potočki, ki izginjajo v modrih globinah razpok. Teh pa je tem več, čim niže se spušča ledenik po strminah in v čim toplejše zračne plasti sega. V teh srednjih legah se ne daleč od ledenika, na grbinah in krajih, kjer se je led že pred desetletji umaknil, pojavljajo prve zelenice in cvetice.

V višini okoli 2000 m se pojavijo pod ledenikom posebno hude grbine in tudi ledenikov strmec postane večji. Zato se led tudi hitreje premika. Silni

Ledeni plaz
ob steni
Bossonskega
ledenika. Višina
stene ca. 50 m.
Plaz leži na
temnem, s tanko
vrhno grobljo
pokritem ledu

Foto P. Kunaver

**Razpokani
Bossonski
ledenik pol
kilometra pred
koncem**

Foto P. Kunaver

prelomi in odmiki od zahodne strani pa so vzrok, da se prav tu pokažejo do 100 m visoke ledene stene, v njih pa nagubani led in notranja groblja. Gube in plasti vidiš dobro na sliki 4, ki ti kaže tudi, kakšna stolpičja nastanejo nad gubami, nad katerimi se ledenik razlomi v tisoče fantastičnih oblik. Bolj kakor od blizu jih z dobrim daljnogledom pregledaš z nasprotne strani izpod Breventa ali pa izpod sten A. du Midi.

V gornjem delu ledenika vlada večinoma mrtvaška tišina, v kolikor je od časa do časa ne zmoti pok novo nastajajoče razpoke ali grom plazov. Tu doli pa je vse drugače. Pod žgočim višinskim soncem vse teče. Stene stolpičev se lesketajo od svetle vode. Z nagnjenih fantastičnih oblik kaplja voda in izpod robne groblje dero potoki kalne vode, ki nosi s seboj v mivko in blato strti granit. Saj tu je ledenik še okoli sto metrov debel in na vsak kvadratni meter pritiska s težo do sto ton na dno korita. Pod tako težo pa ostrorobi krš, ki ga premikajoči se ledenik potiska s seboj, struži dno in drobi trdi granit v moko.

Ledeni stolpi so do 20 in več metrov visoki in zaradi premikanja ledenika silno labilne in krhke zgradbe. Zdaj tu zdaj tam se zgrudi tak velik in zgrmi v globino. Iz ledu pa se rušijo tudi skale, ki so nekoč padle na led visoko nekje pod vrhom. Hitro kakor topovske krogle treskajo po strmini navzdol. Vse je tako napeto in visi, da se more vsak trenutek vsa ta krhka in trhla ledena zgradba zrušiti, ker od zgoraj pritiskajo in dotekajo vedno nove mase ledu.

Četudi sonce tanjša in krajša ledenik že v višini 2000 m, doteka od zgoraj še vedno toliko ledu, da se zadnji del ledeniškega jezika razprostira še dva kilometra daleč proti dolini med gostimi smrekovimi gozdovi.

Ta del ledenika pa je posebno zanimiv. Silen je kontrast med svežim zelenjem ter mrzlim, zlovešče se bleščečim in strašno razpokanim ledenikom. Primerjaj pojave na sliki 5, ki jih je zakrivilo ogrevajoče se podnebje sedanjega časa. Stojim na vrhnjem strmem robu ledeniškega korita. Globoko pod menoj leži že zelo stajani ledenik, ki pa se je tudi umaknil od tega —

**Skrajni jezik
Bossonskega ledenika.**

Foto Pavel Kunaver

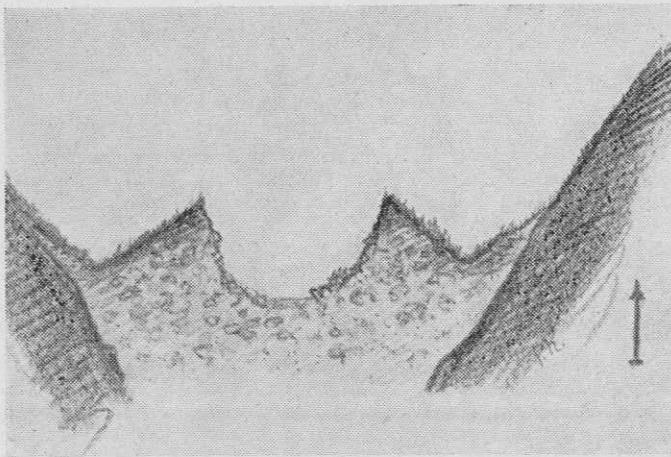

vzhodnega — koritovega brega in se plazi bliže bolj sončnega zahodnega brega. To pa se je zgodilo zato, ker popoldansko sonce dalj časa obseva vzhodno stran ledeniškega korita, ker na zahodu Chamoniške doline ni visokih gora. Še toneče sonce ogreva skalovje na vzhodni strani korita, od katerega se ledenik hitreje odmika kakor od zahodnega brega, dalj časa v senci ležečega. (Glej sliko 6).

Najmočneje pa so vplivali doživljaji ob najnižjem delu ledeniškega jezika. Tam sva zlezla prav v dno korita. Utaborila sva se poleg velikega ledeniškega balvana, da bi našla za njim zavetje, če bi se nad nama kaj večjega utrgalo. Mogočni ledenik, ki leži tako samozavestno v naročju vrhov Mont Blanca, je tod v agoniji. Na strašno razpokanih ledenih stenah ni miru. Sončni žarki in topla atmosfera jih neposredno uničujejo. Z njih se rušijo zdaj večji zdaj manjši ledeni plazovi (sl. 7). Zdaj pa zdaj prižvižga od zgoraj velik balvan, ki v spremstvu manjših skal drvi z neznansko silo ob robu korita. Ob takih prizorih sva skrbno preračunala, koliko korakov bi bilo treba, da bi pravočasno stekla za najin granitni balvan, če bi se kaj hujšega primerilo.

Ledenik pa je bil tod že smrtno ranjen (Slika 8). V šumenje vode, ki je drla nekoliko sto metrov niže izpod ledenika, se je od časa do časa glasilo udiranje in podiranje ledenih mas v notranjosti. Iz globokih razpok se je včasih oglasilo nekaj kakor strašen vzdih umirajočega velikana. Ob vseh prizorih tajajočega se ledenika, podirajočih se ledenih sten in padajočih skal se je vsilila ta podoba umirajoče kreature.

Tik pred odhodom se nama je nudil še posebno nenavaden prizor. Ko sva stala zopet na robu korita, sva opazila ledeno steno med dvema razpokama,

Približni prerez čez
spodnje izpraznjeno
korito Bossonskega
ledenika tik pred
koncem

Foto P. Kunaver

ki je postala od dopoldanskega in popoldanskega obsevanja od strani tanka kakor steklena šipa. Da se njen vrh ni bolj stajal, je bila vzrok tanka vrhnja groblja, ki je čuvala led pred tajanjem. Ob času najinega opazovanja je bila ledena stena ali ledena šipa, ki je bila morda kakih 15 m visoka in široka, v sredini že tako pretajana, da je zijala v njej kakih 7 m velika zev, kakor da bi pravo stekleno šipo prebil orjaški kamen! Zraven sta bili še dve drugi pretajani razpoki. V daljnogledu je bil ta ledeni prizor nekaj posebnega. Pozno popoldansko sonce je sijalo skozi velikansko luknjo in voda je kapljala od vseh kosov. Ravno sem hotel reči:

»Ta čudoviti krhki pojav pa ne bo dolgo trajal!« ko je iznova zagrmelo in ledena šipa se je sesula v tisoče ledenih koscev.

Pomaknila sva se nekoliko niže, h koncu ledenika. Orjak, ki ga hrani 25 kvadratnih kilometrov mogočna krnica z ledom, umira tod od pomanjkanja ledenega dotoka in se umika. Njegov konec (slika 9) leži kakor umirajoča zver v dnu malone izpraznjene okoli sto metrov globokega ledeniškega korita. Z bregov zapuščene groblje se rušijo kameniti plazovi, ki so mestoma tako veliki, da se je z grobljo vred posedel v korito manjši del gozda. Del ledu je tako na debelo pokrit z grobljo, da ga ta varuje pred soncem in ga konservira. Povsod vre voda izpod kamenja, in ker tu ni nobenih ledeniških vrat, se niže spodaj zbira v deroč, silno kalen ledeniški potok. Stoinstoletnega potovanja ledenih kristalov od vrha Mont Blanca do sem je končano in začenja se zopet hitrejši krogotok vode. Tod nekje bodo kdo ve kdaj prišle na dan tudi kosti gornikov, ki so nekdaj izginili tam v ledeni puščavi okoli vrha alpskega očaka. —

Pod jezikom je še visoko ob zahodni strani ledenika malone do višine 2200 m se razprostirajo gole groblje in grbine, ki jih je ledenik zapustil v naglem umiku v zadnjih sto letih. Umik se je tako hitro vršil, da mu počasnejše rastlinstvo ni moglo slediti za petami. Zato zija med rastlinsko odejo in ledenikom prava kamenita puščava. Pod jezikom je korito okoli pol kilometra daleč popolnoma prazno in meje med tremi elementi so silno ostre — ledenik, gola kamenita groblja, bujen smrekov gozd! Umik ledenika je izredno jasen, posebno če primerjaš sedanje in stare fotografije ledenika, posnete z Breventa. Prav površen račun kaže tudi tukaj, da je ledenik silno nazadoval in upadel in da se je samo v spodnjem delu zmanjšal za okoli 60 milijonov kubičnih

metrov — a raje več kakor manj. Kljub temu, da je v gornjem delu še vedno dovolj padavin v obliki snega, se je meja deževja in z njo ločnica večnega snega pomaknila višje, doba tajanja pa podaljšala, zato tako nazadovanje! —

Ko pa se dol grede začneš odmikati od nazadujočega, v sebe pogreznjenega ledenikovega jezika, ti zasijejo zopet njegovi višji predeli v vsej lepoti in mogočnosti. Vse lepši in lepši postajajo, čim bolj se bližaš hišam in hišicam vasi Bossons. Grozeče visi orjaška masa gora in ledu nad krajem in ljudje kar izginejo v primeri s to silno naravo. Kljub vsej nepopisni lepoti se ti zdi, da se ledeniki zlokobno bleščijo — nič ne veš, kaj skrivajo v svojem nedrju — saj je bližnji sosed Bossonnskega ledenika, Glacier de Bionnassay komaj pred dobrimi sedemdesetimi leti postal strašen morilec nič hudega slutečih dolinskih prebivalcev.

Skuta z južne strani

RADO KOČEVAR

Ko smo leta 1946 zgradili bivak pod Skuto, smo s tem odprli alpinističnemu svetu novo in zanimivo torišče, osrednjo rajdo Grintovcev. Ne smem sicer trditi, da so pred vojno tu stene samevale. Pristopi do sten Skute so bili nekako od rok in večina plezalne družbe je raje delovala na Kamniškem sedlu ali pa na Okrešlju.

Bivak pod Skuto ima to prednost, da leži tik pod samimi stenami Skute, razen tega pa tudi ni daleč do severnih sten Rink in Turske gore nad Okrešljem. Ker smo ga zgradili sami z lastnimi žulji, smo ga seveda tembolj vzljubili. Zlasti leta 1947 smo velik del svojega alpinističnega udejstvovanja prenesli semkaj.

Po znani epizodi na Kokrskem sedlu je v gorah skoraj mesec dni nepretrgoma snežilo. V takem se seveda nismo lotevali nikakršnih vzponov. Plaz v Planjavi me je temeljito izučil.

V enem letu plezalnega udejstvovanja sem se že veliko naučil, tako da sem se odslej odločil za samostojna dejanja. Hotel sem sam izvršiti ta ali oni vzpon. Zato pa je bila potrebna silna volja in te mi ni manjkalo.

Neko pomladno soboto sem se tako usedel na kolo in preko Mengša odbrzel goram naproti. Mrzla burja mi je pihala z nasprotne stari, lesketajoči vrhovi pa so bili vabljivejši.

Pot na bivak skozi Žmavčarje mi je bila že tako znana, da sem jo kar sam ponoči mahnil gori. Lunina svetloba je poskrbela, da ni bilo dolgočasno. Poletna melišča je pokrival led kakor nalašč za moje dereze.

Drugi dan je bilo nebo brez oblaka. Gore pa vkovane v led, kakor bi bile le iz njega. Spomnil sem se, da v takem še nihče ni pristopil na Skuto z Malih Podov. Odločitev je bila tu.

Skuta z Malih Podov mi zahtevna, poleti je speljana tu zavarovana pot. Pred letom dni, ko sva še spomladi lazila z Verovškom, sem vedel, da se lahko ubiješ tudi mimogrede. Pozimi zadostuje le napačna stopinja ali korak. V ledeni strmini 55 stopinj se je težko ustaviti.

Če zgrmi na tebe plaz, je še huje. V obeh primerih te vrže preko stene sto do dve stó metrov.

Bil sem na vse to pripravljen in sem se kljub vsemu odločil, da premagam to steno. Uspelo mi je, po dveh urah napetega, a čudovitega plezanja v ledu. To je bil velik uspeh v tistih letih, ki mi je dal še večji polet. Zraven je bil še čudovit dan, ki bi ga danes težko opisal. Razgled do samega Triglava in dalje do Snežnika itd.

Ostenje Skute s Podov je visoko približno tri sto metrov. Skala je večidel kompaktna in južni raz te gore velja celo za najlepšo poletno turo v tej skupini Savinjskih Alp. Ne bom se spuščal v zgodovino plezalnih podvigov v teh stenah. Ustavil se bom le na tistem, kar smo doživeli mi.

Čeprav sta južno steno prva preplezala Iglič in Verbič, se njuna smer danes ne pleza. Poteka po nezanimivi in skrajno krušljivi grapi desno od raza in levo od Streže, kjer drži zaznamovana in zavarovana pot. Nam sta Skuto predstavila vodilna plezalca v Savinjskih Alpah Vinko Modec in Boris Režek.

V steno sta se spravila šele po dovrstitvi velikih takratnih problemov v tej gorski skupini, to je severne stene Ojstrice, Štajerske Rinke in Rzenika.

Leta 1933 sta tu izpeljala tri plezalne smeri in jih opisala v Planinskem Vestniku. Mislim tu južni raz, zajedo in kompromisno smer desno od stolpa. Omenjene smeri so v glavnem tretje do pete težavnostne stopnje, kratke in dokaj zahtevne. Pred vojno so bile le redke naveze v teh stenah. Bajce sta bili zajeda in južni raz le enkrat ponovljeni. To nam je pripovedoval plezalec Marijan Lipovšek, ki je pred vojno ponovil nekaj težjih smeri v Grintovcih.

Spomladi 1947, ko še ni skopnel sneg, sem se odločil, da ponovim najmarkantnejšo smer v Skuti, to je njen vitki in ozki raz. Opremil sem se s klini in za silo uporabno konopljeno vrvjo. Drugoval pa je znanec iz obeh tečajev Božo Fakin.

10. maja sva tako opremljena stala na oni ozki travnati rezi, ki ju v svojem opisu omenjata prva plezalca.

Že v prvem raztežaju sva našla klin z oznako »M M«. Sedel je sredi kratke, strme stopnje, kjer se je treba visoko zagrabit in se z nogami upreti v gladko ploščo. Izpulila sva ga in kmalu sedela na zračnem varovališču v razu. Sedaj sva že zabila prvi klin za varovanje in začel sem plezati po masivni in plitvi zajedi, ki se više gori konča z zagato. Od tu je bilo treba prečiti desno po majhni polički in nato izplezati po strmi steni na raz. To je najtežje mesto v razu in v takratnih razmerah sem zabil številne kline. Detalj je strm in oprimki so skopo odmerjeni. Ko se ozreš, vidiš, da bi v primeru padca prvič in, poslednjič pristal spodaj v grapi. Priznam, da sem se moral takrat dobro potruditi na tem mestu. Ugotovil pa sem tudi to: Če bi bilo to mesto kje v Julijskih Alpah, recimo v triglavski steni, bi bilo ocenjeno najmanj s peto tež. stopnjo.

Sam sem sicer zabil mnogo klinov, pa vendar sem se držal načela: »Bolje zabiti sto klinov več kakor enega premalo«. To načelo me je vedno spremljalo v gorah. Marsikdo se je hvalil s tem, da je v tej ali oni smeri rabil malo klinov. Eden izmed teh je bil tudi Stanko Kokošinek. Ta je nekoč pozneje v skalaški smeri v severni steni Triglava izbil klin rekoč »V tem šodru ga ni treba«! In nesrečno naključje je hotelo, da je ravno na istem mestu čez dve leti odletel v grušč in se skrajno težko pohabil. Bil je drugače vzoren tovariš, da malo takih. Pa vendar ga je lahkomišelna odločitev veljala pozneje življenje.

Morda bo kdo rekel pozneje: Kako to, da sem na takih mestih zabijal kline? Ko sem šel drugič, jih nisem več. Ko sva nekoč plezala z Igorjem Levstkom, je ta preplezal ves raz brez klina. Vendar se danes ne počutim zato

nič manj vrednega. Vedno sem izkoristil sleherno možnost, če je bilo potrebno, da vsaj za varovanje zabijem klin.

Tistikrat sva v južnem razu Skute precej zabijala. Tudi naslednji raztežaj naju je veljal nekaj časa, strahu in dela. Potem pa je bilo lažje in do vrha sva uživala v krasnem plezanju. Spominjam se, da je bila na Podih še zima in okoli bivaka pod Skuto so se smučali mariborski alpinisti.

Sestopila sva po zaznamovani poti k Bivaku. Bilo je pozno popoldne. Naslednjega dne so nama za uspeh v Ljubljani čestitali. Bila sva ponosna. To mi je dalo še večji polet. Tako je bila za menoj prva zmaga — tura četrte težavnostne stopnje.

Južni raz sem večkrat plezal. Vodil sem razne prijatelje, med drugimi tudi Evgena Vavkna, ki je od strahu, ko se je Dragi Šušteršič odkrušil za dva centa težak blok, skoraj obnemel. V živo skalo je »zabijal«
klin. Poslednjič sem ga plezal z Sandijem Blažino, januarja 1949, kot prvenstven zimski vzpon — toda v kopnem. Raz sva zmogla v dveh urah.

Vseh devet vzponov v razu je bilo lepih in če bom le imel priložnost, bom tu zopet plezal.

V stenah Skute se mi je v naslednjih letih posrečilo preplezati tudi dva prvenstvena vzpona. Eden od obeh vzponov je jugozahodna stena, levo od južnega raza. Sam ne vem, kdaj sem se odločil za ta vzpon. Morda takrat, ko sem plezal južni raz ali pa ko sva se nekega pomladnega dne sprehajala s Zupanom po Podih. Pozneje se je za načrt ogrel še Verovšek in 29. junija 1947 smo vstopili v steno. Vstopili smo v vpadnici gladkih plati v zgornjem delu stene, tik južnega raza. Če gledaš steno z grušča, boš opazil spodaj velike pragove in gladke viseče plošče. Spominjam se, kako je bil neki prag zelo težaven, takoj za njim pa bi preko gladke plošče najraje nalili lepilo za naše plezalnike. Plezali smo v troje. Ko smo izplezali prve pragove, je bilo malo lažje.

Morda ta smer danes ni tako zanimiva in privlačna. Tudi sosednji južni raz je lepši, pa vendar smo bili ponosni na turo. Bila je nova — človeška noga še ni plezala po temu skalovju. Za nas začetnike je to mnogo pomenilo. Imeli smo občutek, kako so nas ostali zavidali. Še en vzrok je bil, ki nas je silil k turi. Naše planinsko društvo je imelo bogato knjižnico. Mi smo pridno prebirali zlasti alpinistične knjige. Najraje smo segali po nemški reviji »Der Bergsteiger«. Tu smo našli množico opisov raznih vzponov. Najbolj pa smo občudovali fotografije iz sten Wilder Kaiserja. Serija slik iz Fleischbanka in Totenkirchla je bila tako privlačna, da smo vedno skoraj nemi sedeli ob njih. Strme, celo previsne gladke plati. Plezalec v njih, kakor prilepljen. To je bilo, česar nismo bili vajeni v naših stenah. In v Skuti smo videli v vrhnjih ploščah nekaj podobnega — slovenski Fleischbank. Hoteli smo tudi mi preplezati nekaj takega, strahotnega in nemogočega. Pa kako smo se, ušteli tistikrat!

Prvi poskus ni rodil sadu. Pred ploščami smo se obrnili levo v lažji svet in po njem izstopili na vrh. Uvideli smo, da nismo samo še nedozoreli, temveč tudi mnogo premalo opremljeni za tako stvar. Pa navdušenje je bilo tako, da smo čez dva meseca zopet vstopili v steno. Do vrha kamina, kjer smo pred kratkim obrnili, smo hitro prišli. Tudi do tu ni bistvenih težav. Tudi tega dne nismo mnogo napredovali. Rešili smo sicer smer, seveda kompromisarsko in izstopili v južni raz. V dveh raztežajih čez plati smo pustili dokaj moči in klinov. Srečali smo se prvič v življenju z območjem šeste težavnostne stopnje. To je one stopnje težavnosti, kjer plezalec stoji na skrajni meji svojih moči.

Bilo je to le kratko srečanje, katerega sem najbolj občutil jaz v teh previsnih plateg.

Prvi del plošč ni težaven. Verovšek je zelo lepo premagal prvih napetih štirideset metrov. Prišel je do mesta, kjer razčlembe v plateg preidejo v 90° nagnjene, popolnoma gladke plošče. Predstavljajte si zid ljubljanskega nebo-tičnika, ki je prerezan le z ozko poklino.

Ko sva midva s Zupanom izplezala do Verovška, smo se najprej posvetovali. Odločili smo se, da kot srednji plezalec vstopim v navpične plati varovan na dvojni vrvi v »V« sistemu. Plezati po poklini se ni dalo. Tudi oprimkov in stopov ni bilo. Zabijal sem kline v edino razpoko in se s pomočjo Modčevega škripčevega potega dvigal kvišku. Vse bi še nekako šlo, ko lepe pokline ne bi zmanjkalo. Zabijal sem seveda naprej, toda klini niso več prijemali. Naenkrat, kratek »rrssk«, in znašel sem se dva metra niže, viseč na vrvi. To je bilo moje prvo popotovanje po zraku, ki ne bi bilo nič nevarno, ko bi imeli današnje nylon vrvi. Takrat pa se je že po dveh metrih padca vrv natrgala. To je bila tudi sreča, da smo se še pravočasno umaknili.

Ne vem, kaj naj bi danes povedal o tem neuspehu. Prevelika volja in nezadostna oprema sta se srečali z zahtevami, ki jim mi še nismo bili kos. Zavedeli smo se takoj tega dejstva in Zupan je nato izplezal po nekaki »S« poklini desno na raz. Raztežaj je silno zračen in nas je pripeljal naravnost na raz. Jaz sem bil od padca še tako prestrašen, da se mi je zdelo, da bo vsak čas zgrmela velika luska iz počí, ki pa je zelo trdna.

Danes še vedno stojé klini v markantnih Skutinih plateg. Zarjaveli stojé kot neme priče čudnega poskusa trojice ljudi v prvih letih povojnega alpinizma. Morda ne bo v njih nikoli vpeta vrv. Toda kadarkoli se nanje spomnim, se mi tudi prikaže serija onih divjih fotografij iz Kaiserja in poskus njihovega posnemanja.

Mitja Kilar je menda edini ponovil to smer. Pravil je, da te vrhnja dva raztežaja ne razočarata, a vendar tudi ne nudita kaj novega.

Smer je sicer nekoliko zahtevnejša, razen izstopnih dveh raztežajev, pa manj zanimiva kakor plezanje po južnem razu.

V istem letu smo opravili tudi drugi vzpon v stenah Skute. Preplezali smo v tistih časih razvpiti Oltar ali jugovzhodno steno Skute. Vlasto Kopač in ostali starejši alpinisti so nam kazali na to steno vselej, ko smo skupaj hodili na bivak. Verovšek si je ogledal steno tudi že od blizu, ko je pred mesecem z Ljubom Zupančičem preplezal novo, direktno smer na »konja« v grebenu Rinka—Skuta. Midva z Zupanom pa sva steno že dalj časa ogledovala z daljnogledom. K turi so podžigali še drugi. Bili smo v dobrem treningu, zlasti jaz, saj sem preplezal nekaj klasičnih smeri v triglavski steni, Široki Peči in Špiku.

Bila je jesen in čudoviti oktobrski dnevi. Bil sem tisto leto na višku svojih takratnih moči, ravno tako tudi moja dva prijatelja. Odločili smo se, da ves teden prebijemo v bivaku in uživamo nadvse lepo jesen. V Bistrici se nam je priključil še Marjan Šavelj.

Prvi dan v oktobru smo plezali južni raz Turske gore. Razen Zupana ga od nas še nihče ni poznal. Raz je ocenjen s III. Preplezala sta ga že pred leti Vinko Modec in Boris Režek. Ta svoj vzpon opisujeta v Planinskem Vestniku pod naslovom »Pozabljeno plezanje«. Res, na raz so v predvojni dobi skoraj pozabili. Bil pa je tudi precej odmaknjen in dostop do njega precej zamuden. Iz bivaka pod Skuto pa samo sestopiš skozi Žmavčarje in iz njih potem prečiš v raz. Zato se danes tudi tako mnogo pleza. Razu daje mikavnost ostra skoraj

kakor nož skalnata rez, za katero se primeš in potem tudi po njej jahaš. Mimogrede za užitek opazuješ pod seboj tudi grušč pod steno. Podobnega mesta ni nikjer drugod v Alpah in to daje turi velik čar.

Naslednjega dne smo vstopili v južno steno Kogla. Okoli te stene se je bila namreč dolgo časa vila mistična zavesa. Že Janez Gregorin je popisal v svoji knjigi pod naslovom »Čelešnik« plezanje, ki sta ga opravila s Karlom Tarterjem pred vojno v tej steni. Pozneje se je okoli te stene zagnila zavesa, zlasti še, ko so, kakor je pogosto v navadi še dandanes, nekateri plezalci pripovedovali čuda in strahove, ki da so v tej steni. Mi smo kar štirje vstopili v to steno, na vrhu pa smo bili razočarani. V steni smo našli le en klin, težav pa skoraj nobenih. Nismo mogli verjeti, da je smer tako lahka. Izstopili smo precej desno od vrha. Pozneje sem ugotovil, da takrat nismo ponovili originalne smeri, temveč nekoliko bolj desno potekajočo Virensovo smer. Nekaj let pozneje je potem Zupan preplezal novo smer sredi stene, katero sva do polovice, to je do gredine izvedla malo prej midva z Blažino. Vnel se je spor med Zupanom in Karlom Tarterjem. Po natančnejših ugotovitvah pa smo bili na jasnem, da gre tu za dve različni smeri, ki se lahko večkrat stikata. Zato smo se v plezalnem vodniku »V naših stenah« odločili objaviti obe smeri po opisih prvoprstopnikov.

Napravil sem tako skok nekaj let naprej od onih lepih oktobrskih dnevov v južni steni Kogla. Bili smo takrat prepričani, da smo ponovili Tarter-Gregorinovo smer. Opis v Planinski matici namreč po našem mnenju ne odgovarja resnici oziroma ni natanko podan. Zato je tudi takrat okoli tega vzpona nastala zmeda. No, vseeno je bil uspeh vsaj v tem, da se o razvpiti steni odslej ni več toliko govorilo.

Naslednjega dne smo se odpravili v južno steno »Oltarja«. Do stene ni bilo daleč in to je bilo zaradi naporov prejšnjih dni prav imenitno.

Prva tretjina ni težavna, plezali smo skoraj vsi hkrati in se nemalo začudili, ko smo v lahkem svetu našli zabit klin. Pobrali smo ga in tako še bolj izpopolnili našo zbirko iz vseh vetrov zbranih klinov.*

Dan je bil lep, le megleno morje je sililo iz doline in bali smo se, da nas bo zagnilo.

Težave so se pričele šele na polici, kjer se loči Verovškova smer »direktna na konja«, ki gre desno navzgor. Prvi raztežaj v Oltar je preplezal Miha. Zabil je en klin, ostalo pa izplezal prosto in nama kmalu javil, da tudi midva lahko greva. Res, kar lepo smo začeli, brez bistvenih težav, le zrak je postajal vedno globlji. Tudi v naslednjem raztežaju so bili lepi oprimki. Toda mišice na rokah so morale že krepkeje prijeti. Četrta stopnja, bi rekel sodoben plezalec. Takrat pa smo morali kar dobro pljuniti v roke. Pred seboj smo zagledali malo polico, pa kako do nje? Pa spomnili smo se na slike iz kaiserskih sten. Nekje v Fleischbanku so premagali tako mesto s tegom vrvi ali nihanjem na vrvi. Veseli smo zabili klin in se v tegu vrvi splazili na polico. Od velikega veselja nad tem mestom sem obesil v klin stari častitljivi vodniški znak bivšega SPD, ki verjetno visi tam še danes. Pozneje je nastala tudi popevka. »V Oltarju je pendel, v pendla je klón, če dobər ne ahtaš, odpendlaš døl vøn.« Ta popevka se nanaša na ta detajl in pa poskus, dati naši alpinistični javnosti neko nihalno prečnico. V resnici pa tu ne gre za nikak »pendl«, temveč kvečjemu za meter ali dva v tegu vrvi. Pa kljub temu je mesto izredno lepo. Na koncu pristaneš potem na polički.

* Plezalca Zupan in Verovšek sporočata, da se z nekaterimi trditvami v članku ne strinjata. Za trditve odgovarja avtor. Op. ured.

Nad seboj zagledaš veliki strehasti previs, ki bi v nevihti nudil dobro streho. Zaradi lepega jesenskega dneva, posebej pa še meglenega morja, ki je bilo čudovito tisti dan, smo pribiti na polici med nebom in zemljo uživali redko igro narave.

Nahajali smo se sredi gladke navpične plošče. Polica je bila dovolj široka, da smo udobno na njej sedeli. Zračnost pa je bila za tiste čase kar precejšnja. Ko nas je neki turist videl iz Streže, ni dosti manjkalo, da ni poklical gorske reševalne službe. V steni smo baje viseli kakor pajki, je pozneje isti turist pripovedoval oskrbniku Tonetu Gradišku na Kamniškem sedlu.

Čeprav smo na polici dokaj dolgo uživali čare lepe jeseni, nas je zelo skrbel izstop. Že pred turo smo vedeli, da bo to najtežavnejši del. Lotil se ga je Zupan. Desno od omenjene strehe je nekaka previsna plitva zajeda. Po tej smo se odločili izplezati na greben. Mesto je bilo res muhasto in skrb je prehajala že v strah. Sledimo Zupanovim besedam, ki je kot prvi zmozel to mesto: »Skala postane krušljiva, kamenina odstopa v malih luskah. Klini, ki smo jih zabili za stojišče, so bili bolj moraličnega pomena. Zlezal sem na stebriček in potem po rdečih plateg navzgor. Sledil je pas solidne sive skale, kjer sem zatolkel klin. A ta je bil tudi edini do vrha. Če se spomnim na tistih zadnjih 30 m, mi pride kar grenak okus v usta. Po več minut sem stal v nemogočih pozicijah, grabil za oprimke, ki so se majali, si izsekal nekje v krhko kamenino stop in se tako centimeter za centimetrom pomikal proti vrhu. Kot rečeno so plasti obrnjene navzdol, tako da moraš zagrabit odločeno plast od spodaj in z nogami gozditi ob steno ter se potem po majavi skali, v razpoko zagozden, potegniti kvišku. Težkim osebam, ki rade težno plezajo, bi ta izstop odsvetoval. Tu je ohranitev ravnotežja na neznatnih oprimkih vse! Lezel sem sila počasi. Navzdol nisem gledal, pa tudi nisem mogel, ker sem moral vso pozornost posvetiti plezanju. Tako sem prišel v nekak rdeč kot pod izstopnim previsom. Trebuh in kolena sem potegnil pod rdeči previs, zagrabil nekaj nad seboj in se potegnil na gladko ploščo. Še meter do roba stene! Poprijel sem in hop! — že sem se držal za rob plošče. Stena se neha, kakor bi odrezal. Prijel sem še z drugo roko in se potegnil kar težno kvišku, okobalil z eno nogo rob plošče in bil zunaj! Ena noga mi je še visela nad meliščem, ko sem z glasnim krikom dal duška svojemu veselju nad zmago...«

Te besede so bile izraz tedanjega našega psihičnega razpoloženja. Naj ne zameri plezalec, ki bo tu plezal in morda ne našel in ne doživel tega, kar smo mi takrat. Upoštevati je bilo treba dejstvo, da je bilo to eno leto našega alpinističnega udejstvovanja in to v dobi, ko sta bili nemška in gorenjska smer v triglavski steni za izbran ozek krog plezalcev predvojne dobe. Zavedati se je treba, da smo mi s tem zaorali ledino pozneje zrasle moderne alpinistike.

Mi smo takrat sledili Zupanu ob napeti vrvi in na vrhu smo komaj verjeli za uspeh.

Celo zimo se je potem o tem vzponu govorilo. Zlasti nekateri povprečni plezalci so še bolj pretiravali in tako se je vzdušje okoli vzpona še bolj temnilo. Leto pozneje pa sem smer z Govekarjem ponovil. Za menoj so bili že mnogi vzponi v Julijskih Alpah in steno sva preplezala v dveh urah. Objektivno sem lahko ocenil vzpon s četrto in izstop s V. Pozneje je tudi sam Govekar s tovarišem še enkrat preplezal to smer, sicer pa ima stena malo obiskovalcev. Stena je namreč kratka in več ali manj le večji vežbalni detajl.

Tako smo preplezali dve prvenstveni smeri v prvih povojnih letih, zahvaljujoč se bivaku pod Skuto in pa neizmerni volji za plezalstvo, ki smo jo imeli tista leta. To je bil moj 44. plezalni vzpon. Do sedaj sem ševeda plezal

lažje ture. Tisto leto pa sem preplezal 47 vzponov. Toliko na leto jih nisem potem nikoli več.

Zaradi razvoja plezalstva smo potem naslednja leta mnogo hodili v Julijske Alpe ali pa drugod, kjer je bilo treba rešiti večje probleme. S tem pa smo nekako opustili udejstvovanje v stenah Skute. Prihajali smo zgodaj pomladi in smučali po valovitih Podih. V jeseni potem pa smo še kdaj obrnili kako skalo v okolici bivaka.

Šele leta 1951 sem se zopet pojavil v stenah Skute, tokrat v družbi ing. Vinka Modca. Napotila sva se v njegovo nekdanjo proslulo zajedo v jugozahodni steni. Za nama sta plezala še Govekar in Vidmar.

O tej zajedi je namreč dolga leta »lebdela«
mistični duh kakor o vseh predvojnih smereh v Savinjskih Alpah. Smer sta preplezala Režek in Modec v dobi svoje največje slave. »Potegi in vesele!«
je bilo vedno čuti, kadar je pogovor nanesel na to smer. Mi se v prvih letih nismo upali vstopiti v steno. Posebno še, ko se je raznesla govorica, da je cela zajeda s klini vred zgrmela v grušč. V poznejših letih, ko smo se mi od Skute odmaknili, sta jo pa ponovila za stopnjo mlajša tovariša od nas: Kilar in Vido Vavken. Po njuni otvoritvi pa je smer sprejela številne obiskovalce in popularnost.

Tako sva se odločila z Modcem, s katerim sem tisto leto precej plezal. (Desno smer v Dedcu, Ogrinovo v Ojstrici, Čopov steber v Triglavu itd.) Njega je zanimalo, kako je to videti danes po tolikih letih, mene pa radovednost glede na govorice prejšnjih let.

Plezal sem menjaje, vendar pa tako, da sem najtežji del vodil sam. Smer je kakor druge, le zajeda je nekaj zase. Stojiš na gladki navzdol viseči plošči. Če ne bi bilo tu klina za zavarovanje, bi se drugi plezalec le z rokami držal za rob plošče in s strahom opazoval nezavarovanega prvega plezalca nad seboj. V zajedi stojijo tudi nekake luske, a večji del je že zgrmel v prepad. Tako je to mesto pete težavnostne stopnje vsako leto drugačno in naposled bo verjetno ostala le še galerija zabitih klinov v rdečkasti razpoki.

Nekoč sem iz južnega raza zaslišal presunljiv Prosenčev krik. Odklala se mu je kakor omara velika klada. Toda tovariši so ga pridržali na vrvi.

Pozneje sta Režek in Modec preplezala poklino levo od zajede. Stari mojster Vinko Modec je tu še enkrat dokazal, da je bil med obema vojnama naš najboljši plezalec v kopni skali. Kilar je smer ponovil in jo ocenil s VI (spodnja meja).

Ko zaključujem te besede iz Skutinih sten, so mi v mislih še stotine ostalih doživetij, ki morda ne bodo nikoli popisana. Skalne ride valovitih podov, nad stenami katerih smo mi začeli svojo pot, bodo ostale še dalje nemi. Generacija za nami bo tu uživala po svoje. Pa vendar bodo te skale ostale še naprej žive, kadarkoli se vrnemo.

PRISPEVKI ZA ZLATOROG

PD Dol pri Hrastniku din 3000.—; PD Trbovlje din 1000.—; PD Trbovlje — novi odbor din 850.—; PD Ruše din 2180.—; PD Litostroj din 2320.—; PD Trzič din 7630.—; PD Škofja Loka din 300.—; tov. Kunaver Pavel din 300.—. S k u p a j din 17 580.—.

SKLAD DOMA ZLATOROG

Stanje sklada za gradnjo Zlatoroga pri PZS dne 7. II. 1958	din 4 676 109.—
Zbrano od 8. II. 1958 do 10. III. 1958	din 17 580.—
Stanje sklada dne 10. III. 1958	din 4 693 689.—

Kukova Špica (2417 m) nad Peričnikom

STANKO KLINAR

Zares je samotna, a v svoji divji samoti očarljiva in bogata. Trume triglavske potnikov teko po cesti ob njenem vznožju, ali se le kratko časa ozirajo vanjo; pogled jim kmalu pritegne nase zastavni Stenar, njihove podjetne misli in želje se osvobodijo stranskih potov in se zlijejo v edinem velikem namenu potovanja — Triglavu; opuščena in pozabljena je orjaška predstraža izbranega cilja.

Prezrta ni bila, prav gotovo ne. Že s stolpa ljubljanskega gradu si je bistro oko zavzelo vršič Kukove špice, skozi okno železniškega voza med Lescami in Žirovnici se je zavzelo za njen ponosni, trmasto oddvojeni piramidasti stolp na skrajni desni, nekaj minut pred Mojstrano je nenadoma, strmo, z grozljivo bližino stopila predenj donebesna kupola. Ali izza nje so se brž odvile in jo prerastle širokopleče vrstnice. Še enkrat se je pojavila v zenitu našega občudovanja: pred Peričnikom belo obokano čelo vzhodne stene nad ogromnim prodiščem in od prvih rovtov vihrava špica rumeno-črnega južnega trikota; kasneje je njena podoba utonila v kopici veličastnejših prizorov in nehote smo zelo pogosto pozabili nanjo, ki nam je kot prvi čuvaj Triglavskega kraljestva odprla vrata vanj.

Nekaterim pa se je njena visoka postava zarezala globlje v spomin. Skromni, hvaležni peščici. A ta peščica je postala njen stalni gost, skoraj abonmajski, saj se oglašajo pozimi, pomladi, poleti in ko pade prvi sneg. Tako je Kukova špica, čeprav njena vpisna knjiga stežka našteje več kot deset obiskovalcev v enem letu, z vseh strani omrežena z ljubeznivim spominjanjem gorniških doživetij. Arhaična nedotaknjenost in romantično mikavna borbenost vladata na njenih plamenečih grebenih in razih ter v demonskih stenah. Orjaški močič in vzdana kasetna sta edini sledi človeških rok. Ni steze in ne markacije. Ako se napotiš nanjo prvič in sam, občutiš vse tisto primerno spoštovanje, tista presenečenja in pralepoto, kot sta jih občutila davni pastir in divji lovec. Več kot to si človek dostikrat niti ne želi in včasih niti ni treba, da bi mu pot do vrha pomenila kaj več.

Dolga leta sem nosil v sebi strah pred neukročeno goro. Od severa skozi dolino Belega potoka je videti razbrzdano divja, proti Martuljku jo ščiti rdeči oklep severne in severozapadne stene. Vabljliva in prijazna se mi je zdela od vzhoda; od daleč je videti kot lepo obokan Kiklopov naslanjač. Kadar sem se mudil v hostah in senožetih na karavanški strani — nešteto krat sem bil v tem sončnem bregovju! — sem si jo ogledal s posebnim očesom. Vselej se je prva od Julijcev vzdignila iznad Mežaklje in presenetila s svojim pozdravom na kaki jasi ali razglednem rebu. Poigravala se je na visokem, razžarjenem obzorju kot lahkotna koketa, kopajoča se v mehkem zelenju pošumevajočih gozdov. Vendar nisem dosegel njenega vrha, dokler se nisem ustavil pod neizrazitimi Gulcami, ki sem jih bil dotlej prezrl. Potem je od vseh strani postala krotkejša, stene so se zožile in grebeni umirili.

Kugy je bil na Kukovi špici, žal pa je bolj cenil »velike probleme« in ji zato kot lahko pristopni gori ni posvetil kaj več ljubezni. Nikdar se ni nihče mučil z vprašanjem, kdo je bil prvi na vrhu. Iz romantične pradavnine je stopila gora v alpinistično zavest klasične generacije z vzponom Lassa in Plaichingerja po severovzhodnem grebenu in vzponom Komaca (Jožeta) in

Skrnatarica in Kukova špica iz Vrat v začetku junija 1957

Čermaka preko severne stene. Njena zgodovina je prehodila isto pot kot zgodovina vseh Vzhodnih Julijcev: iz rok planinsko nezavednih domačinov so jo osvojili tudi gorniki, za temi slovenski, na kraju pa so jo dedovali in obdržali bližnji domači alpinisti iz Mojstrane in Jesenic. Med obema vojnama so skalaši, zvesti maksimi, da tudi strmejša pota v slovenskih gorah pripadajo Slovincem, uspeli v značilnem jugovzhodnem in severozap. razu. Jug sam je bil na Kukovi špici, ali kje si je našel pot, nisem mogel nikdar prav ugotoviti. Pravi, da se je njegova skupina na pripravnem mestu spustila v skale, toda pripravnih mest je lahko več. Oba omenjena raza, ki sta tudi danes prav spoštljivi turi, sta pa preplezala Mirko Kajzelj in Herbert Drogenik.

Po zadnji vojni je na pol pozabljena gora doživela pravi prerod. Krušic je v severni steni izpeljal smer, ki so si jo drugi do zdaj, kolikor mi je znano, ogledali šele samo od spodaj. Mojstrančani s svoje strani so pohiteli, da odkrijejo in osvoje v gori tiste zaklade, ki so jih vse dotlej pustili počivati. Šuštarjev Matevž je po belih policah severne stene opravil samohodsko prečenje, se navduševal nad divjino in lepoto mrkih osojnih prepadov in se žalostil zaradi njihove zapuščenosti. O svojem uspehu in občutjih se je razpisal tudi v PV (leto X, str. 4). Brojan si je ogledal dotlej nedotaknjeni južni trikot. Začel je na sredi, v vrhnji polovici pa je obrnil močno v desno, tako da so nekateri hoteli oporekati nazivu »centralna smer«. Z njim sta plezala tedaj začetnika Delavec in Jenko. Delavec mi je kasneje pripovedoval, po kakšnem naključju je padel Brojanu v zanko.

Dobila sta se nekje na cesti proti Peričniku. Gustl je bil s svojimi načrti tedaj še bolj skromen in je počakal, da ga je Brojan vprašal, kam gre. »V Vrata? No, gremo pa skupaj!« »Pridemo do Šetinovega rovta«, pripoveduje Gustl, »začne pa kar na lepem zavijati v desno prek senožeti.« »Hej!« pravim,

»tam se pa ne gre v Vrata!« »Gremo na Kukovo!« odvrne Brojan in se ne da pogovoriti. Sopihamo v strmino proti Gulcam, saj veš, kakšno je tam, da se s koleno v brado brcaš, in ko smo že mislili, da imamo večji del poti za sabo, približno tam, kjer se pride v isto višino z vznožjem južne stene, začne meni nič tebi nič spet zavijati na desno. »Hej, kaj pa tam? Tam ni poti na Kukovo!« »Gremo nekaj pogledat tjale!« odvrne Brojan. Mislim sem, da mora biti res nekaj posebnega pod steno, ko pa pridemo na mesto, ki si ga je izbral, začne vleči vrh iz nahrbtnika in pravi: »Gremo nekaj poskusit tamle gor«. Tako sem hočeš nočeš pomagal izpeljati prvenstven vzpon. Brojanu stena seveda ni delala preglavic, nama z Jenkom pa se je zdela za začetek kar malo pretrda.

Na Delavca in Jenka je vzpon napravil močan vtis in ker se je v AO o smeri precej govorilo, sta se odločila dva mlada »viharnika«, da vzpon ponovita in po možnosti »popravita« mnenje o njem. Resnici na ljubo bodi priznано, da sta se že na začetku grdo zaplezala, verujoč v premočrtno centralnost smeri. Struktura stene je namreč taka, da kaže razčlenjenost v malem in velikem, v resnici pa so to same male prevese, ki tvorijo sistem dveh velikih preves: spodnjega in zgornjega dela stene, ki ju loči široka »avtostrada«. Skladi so poševno viseči, narinjeni navzven in odlomljeni, tako da je od daleč videti vse lahko, od blizu pa se črn masiven monolit menjava z rdečo odurno skalo in prevesen odlom vrh sebe daje le navzven viseče stojišče. Tako sta mlada »korektorja« že brž nad vstopom rabila stopne zanke, a tudi na avtostradi nista krenila za Brojanom v desno, temveč krenila naravnost proti vršnemu trikotnikovemu kotu. Kdaj sta zaslutila, da nista v originalni smeri, ne vem, vendar pa sta v steni uspela bolje kakor pa prejšnja naveza in se nista nič blamirala, kot so jima nekateri hoteli očitati. Bila sta to Balohov Pavel in Sekloča Danilo. Slednji, ki je bil prej preplezal Čopov steber, je menda rekel, da se ne bi branil vstopiti še enkrat v steber, ta smer v Kukovi pa da ga ne bo videla več. A ne zato, ker bi po težavah prekašala ono, temveč zaradi prevelike krušljivosti. Pavel se je še vračal k vstopu, a je vselej skromno in varneje krenil po Brojanovih sledih. Leva smer je ostala nedotaknjena.

Tudi Brojanu leži južna stena močno na srcu in se je o njej nekoč oglasil v PV (leto X, str. 4). Eno epizodo iz svoje in njene zgodovine pa je vendarle zamolčal, čeravno jo je zabeležil v vpisni knjigi na vrhu. Tam pravi, da se je oglasil v goste pri Kukovi tega in tega dne, potem ko je krog tretje ure popoldne odšel iz Mojstrane in preplezal južno steno ter bil tri četrt na sedem na vrhu (med vršičem južne stene in pravim vrhom je še dobre pol ure rogljatega, ponekod izpostavljenega južnega grebena), z namenom, da sestopi po vzhodni steni na Kukove prode in se vrne čez Sleme in Vrtaško planino domov. Te gigantske dimenzije in liliputanski časek pomenijo zelo nenavaden poobedeček po kosilu, ki si ga je bil zaslužil po dnevnem šihu. Bilo je menda takrat, ko je treniral za tuje Alpe. Kajpak vzpon ne spremeni svoje imanentne narave, če je ozadje tako ali drugačno, in ga velja preceniti s svetlih in temnih plati. Lepo je namreč občudovati in se navduševati nad nenavadnimi dejanji, akoravno so brojanovska tako po zahtevnosti kot po verjetnosti (priznam seveda, da ne bi šel staviti z Brojanom, da tega ne more narediti, kot so stavili švicarski vodniki s Hermanom Buhlom za nek greben v Centralnih Alpah in izgubili), ali mislim, da razen kratkega, močno osebnega zadoščenja ne prinašajo posebnega blagoslova. V omenjenem primeru Brojanu noben najmanjši kamenčič ni bil nov, ampak je bila vsa in edina težnja skoncentrirana v tem, kako v pičlem času opraviti divji vzpon. Estetsko in moralno ozadje tega ostajata dve odprti vprašanji.

Tak je v hitrih in, priznam, površnih potezah historiat Kukove špice. O njeni severni steni (ki ima v resnici več smeri, kot sem jih omenil) bo nemara pisal kdo drug, ki ji je posvetil več svojega gorniškega srca. O vzhodni steni težko, da bo kdo pisal; njena razmeroma lahko pristopnost in majhna višina ne moreta biti vir navdušujoče problematike. Le kot arhitektonski element v sklopu cele gore se more upreti tej skromni oceni.

Razveseljivo je in hvalevredno, da so se zlasti alpinisti iz Mojstrane zavedeli bogastva svoje najbližje sosedne. Bogata je v resnici. Pred leti je nek iskren domač fant, ki mu strmejša pota sicer niso posebno pri srcu, zapisal v vpisno knjigo: »Prišel sem na Kukovo špico, preden grem služiti vojaški rok, da se tukaj poslovim od Triglavskega kraljestva.« Ko se je vrnil, jo je spet obiskal. Prav gotovo ni šel tja iz udobja, ker je Kukova Mojstrani najbližja gora, ampak je nekaj našel v njej, nemara doživel.

Od oddaljenih gornikov so Kukovi špici najzvestejši Jeseničani, Ljubljančane pa je vse zastopal skoraj samo Marjan Prevec. Zadnjič se je vpisal na vrhu l. 1956, ko je preplezal dolgi, kočljivi greben med Možici in Kukovo. To je bil začetek tiste ture, o kateri se splošno misli, da je bila za Marjana usodna. (Verjetno je hotel v neprekinjenem vzponu preplezati vse grebene od Možicev do Škrlatic).

Tudi meni se je pripetilo, le da je bilo nenamerno, da je bila Kukova špica moja zadnja gora, preden sem odšel k vojakom. Bilo je prve dni junija, ko zlasti v grapah in žlebovih ter na višjih pobočjih ali širokih gredah leži še debel, mehek sneg. Zato in pa zaradi kamenja, ki se v tem času prav bogato vsiplje raz gore, ni kazalo iti kam daleč. Spet, kot že tolikokrat, mi je priskočila na pomoč Kukova špica. Z juga je kopna. Lepo vijugasta lovska steza pripelje vrh Goričice, skoraj prav do južne stene. Vendar tja nisem bil namenjen; pomladna slabost mi je tičala v kosteh. Izpod prevala Gulc, kjer se je začel nepretrgan mehak sneg, sem zavil na desno prek gruščnatih plati in travnih vesin k južnemu grebenu. Pod mano je lebdel živahen pomladni dan in se prešerno razlival iz Vrat in Radovne prek Savske doline do Storžiča in Kočne ter preko Stola in Belščice na široko Koroško. Čez čas se je oglasilo drobno žvenketanje pod grebenom. Bili so to samozavestno malomarno zavezani klini Pavla in Janeza, ki sta pravkar preplezala Prižnico v jugovzhodnem grebenu. Počakal sem ju in skupaj smo se podali na vrh. »Gustl nas je danes že prehitel,« sem rekel. »Gustl? Kje je šel pa gor? Ah, ta je pa bosa,« pravi Pavel, »midva bi ga morala videti«. »Po severovzhodnem grebenu, navsezgodaj. Srečal sem ga na lovski stezi. Skupaj sva malicala, ko sta vidva ravno lezla čez kuceljne pod Prižnico. Hotel me je pregovoriti na pivo k Peričniku, a mene je bolj vlekel, da vaju prestrežem na grebenu.« Ko smo malo pred vrhom zagledali v snegu globoko pod nami sled, ki je kakor lestvica držala naravnost na severovzhodni greben, je bila moja trditev sprejeta. Tako smo bili to nedeljo kar štirje iz Mojstrane na Kukovi špici. V knjigi smo se zapisali pod zaporednimi številkami: ena do štiri.

Tedaj sem že vedel, da se bom v kratkem poslovil za leto dni, le dneva sem še čakal. A tudi ta je prišel.

Bistro jutro je bilo razpeto nad Vratu, zastraženo vsenaokrog in tisočkrat prebodeno s krutimi špicami domačih gora. Luknja peč, Rjavina in Cmir so že dobili prvi rdeči nadah spočite zarje, bleščali so v prebujajočem se dnevu kot prešerni svatje zmagoslavja. Stali so tam kot vsak dan, ali neka ponosna radost jim je dahnila v trdo lice. Počasi je vsa ta široka družčina zatonila za črnimi gozdovi Mežaklje, vlak je tekkel dalje, film mojstranske fantastike se je odvil

preko Stenarja, Škrlatice do Kukove špice. Le-ta je bila poslednja in prav čakal sem jo. Bila se je pomladila z novim junijskim snegom. Njeno plemenito, visoko belo čelo je bilo brez madeža v pozlačenem ranem jutru. Kdo ve, kaj je razmišljalo. Skozi njegovo donebesno veličastvo je sijala neka milina, nek tajen opomin, nemara se je celo zganilo v bolečo brazdo. Toda ko bi bil tedaj na vrhu, ali bi razen steklenega jutranjega hladu in veličastja vzhajajočega novega dne občutil kaj več? Nemara je bilo zdaj bolje tako. Delček za delčkom, čisto na kraju, so tudi njega pogoltnile z vseh strani se stekajoče orjaške reke gozdov.

Dan je prav do kraja ohranil jutranjo bistrino in spočitost. Tako se je zgodilo, da sem s podeželja, preden je vlak zavil med savske bregove, poleg košate razsežnosti Triglava, Rjavine in Škrlatice videl tudi stolp Kukove špice, stapljajoč se s sinjino tonečega večera nad vzvalovljenim poključkim zelenjem. Ostala je tam, pokopana nekje v globokem zapadnem nebu, a pustila mi je vsa doživetja, ljubezen in spoštovanje, da sem jih vzel s seboj.

Med dvema dolinama

FRAN ROŠ

(SPOMINU AKAD. SLIKARJA FRANA TRATNIKA)

Sedeli smo na vrtu ljubljanske Operne kleti — bilo je to pred petindvajsetimi leti. Tedaj je prisedel Janko Kač, pisatelj, potem ko je veselo podal roko najprej Franu Tratniku, akademskemu slikarju:

»Lej ga, umetnika! Pozdrave ti prinašam iz Savinjske doline...«

»Hvala!« se je Tratnik namuznil izpod širokokrajnega črnega klobuka. »Ampak ti tvoji pozdravi so iz Spodnje doline, nikoli pa iz moje, iz Gornje...«

»To je nemara res tako, ljuba duša! Dve dolini sta, ker so vmes te nesrečne Dobrovlje, ampak Savinja je vendar samo ena...«

»Pa tudi Dreta je le ena...« se je branil Tratnik.

»To pa Savinja požre!« in je Kač naredil prvi požirek iz vrčka piva. Potem je pričel govoriti, kakor je pač le on znal: široko, z mnogimi podrobnostmi, z dovtipi vmes, duhovito in na glas, da so morale prisluhnuti še sosednje mize. Smejali so se vsi, le mojster slikar ne, ta se je resno zagledal nekam predse, kakor da vse to teče mimo njega.

»Ali spet gruntaš kak aforizem, France?« se je vanj obregnil Kač, ko je bil povedal že to in ono iz svojih doživljajev v domači vasi ob Savinji in tam okrog, kjer so povsod ljudje videli v njem zdravnika za vse bolezni (sam pogled na očesno šarenico mu jih je odkrival) in kmetijskega strokovnjaka.

»Spomnil si me Dobrovelj,« je tiho odvrnil Tratnik in si popravil temno pentljo pod vratom. »Povedal vam bom, če hočete.« Prižgal si je cigareto, izpraznil čašo črnega vina, nato pa je rahlo, počasi pričel:

»Res je, da moja rodna vas Potok stoji ob Dreti. In res je, da se Dreta že kar tam pri Nazarjih izliva v Savinjo. Ampak kar poleg Potoka je ob Dreti tudi ponosni kraj Kokarje. In to Kokarje ima tudi nekaj zgodovine. Ne le, da je bilo nekoč znano po glinasti posodi, ki so jo tu žgali, ampak je za Kokarje vedel sam cesarski dunajski parlament. V tistih časih je v Kokarjih delal nadučitelj Radoslav Knaflič, droben mož, a silen govornik, sicer pa razgledan

v vseh paragrafih in zakonih, poleg vsega pa še velik Slovenec in Slovan. Tudi kot tajnik kokarske občine je imel besedo. Zavrnil je vsak uradni dopis v nemškem jeziku, pa naj ga je poslal prvi minister. Leta 1908 je habsburška monarhija anektirala Bosno in Hercegovino. Že tri dni nato je Knaflič sklical kokarske občinske može, da so soglasno protestirali proti aneksiji, češ da je samolastna in v nasprotju s sklepi Berlinskega kongresa 1878 in tudi v navzkrižju z voljo bosanskih Slovanov ter z interesi Srbije in Črne gore. Ne Ljubljana, Kokarje je tedaj vstalo! S tem protestom se je moral pobaviti dunajski parlament in sam cesar — tako pravijo — si je tedaj dal prinesti zemljevid, da bi videl, kje neki pod njegovim žezlom je to nevarno, uporno Kokarje. — Torej se niti na Slovence ne morem več zanašati, je baje pri tem žalostno vzdihnil. Toda na nobenem zemljevidu ni mogel najti tega kraja zaznamovanega. Niti ministri mu ga niso znali poiskati, bil je pač premajhen za vse tiste velike cesarjeve zemljevide. Knafliča pa je nato zaslišal celjski okrajni glavar, a se ga je dobro otepel kar s paragrafi, ki jih je znal na pamet: da tega ni storil kot učitelj, ampak kot državljani s pravico, ki mu je nobena oblast ne sme kratiti . . .«

Družba se je nasmehnila, slikar pa je nadaljeval:

»Domislil pa sem se še nečesa — Dobrovelj, ki delijo obe Savinjski dolini. Naša Zadrebčka dolina je del Gornje doline. Ta je obdana s planinami in hribovjem, docela odprta pa je le na vzhod tam, kjer se Savinja tik pod severnim robom Dobrovelj skozi ozko sotesko prebija k Letušu. Iz prelepega gornje-savinjskega sveta sem se kot otrok doline razgledoval v skalne Savinjske Alpe z Ojstrico, v Menino, v Golte. Kokarje samo pa je potisnjeno prav na rob tega zaokroženega sveta — pod Dobrovlje, pravzaprav pod Čreto, kakor ljudje pri nas imenujejo to tisoč metrov visoko gozdnato hribovje, ki nam zjutraj zastira sonce. Še preden sem postal šolar, sem prišel tja do Rečice in Mozirja in Gornjega grada. To je bil tedaj ves moj svet . . .«

Zdaj je Tratnik pomignil natakariči, da prinese novega vina, potem pa je pod drevo obesil klobuk, kakor da mu je šele zdaj postalo dovolj toplo. Ozrli smo se v njegove dokaj dolge umetniške lase.

»Doma na kmetiji nas je bilo osem otrok. Vse nas je spetovala slepa Mica, pestunja pri hiši. Menda sem že opravil prvo leto šole in bilo je sredi avgusta, ko mi je dejal oče s svojim raskavim glasom:

— Jutri bo praznik, Franček. Če hočeš z menoj na Čreto . . .«

Seveda sem bil povabila vesel, le mati je skraja imela pomisleke. Naj bi šel šele drugo leto. Potem je pristala. In tisto jutro sem si nadel pražnjo obleko, obul pa sem stare čevlje, novih bi bilo škoda za v hrib. Napotila sva se zgodaj. Nekaj ljudi je bilo krenilo že pred nama, bili so iz naše Zadrebčke doline in tudi tam od Savinje. Še več pa nama jih je sledilo, saj je bilo še dovolj zgodaj.

Takoj za Kokarjem, ob potoku, sva stopila v gozdnati breg, ki mi je bil znan, a kmalu sva se pomaknila vse dalje in više v nov svet. Včasih blatna, včasih dosti strma steza se je dvigala bolj in bolj nad potoček, tako da je ta ostajal v globeli pod nama. Med samimi starimi smrekami tod se je razprostiral polmrak in močno po smoli dišeč vlažni hlad. Oče me ni vodil za roko — takšnih gosposkih navad ni maral, pa tudi steza je bila dokaj ozka. Dobro sem ga dohajal z drobnimi, a gostimi koraki. Nekajkrat se je ozrl k meni in mi rekel kratko besedo. Čez kako uro je zmanjkalo globače pod nama, zdaj sva hodila po širšem hrbtu hriba, ki se je položneje dvigal. Strašno lepa skrivnost se mi je zdel ves ta neznani kraj — sam breg in gozd, samota brez človeške naselbine.

— Nekaj ti bom danes pokazal in zato sem te hotel imeti s seboj. Oči naj se ti široko odpro in nagledajo. Tudi mene je nekoč moj oče prav takole vodil na Čreto. No, saj boš videl sam... Tako mi je povedal oče, ko sva med potjo kratko posedla na deblu smreke, ki je izravana iz tal obvisela kraj steze.

— Glej, tu le malokdaj sekajo. Smreke morajo umreti same. Prav tule močno diši po trohnobi. Mlado drevje pa medtem raste, čeprav se mora dostikrat z muko prebijati do svetlobe in zraka. Pregosto je vse tukaj...

Morda nisva vsega koračila dve uri in v nogah sem že čutil nič kaj neprijetno utrujenost, ko se je skozi krošnje dreves pričalo jasni.

— Vrh je že blizu. Dobro si hodil, fant, saj sem vedel, me je pohvalil oče.

Končno sva stopila izpod zadnjih gostih smrek pod strmino, vso v redki travi, nekoliko ožgani od sonca. Na grebenu, na vrhu je vsa siva in stara stala cerkvice Marije na Čreti z dosti visokim zvonikom in s škriljem pokrita. Obdajal jo je nizek, še trden zid.

Zdaj sva torej bila na ozkem grebenu gore, ki je nanj že z močjo pripekalo sonce. Pred zidom so sedeli in stali berači: starci, pohabljeni, siromaki s strašnimi ranami, nekateri z lajnami. Prosili so, nastavljali dlani in klobuke. Tam spet se je gnetlo nekaj ljudi okoli stojnice, ki je pod sivo plahto ponujala sladkarij in spominčkov.

— Vse drugo si pozneje ogledava, me je oče potegnil za rokav nekoliko v stran. — Tudi do tistega prepada te popeljem, ki se je vanj nekoč pogreznila turška vojska, ko je silila čez Čreto. No, tu zdaj odpri oči! Ali vidiš?

Tu, kjer se je gora prevalila na drugo, vzhodno stran, mi je pogled s čistine pod cerkvijo segel globoko in daleč v pokrajino pod bleščečim soncem. Zelena ravnina, vsa razkosana na drobna zemljišča, tu in tam porasla z gozdički, preprežena z belimi cestami, poseljena z vasmi in trgi se je širila tod med svetlim gričevjem na severu in temnim hribovjem na jugu. Strmel sem v vso to novo, veselo lepoto...

— Odpri oči, Franček! mi je nekam nenavadno mehko dejal oče in zrl v daljavo tudi sam. — Vidiš, tu na Čreti stojiva na meji med obema dolinama Savinje. Tamle so Braslovče, Polzela, dalje tam Prebold, Žalec, Petrovče... Tam raste hmelj... Zada pod nekakšno meglico pa je Celje... Vse do njega in še malo dalje teče Savinja, tisti srebrni trak... Tam bodo delali železnico... Ali vidiš?

— Vidim, sem odgovarjal in gledal v na novo odkriti svet, ki se mi je zdel neskončno svetel in širok. — In kaj je tam dalje, za Celjem?

— Tam dalje pa je svet še širši, še širnejši. Ni mu konca, bi rekel. Morda pojdeš kdaj v ta svet tudi ti, če boš hotel. Osem vas je doma, pretesno bi vam bilo vsem. Marsikdo je v daljnem svetu našel svojo srečo...

Nisem se mogel nagledati te čudovito nove in lepe slike. Morda pride čas, ko pojdem prav jaz na pot skozi to dolino in v svet...

Ozrl sem se v očeta. Pogled mu je bil obstal na meni, kakor da mi meri vso to prevzetost, začudenje in odsev razodetja. Tako sem se s Črete prvokrat ozrl v svet. Marsikdaj sem se pozneje v tujini spomnil tega vročega doživetja v svojih davnih mladih dneh...«

Tratnikove modre, mirne oči so še gorele v tihem, toplem žaru.

Borba Gradnikove brigade na Krnu

TONESVETINA

Na obrežju svetlomodre pljuskaajoče Soče sva se ustavila. Sedla sva. Pred očmi se nama je odprl nepozaben razgled na mogočno krnsko pogorje. Nad razdrapanim, od hudourniških strugov razjedenim, z gozdom poraslim pobočjem se tu Julijci poslednjič poženejo k nebu v divjih skalnatih vrhovih.

Generallajtnant Jaka Avšič se je zagledal v vrh Krna, ki se mogočno dviga nad prepadno steno nad Drežnico, nato pa je preletel vse grebene tja do Rdečega roba in dejal:

— Da, to je bila borba, da malo takih. In tudi dan je bil vroč in tako dolg, da ga ni bilo konca. Menda je bila to najuspešnejša borba v večjem obsegu, izbojevana v golem skalovju visokogorja Julijskih Alp. Borbe za Krn, v kateri so partizani potolkli elitne enote italijanskih alpinov. 16. julija 1943 zlepa ne bodo pozabili. Monte Nero, kot so prekrstili to goro, jim to pot ni bil naklonjen. Trinajst let je minilo, pa se človek spominja, kot bi bilo včeraj. —

Potem je pripovedoval kako je prišlo do krnskega spopada:

— Na vojno področje alpske cone sem prišel s svojo varnostno četo po nalogu Glavnega štaba kot pomočnik komandanta NOV Slovenije, da organiziram kombinirani udar primorskih brigad v Benečijo. Glavni štab je namreč pripravil obsežnejši operativni načrt, ki ga v celoti nismo mogli izvesti. Name-ravan je bil celo napad na Čedad in Videm in tudi hitra drzna akcija na koncentracijsko taborišče Gonars, kjer so bili zaprti mnogi Slovenci. V glavnem pa je šlo za razširitev akcijskega radija vojnih enot alpske cone, ker bi s tem dosegli večjo manevrsko sposobnost in varnost osvobojenega ozemlja. Italijanski fašizem je usihal in naša vojska je bila v silnem ofenzivnem naletu. Začel se je vdor naših brigad v Benečijo, kar je povzročilo velik preplah in zaskrbljenost pri italijanskih in nemških štabih. Kaj kmalu so spoznali, da je izhodiščni položaj tega vdora področje Krnskega gorovja, ki svoja severna pobočja razteza kot roke h goram, ki so mejile na osvobojeno ozemlje. Zato so vrgli na to ogroženo področje vse, kar so imeli razpoložljivega.

Tiste dni pred spopadom sem se z varnostno četo vrnil preko Soče na Krn. Prišel sem iz Gregorčičeve brigade, ki je vodila težke boje na Matajurju in Stolu. Imel sem naloge za Gradnikovo brigado, ki je bila poslana Gregorčičevi v pomoč. Situacija je bila kočljiva. Soča je bila v zasedah. Sovražnik je pričakoval novih partizanskih enot, zato so bile vse postojanke v Soški dolini aktivne. Že prvo jutro smo opazili na terenu sovražne patrole. Zaradi izrednih nalog sem se spretno izogibal spopadu. Vsak dan smo menjali taborišče. Spali smo itak samo zunaj v gozdu, po pobočjih okoli Krna. Italijanski izvidniki so nas sledili in nas iskali. Zato smo bili na oprezu tudi ponoči. Noč, preden je prišla Gradnikova brigada, sem imel v taborišču preplah. Da fantje kljub dobri volji od izčrpanosti na straži ne bi zaspali, sem postavljajl nočno stražo le na drevo. In tako je nekaj po polnoči zahrstelo vejevje in nekaj je telebnilo med speče tovariše. Vsi smo bili pokonci in z orožjem nared. Pa je le stražar, ki je na bukvi zadremal, padel z drevesa. Poslal sem drugega na drevo in spet smo lahko brez skrbi polegli.

Naslednjega dne je prispela na Krn udarna brigada Ivana Gradnika. To je bila borbena, dobro organizirana, večja vojska enota, ki je bila ustanovljena 19. aprila 1943, skupno z Gregorčičevo brigado. Ime je dobila po Ivanu Gradniku iz Modreje pri Tolminu, voditelju kmečkih puntov na Tolminskem, ki je bil obsojen na smrt in umorjen 1714. leta na Travniku pri Gorici.

Brigada je bila prekaljena v borbah. Posebno se je odlikovala na Kobariškem Stolu, kjer se je obkoljena prebila ter pobila mnogo Italijanov, za kar je dobila naslov udarna brigada. Sedaj je brigada prihajala iz Cerkljanskega preko železniške proge v Baški grapi in preko Čadrga v Krn, da bi se prebila na Matajur, kjer bi se združila z Gregorčičevo, za skupen vpad v Benečijo.

Vesel sem bil sporočila kurirjev, da je brigada prispela in se utaborila po planinah za vasjo Krn, obenem pa me je zaskrbelo, ker sem bil prepričan, da je spopad neizbežen.

Sestal sem se s štabom brigade. Komandant je bil Šorovič, po poklicu učitelj, eden izmed Titovih oficirjev, ki nam jih je poslal Glavni štab v pomoč. Pojasnil sem jim situacijo. Že med razgovorom so prišli obveščevalci poročat, da se po sledovih brigade bliža večja italijanska kolona. Tudi patrole so prišle v stik s sovražnikom na več drugih mestih. Kazno je bilo, da vrše obkolitev in se pripravlja večji napad, ki ima gotovo namen brigado uničiti, ne le ovirati.

Resno smo preudarili kočljivi položaj in sklenili, da borbo moramo sprejeti, izkoristili pa bomo glede obrambe vse možnosti in prednosti, ki nam jih nudi zemljišče. Zato smo se odločili sprejeti borbo v višavah, na samih skalnih vrhovih Krnskega pogorja.

Bataljoni so se v naglici oskrbeli s hrano in v prvem mraku so se dolge kolone pomikale skozi zadnji redki gozd v skalnato s travo porastlo goličavo pod stenami. Mimo planine Leskovice je kolona trudno lezla preko prvih melišč in se vzpenjala v zavetje mračnega skalovja, ki je fantastično na obeh straneh rastle vedno bolj divje in nedostopno v nebo. Šli smo po planinski stezi, drzno speljani v lijakasti hudourniški grapi, ki je delila Maselnik od Rdečega roba. Pod težkim bremenom orožja smo se v soparnem poletnem zraku kmalu osopli. Toda vzpenjali smo se vztrajno in naglo, računajoč z možnostjo, da znajo poslati oddelek alpinov z druge strani, ki bi nas presenetili na vrhu.

Na ravnici ob malem krnskem jezeru, ki je čisto kot sokolje oko, je štab brigade obstal. Bili smo v srcu sivega golega skalovja, nad nami so se risali v temi na obeh straneh okoli 2000 metrov visoki grebeni vrhov in nad njimi je bilo samo še zvezdnato nebo.

S štabom sem znova proučil situacijo. Odločili smo se zasesti dominantne točke po grebenih vse od vrha Krna kote 2245, Škrbine 2077 do Rdečega roba, kote 1905 in 916, ter vzdržati v borbi en dan in se z nočjo prebiti čez Sočo.

Že ponoči so bataljoni odšli na svoja mesta. V prevotlenem skalovju, kavernah iz prve svetovne vojne, so se na vseh redkih možnih dohodih utrdile naše skupine. Teren je bil borcem dobro poznan, saj jih je že večina brskala po pobočju Krna, ki je bilo posejano z železjem in neeksplozivnimi granatami, katere so hodili demontirati in jih uporabljali za razstrelivo v sabotažnih akcijah, daleč naokoli. Morala in bojna pripravljenost enote je bila na višini. Borci so bili prekaljeni v spopadih, utrjeni od pohodov in pripravljeni biti se do zadnjega naboja. Zato nas ni bilo strah čakati jutra. Edina skrb je bila, da smo imeli malo municije ter nobenega upanja, da bi se med bojem dalo kaj posebnega zapleniti.

Tako je bledela noč. Bližalo se je zgodnje, sveže poletno jutro. Čudovit visokogorski mir je bil razlit med skalovjem, motilo ga je le od časa do časa trkljanje kamenja, oddelek naših, ki ponoči ni zasedel vrha Krna in ga je nameraval v jutranjem mraku. Bili so skoraj pod vrhom, ko jih je vrgel na tli silovit ogenj avtomatskega orožja.

Nedaleč od njih so huronsko vpili italijanski alpini. Oddelek je sprejel boj in se zaradi premoči umaknil nazaj na greben Škrbine v sestav bataljona,

odmev streljanja pa je zamrl v ostenjih. Zdaj smo si bili na jasnem, da bodo še pred prvim svitom napadli. Vso noč so koncentrirali svoje enote. Tako so alpini morali priti na vrh Krna že zgodaj ponoči, verjetno po samemu robu stene krnskega nosu, da so nas tako prehiteli. To mi ni bilo pogodu.

Sicer je bil naš položaj za obrambo odličen. Saj smo držali nekaj kilometrov dolgo fronto, vse po grebenih do Rdečega roba, in Italijani so imeli za napad pripravno samo ne preveč strmo pobočje Škrbine, kamor smo vedeli, da bodo usmerili svoj glavni udar. Vse je bilo v strogi pripravljenosti. Komandni kader je bil na najnevarnejših mestih. Sam s svojimi sem zapiral pobočje na desnem robu Škrbine, ki je zapiral Italijanom dohod na jugozapadne grebene, ki bi jim omogočili obkolitev.

Še pred dnem se je v mlečni blede svetlobi pod nami zaslišalo trkljanje kamenja, šum plazečih se teles in laški šepet. Kmalu za tem smo jih tudi zagledali. V dvojni gosti strelski vrsti, razpotegnjeni od sedla pod vrhom do zahodnega roba, ki strmo pada v krušljivo ostenje, so plezali alpini z ošpičnimi klobuki in izzivalnim peresom, od skale do skale. Preko dneva smo jih spoznali, da so bili nesramno predrzni. Pravo nasprotje malih črnih paničarskih Sicilijanov in južnjakov. Vedel sem, še preden smo se spoprijeli, da bomo imeli opravka z elitnimi, za boj v skalovju dobro izurjenimi enotami, ki so v veliki premoči. Toda kljub temu so se nam zdeli s svojimi ošiljenimi klobuki skoraj smešni, ko smo jih jemali na muho, kajti videli smo, da jih bo treba čim več in zagotovo pobiti.

Počasi so tekle minute njihovega mačjega približevanja. Borci so hladnokrvno čakali povelja vse dotlej, da so bili tako blizu, da se je v lesku njihovih oči in nerodnem kobacanju od skale do skale že bral strah pred neznanim.

Salva puškinih strelav in uničujoč ogenj naših mitraljezov jih je prilepil za skale. Med ostenji pa je grmel odmev, kot bi se rušili pogubonosni plazovi. Lahki so začeli noro streljati. Ranjenci so kričali, nekateri so vlačili mrtve. Rohnenja in treskanja granat pa ni bilo konca.

Spodaj so jih oficirji pričeli priganjati. Spet so začeli napredovati. Vpitje se je pomešalo z eksplozijami in pritisnili so z vseh strani z nevzdržno spočito silo, kot bi nas kar v prvem naskoku hoteli vreči z grebena. Z ročnimi bombami je bil razbit tudi ta napad in morali so se umakniti, preklinjajoč, z ranjenci in mrtvimi vred. Zavladalo je popolno zatišje.

Bovške gore, zavite v čad, so se zableščale v jutranjem soncu. Spodaj globoko pod nami pa je v dolini Soče ležala bela megla, ki se je počasi lizala navzgor po pobočjih. Zdaj v sončni luči je bil vsak prikovan za svojo skalo, kakršno si je izbral — mi in oni. Vsak premik je oznanil oster strel ali rafal. Z ognjem smo tipali razpored in iskali drugega.

Po tem napadu se je oglasilo streljanje daleč za hrbtom. Menda so poizkusili tudi po grapi pod Rdečim robom, potem pa je spet tišina legla med gore.

Sonce se je dvignilo nad gore in začelo vroče pripekati v skale. Alpini so nas s krnskega pobočja obsuli s strahovitim strojničnim ognjem. Krogle so prašile skalovje in oglušujoče treskale. Od naših so izza kritja škilili le redki izvidniki in poročali o pregrupaciji in novih silah sovražnika. Potem je megla prišla Italijanom v pomoč. Veter jo je cefral in v presledkih so cunjasti oblaki zagrinjali tudi vrhove. V tej zlatomlečni kopreni so alpini znova pritisnili. Za njimi pa še črnosrajčniki in policija. Kazalo je, da za vsako ceno nameravajo prodreti na vrh. V meglenem peklu se je na robu prepadov odigral spopad moža z možem. Sledil je juriš za jurišem. Boj se je vršil od kamna do kamna in naši so se že morali umikati.

Nenadoma pa se je megla razpotegnila in alpini so ostali našim kot tarča na dlani. Spet smo jih vrgli nazaj pod pobočje.

Z novo meglo so spet napadli. Nič drugega nam ni preostalo, kot držati grebene do poslednje patrone. Do noči je bilo še daleč. Italijanov je bilo vedno več in našim je zmanjkovalo municije. Tako so nam v megli pridrli prav pred cevi in ko se je razkadila, je padel iz neposredne bližine v glavo zadet komandir moje varnostne čete, mladi, drzni in hrabri Slavec Novak. Tudi v brigadi so bile žrtve. V najtežjih trenutkih sem dobil že nekaj predlogov za umik, česar pa nisem dovolil. Umik bi pomenil uničenje brigade v italijanskih zasedah, ki so tičale za vsako stezo.

Nazadnje se je megla le razpotegnila in sonce je žgalo z jasnega neba ter žežalo utrujene borce. Alpini so se umaknili. Nad planino Zaslalom pa so prihajale mule z metalci min. Bilo jih je mnogo, sonce pa je bilo še visoko in niti nagnilo se ni k bovškim goram.

Metalce min so razvrstili v varni razdalji od naših krogel. Naš položaj pa je kot izumrl. Vse, razen nekaj izvidnikov, se je poskrilo v kaverne, jarke in škraplje, tako da uničujoči minometalski ogenj, ki je zavil naš položaj v ogenj in dim, ni napravil nobenih izgub, čeprav so streljali dobro. Tako so nekajkrat počesali greben in hrumenje eksplozij in žvižganje kamenja ter izstrelkov je presunljivo pelo nad dobro skritimi glavami.

Za tem ognjenim navalom so znova plezali v naskok. Ko so bili odbiti, so spet poizkusili. Naše so potisnili više v greben, toda z grebena vreči jih niso mogli. Tudi plezalci, alpini, ki so se skušali priplaziti v bok, so slabo opravili.

Z daljnogledom sem budno opazoval vse italijanske premike spodaj v pobočju. Zadnji napadi niso bili več tako drzni. Spodaj so zbirali mrtve in ranjene. Sodil sem, da so obupali, sam pa sem bil prepričan, da so to bitko izgubili. Zadnji napad je bil celo neučinkovit in obotavljajoč. Umikali so se, čeprav so le redki strelji prasketali mednje. Naši so bili z municijo na koncu. Le zavest, da so neskončno dolg dan vzdržali ogromno premoč, jih je vzpodbujala, da bi se branili tudi s kamenji, če bi bilo treba.

Sonce je utonilo za gorami. Sedaj je zavladal popoln mir. Neko osuplo zadovoljstvo nad nečim velikim in pomembnim, ki je prišlo tako nenadoma in nepričakovano, čeprav tako zaželeno, je prevzelo enoto. Italijanski štab je obupal in prenehal z napadom. Umikali so se v dolino. Izsušenih ust in lačnih oči so se začeli po skalovju razkropljeni borci zbirati v skupinice.

Začuden so se krvavi, opraskani, z zadnjimi naboji v žepu, ozirali za sovražnikom, ki je že globoko spodaj vlekel svoje mrtve in ranjene. Vedno manjši so postajali Italijani, nepomembnejši so se izgubljali v grapah, po katerih so prilezli v napad.

Ko je mrak zabilal sence v triglavskih gorah in je bilo v koritu Soče že povsem temno, se je zbrala zmagovita brigada k zadnjemu slovesu od svojih mrtvih tovarišev. Mrtvi so dobili svoj dom na grebenu Škrbine. Zagreblji smo jih in založili gomile s kamenjem.

Gradnikovci so krenili po svoje. Poslovlili smo se, saj smo doživeli skupaj velik, težak, nepozabni dan. Brigada se je usula trudno, toda nevzdržno iz vrhov mimo jezerca proti Soči.

Sam pa sem s svojimi krenil proti Bogatinu.

Prvi sončni svit me je z mojimi našel za Bogatinom. Gradnikovci pa so z rosnih pobočij Kolovrata zrlji na bele skalne vrhove in zelene strmine Krnskega gorovja, tja, kjer so s krvjo zapisali nov list slave v zgodovino svojega naroda.

PS: (Napisano po pripovedovanju generallajtnanta Jaka Avšiča.)

Od Tetova preko Šar-planine in Koritnika do Prizrena

MIRO MARKOVIĆ

(ZAPISEK S POTOVANJA L. 1956)

Med visokimi gorami na Balkanu in v južni Evropi sploh gre Šar planini v Makedoniji eno od prvih mest. S svojo lego v središču Balkanskega polotoka, s svojo višino preko 2700 m in s širnimi razgledi, ki se nudijo z vsega njenega grebena, je pritegnila oči mnogih popotnikov in planincev.

Greben Šare se dviga v višino okoli 2200 m do 2600 m in se vleče v dolgi krivulji skoro 100 km med dvema velikima kotlinama Podrima in Metohije na zapadu in Pologa na vzhodu. V grebenu so blagi obli vrhovi, pa tudi ostri špiki, ki spadajo med najvišje v naši državi. V Šar planini izvira mnogo potokov in rek, ki se izlivajo iz raznih smeri v Drin, Lepenac in Vardar. Značilni za Šaro so njeni nepregledni pašniki in planšarije, na severni, posebno prizrenski strani pa ima tudi strmo odsekane stene. Na mnogih krajih so ohranjeni sledovi ledene dobe, številna šarska jezera pa so pravi biseri glacialne preteklosti.

Pristopov na Šar planino je več. Najbolje je za to izbrati večja mesta, kjer se lahko odpočiješ in dobiš vodnika in konja. Z južne strani je najbolje iti iz Gostivara, Tetova in Kačanika, s severne pa iz Prizrena.

Gostivar je ugodno izhodišče za Borislajec in Vraco. Mesto je znano iz turških časov po svoji pestri čaršiji, ki so jo morali pogosto zapreti zaradi nasilja albanskih razbojnikov.

Tetovo je prav tako staro, slikovito mesto, iz turških časov poznano kot Kalkendele. Posebno mikaven je »Htetovski manastir« iz l. 1230. Danes gre od Tetova do Gostivara normalna železnica iz Skoplja in so zveze za turiste odlične.

Skozí Tetovo teče Tetovska Bistrica, najlepša »Šarska reka«, kakor jo imenujejo. Veličastno sotesko, iz katere priteče, zapirajo strme strani Karanikolice, Džinibega in Rudoke planine.

Iz Tetova drži na Šaro vse polno potov. Najlepši je Kobiliški prelaz med Karinom in Kobilico, lažji pa je pristop na Popovo Šapko do hotela in planinsko-smučarskega doma. Od tu se lahko z vzpenjačo povzpeš na Ceripašin vrh na Rudoki. Polna mikavnosti je pot iz Tetova po romantični dolini Šarske Reke do Brodca in Vešal, od tu pa vzpon na Karanikolico. Vsa ta pota in prehodi iz Tetova in pološke strani drže preko šarskega grebena v Prizren. Še danes so to najkrajši prehodi za pešce in najkrajša zveza med Pologom in Prizrenom. V turških časih so bila ta pota še bolj prometna, pa tudi nevarna zaradi znanih ljumskih razbojnikov, ki so imeli svoje gnezdo v visokem, nepristopnem Djalícu nad reko Ljumo v Albaniji.

Na Ljuboten in severni del Šar planine je najbliže od železniške postaje Orašje pri Raduši. Slikovitejši, vendar daljši je pot od Kačanika. Dobra zveza je ozkotirna proga od Kačanika do Vrbeštice, vendar samo do postaje Tiraje. Od tod je do temena Ljubotena nekaj ur.

Prvikrat sem se srečal s Šaro že pred vojno, ko sem z očetom potoval v Skopje in se čudil grebenu, posutemu z lisami snega, in ostremu vrhu Ljubotena. L. 1948 sem prepotoval prvokrat del Makedonije in tokrat od Tetova krenil proti Ljubotenu, da ga vidim iz bližine in uživam. L. 1954 sem se na-

Tetovo s Šar
planino v ozadju
Foto M. Marković

potil nalašč na Ljuboten, odšel v Peč k prijatelju M. L., od koder sva se oba namenila v Kačanik, od tod pa prehodila severni del Šare in se spustila na drugi strani v Radušo ob Vardaru.

L. 1955 sem spet obiskal te kraje na skrajnem jugu od Gostivara in Mavrova ter se povzpел na Korab. Tu sem spoznal, da ni prave in bistvene razlike v tektoniki in zato tudi ne ostre meje med Šaro na severu in Korabom na jugu. Dejansko je vse skupaj ogromna orografska celota.

Dolžan sem bil le še obisk v centralni Šari. O tem delu planine se je v zadnjih letih dosti pisalo, ker so to najvišji vrhovi, katerih višina je bila sporna in so jo preiskovali.

Zato sem se l. 1956 odločil, da si ogledam tudi te kraje. Namenil sem se, da se iz Tetova povzpnem na Cerinpašino, od tod pa da se obrnem na jug do skupine Turčin-planine in naprej do Džinibega. Želel sem, da se od tu spustim na nasprotno stran v majhno romantično vas Brod, od koder je še dokaj korakov do albanske meje in do Koritnika. Dva razloga sta me gnala na ta vrh. Hotel sem videti divjo romantiko kotline, ki sem jo poznal samo na zemljevidu in ki je mogla nastati samo iz ledeniškega korita s Koritnika. O tem nisem ničesar bral. Hotel sem si od blizu ogledati tri velike planine. Mikal me je tolikokrat omenjeni skrivnostni Djalić v Albaniji, gnezdo nevarnih razbojnikov, ki so še do nedavna povzročali toliko strahu. Hotel sem z zapadne strani s pogledom objeti ves greben Šar planine od Ljubotena do Koraba, to pa je možno s Koritnika, mikal pa me je tudi pogled na tisto stran Prokletij, ki je s Komov, Bjelića in Djerovice nisem še mogel videti.

Pot sem kanil končati v Prizrenu.

V družbi imenitnega prijatelja J. Plačka sem se 5. junija 1956 pripeljal v Skopje, od tod pa z avtobusom do Tetova, kjer sva v hotelu prenočila in se zmenila za konje za 7. junija zjutraj. To jutro pa sva zaman čakala nanje in na vodnika. Zato sva šla v mesto na semenj, da najameva konje in nabereva nekaj motivov za najini kameri. Našla sva oboje. Z nekim mladeničem sva se pogodila, da nama da osla vse do Popove Šapke. Slikala sva trg, cigansko

Del tetovske »čaršije« —
lončarji

Foto M. Marković

mestno četrt in stare Turke na trgu. Okoli 11 sva zapustila Tetovo, potem ko sva na oslička natovorila vse brašno za nekoliko dni potovanja po gorah. Hodila sva polagoma po uhojeni kameniti stezi, s katere se je videlo daleč po prostrani pološki ravnici. Vroče opoldansko sonce naju je žgalo, v zraku je žehlata sparina, kakor je to večkrat v Makedoniji.

Do vasi Lisac sva rabila poldrugo uro. Tu sva v močnem in hladnem vodnjaku zmočila glavo in roke. Po nestrmi stezi sva nadaljevala pot proti Popovi Šapki, ki sva jo v pol ure zagledala, v eni uri pa sva prišla do največjega makedonskega planinskega objekta. Žal je ta kočica poleti le delno oskrbovana in poleg udobnega prenočevanja ne morete računati z udobnim jedilnim listom.

Popoldne sva si ogledala mikavno okolico, v kateri so ravno zajemali povirje Rečice, zelo krepak in mrzel izvir, kakršnih je po celi Šari dovolj.

Naslednje jutro sva se dolgo pogajala s Šiptarji za konja, ki bi ga rabila do Titovega vrha na Turčin-planini. Po enournem mešetarjenju smo udarili v roko za 800 din in ubrala sva pot naprej. Vreme se nama je hotelo skisati, kasneje pa se je ubrisalo in gledala sva po bližnji in daljni okolici. Najprej sva šla po ozki stezi pod Ceripašino in Kazanom ter po treh urah prišla na travnato planoto Karabunara, s katerega smo uzrli tri visoke vrhove, za katere se ni dalo reči, kateri je višji. Na srednjem je stal stolp, po čemer smo spoznali, da je Titov vrh (2746 m), po višini tretji vrh v naši državi za Triglavom (2863 m) in Korabom (2764 m).

Šla sva preko velikih snežišč skozi zgodnjo gorsko pomlad in prvo pomladno cvetje ter preko golega pečevja z najskromnejšo vegetacijo. Kakšen

**Borislajec
(2662 m) s Kara-
bunara v
jutranji megli**

Foto M. Marković

razloček nasproti nižjim legam okoli Ceripašine! Medtem ko je tam cvetelo in dehtelo drobno cvetje ter spleto s svojimi nežnimi barvami pisano rožno preprogo, tako značilno za nižje lege v Šari, je tu gori kopnel pravi zimski sneg v velikih zasipih in zametih in skopo odmerjal vztrajnemu in hrabremu zelenilu, da je pognalo skozi kamenje svoje kali. Na soncu je bilo v višini 2500 m dokaj vroče, v senci pa je vladala zima. Drevja nikjer! Zavetje pred soncem najdeš le za skalo, za pečino. S Karabunara sva slikala sosedni Borislajec, okoli katerega so se ovijale nežne meglice, in greben planine Vrace. Skladnost te pokrajine so krepko izpopolnjevale bele proge snežišč, in tvorile pestro nasprotje med nižjimi in višjimi pasovi v gorovju: v dolu cvete pisano in vonjavo cvetje, nad njim pa kopne snežišča, iz njih pa se izcejajo bučni izvirkki, ki s svojim šumom polnijo gorsko tišino.

Na Karabunaru stoji majhno, neurejeno in odprto zavetišče. Tu so stanovali delavci, ki so na Titovem vrhu zidali stolp in meteorološko postajo. Na grebenu med Malim Turčinom (2702 m) in Titovim vrhom (2746 m — prej Veliki Turčin) naju je presenetil veličasten razgled, še bolj viden z vrha pri stolpu. Ta razgled vsekakor močno dojmi človeka, ki ljubi in uživa gorski svet.

Večerna rumenina se je prelepo razlila po mogočnih korabskih vrhovih, pokritih s snežno odejo. Pod nami se dviguje Mali Turčin, za njim Borislajec (2662 m). Od te se najbolje vidi, da je Titov vrh precej višji od kote 2702 m, ker se v horizontalni vizuri Borislajec vzdiguje nad horizont vrha 2702 m. V priloženi panorami se to čisto jasno vidi.

Znamenit je pogled proti severu. Tu vidiš Ljuboten! To pomeni, da se ta vrh vidi iz Ljubotena.

Izredno jasno se nizajo vrhovi vse do Karanikolice in dalje do Džinibega (2610 m).

Vidimo, kako strmo je zarezala svojo dolino Šarska Reka. Vsepovsod gole pečine. Nobene hoste, nobenega drevesa, samo pašniki, kamen, drčje in sneg. In širen razgled na vse strani.

Cvetna
visoka planota
Karabunar —
zadaj najvišji
vrh Šar
planine Titov vrh
2746 m

Foto M. Marković

Navdušen nad tem razgledom se spomnim na znameniti in za nas pomembni članek »Eine Bergfahrt König Philipps III von Macedonien im Jahre 181 v. Chr.«*, v katerem dr. Oster meni, da gre za ta vrh, posebno, če upoštevamo staro ljudsko izročilo, da se raz njega, to je s Šare ali Koraba, vidita dve morji, Jadransko in Egejsko, in da je staro ime Haemus pomenilo vse centralno gorstvo na Balkanskem polotoku.

Prenočevali smo v stolpu na vrhu, vendar slabo, kajti veter je potresaval okna in pihal skozi vse špranje.

Jutro pa naju je spet razveselilo z novo svežino in lepimi pogledi. Sence so zdaj ležale drugje in ves svet prikazale v novi luči. Spet je bil središče najine pozornosti Korab, ki se je črtal na obzorju. V daljavi je Koritnikom, našim prihodnjim znancem, in Paštrikom so se vzdigovale kamenite Prokletije, v katerih sva prepoznala nekatere že od prej poznane vrhove.

Po zajtrku sva si morala prtljago oprtati na lastna pleča in se zanesti na svoje moči.

Spustila sva se po zapadnih drčah Malega Turčina — s katerega sva prejšnji večer fotografirala Bagrdan in sončni zahod — v široki okrešelj Krvašije, kjer leži jezerce, ostanek ledene preteklosti. Od tu sva se povzpela pod stene ostrega vrha, na zemljevidu kote 2505 m, in krenila preko sedla, ki veže to koto z Malim Turčinom. Prišla sva v dolino, v kateri izvira Novoselska Reka in ki se končuje pod Džinibegom (2610 m) in sedlom Česta Kamen (2362 m). Pod sedlom sva naletela na planinski dom, ves zapuščen in opljen, prav žalostna slika za planine. Na sedlu sva stala opoldne in se tu pogovarjala z nekim pastirjem Šiptarjem. V teh krajih je trda za drva, ljudje morajo po več dni za njimi, da jih dobe za en sam tovor. S sedla sva občudovala grmado Borislajca (2662 m), Vraco (2562 m) Rasangulo in Čaf Kadis.

Sestopala sva dalje pod Džinibegom v izvorni bazen Šarske Reke, ki vre na dan v okrešlju pod Džinibegom izpod velikih snežišč, tvori več majhnih

* Članek je bil objavljen v Zeitschrift D. u. ÖAV 1886.

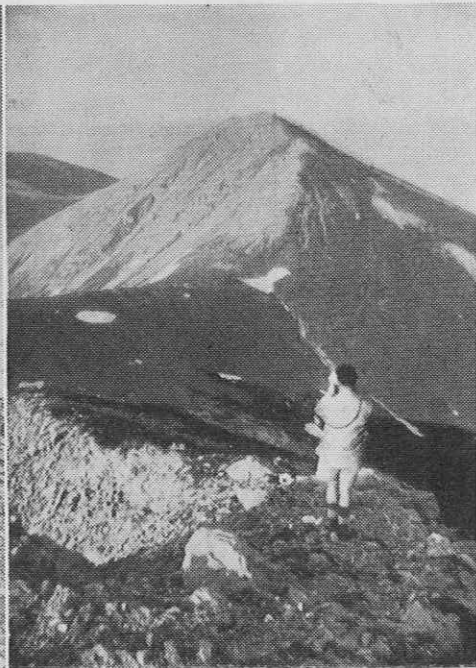

Foto M. Marković
Meteorološka kula na Titovem vrhu (2746 m)

Vrh Bagrdana (2700 m), po višini tretjega vrha Šare. Pogled z vrha Malega Turčina (2702 m)

jezer, ki so med seboj povezana in se v terasah pretakajo in končno tvorijo majhno reko. Tu sva si privezala dušo za skalo, ki nama je delala senco. Že sva bila v pisani šarski flori in bredla po mehki preprogi šarskih pašnikov. Morala sva še malo navkreber na prelaz, ki veže Sulejmanico z grebenom Džinibega, in prišla sva na obronke Čubričeva v dolini Duške Reke, ki teče v Brod. Tu sva počivala v družbi velike karavane drvarjev iz Broda. Od Broda do Šarske Reke rabijo dva dni, prav toliko nazaj, in to za toliko drv, kolikor jih nese konj! Bilo je zanimivo gledati 50 konj, kako se spuščajo po ozki stezi. Iz razgovora z njimi sva marsikaj zvedela o tem drvarjenju, o življenju v Brodu, o prebivalcih nekdanje gorske župe in njihovi zanimivi preteklosti.

Ko sva prišla v Brod, sva bila v res posebnem okolju. Majhno slikovito zaselje pod goro s svojim videzom izpričuje svojo preteklost in značaj svoje burne zgodovine. Brod je bil nekoč glavno mesto Goranov. Pred vojno je bil okraj v Vraništvu, danes pa je center v Dragašu. Gorani so muslimani, vsi pa govore srbsko. Razen jezika so ohranili še mnoge stare srbske običaje. Islam so sprejeli v 16. stoletju, zadnja krščanska družina pa je tu izumrla l. 1855. Še do balkanske vojne so Gorani pozimi odhajali s čredami v primorje k Jadranu in Egejskemu morju, v Trakijo in Anatolijo. Čeprav so sprejeli islam, niso postali Albanci, zato pa so jim sosedni Arnavti iz Ljume, Ljumuljanci, prizadejali mnogo zla. Ti so zlasti po l. 1878 često plenili goranske črede po šarskih planšarijah in Gorane pognali za sezonskim zaslužkom križem po svetu. Še danes se čuti ta preteklost pri starih ljudeh. Med Gorani so mnogi slaščičarski mojstri, skoro polovica, mnogi od njih pa so v tej obrti želi tudi lepo priznanje.

Prenočišče sva dobila v »hanu« in to najboljšo, kar ga je bilo. Še nikoli nisem spal v takem hotelu, pa tudi moj prijatelj ne, čeprav je starejši. Nastanitev je bila dramatična, stopnišče pa še bolj vratolomno, v vsem pa je bilo končno toliko romantike in živahnosti, da mi je bilo končno vse skupaj kar pogodu. Zjutraj sva opazovala življenje v Brodu. Poleti utripa življenje zaradi vročine samo zjutraj in zvečer, čez dan pa je ulica z zagatami prazna in mirna.

V Brodu sva poiskala oslička, da bi nama tovoril do Dragaša in Rapče pod Koritnikom. Obrnila sva se do hodže, ki nama je dal svojega sina za vodnika in osla za tovor, vse skupaj za 500 din do Rapče.

Po slabi cesti sva se ob Brodski Reki gnala proti Dragašu. Šla sva mimo samotnih vasi Dukance in Mlike, medtem ko je Vranište ostalo na levi pod nama. Od tu se je v polni veličini pokazal masiv Koritnika, za njim pa kameniti Djalić (2489 m), ena najlepših albanskih gora. V Dragašu sva se oglasila v združni menzi, kosila in vzela s seboj pivo.

Iz Dragaša sva se spustila v dolino Plavske Reke, ki izvira pod Šaro v Opaljskem jezeru in je glavni pritok Ljume, ki teče med Koritnikom in Djalićem proti Albaniji.

Nameravala sva do večera priti do obmejne karavle v Gorenji Rapči na obronkih Koritnika in do potoka Rapče, ki je zarezal globoko grapo v srce Koritnika in planino razril v podkvasto gmoto.

Ziberit 2381 m

Gol. Korab
2764 m

Kepi Bar
2595 m

Džinibeg
2610 m

Kabaš 2395 m

Čubričevo
2533 m

2595 m

Dešat 2374 m

Čafa Kadis

Krčin 2345 m

Rasangul

2385 m

Deli Senica

Sutman

2132 m

2452 m

Mali Turčin

2700 m

Uraca 2562 m

Rudoka

2623 m

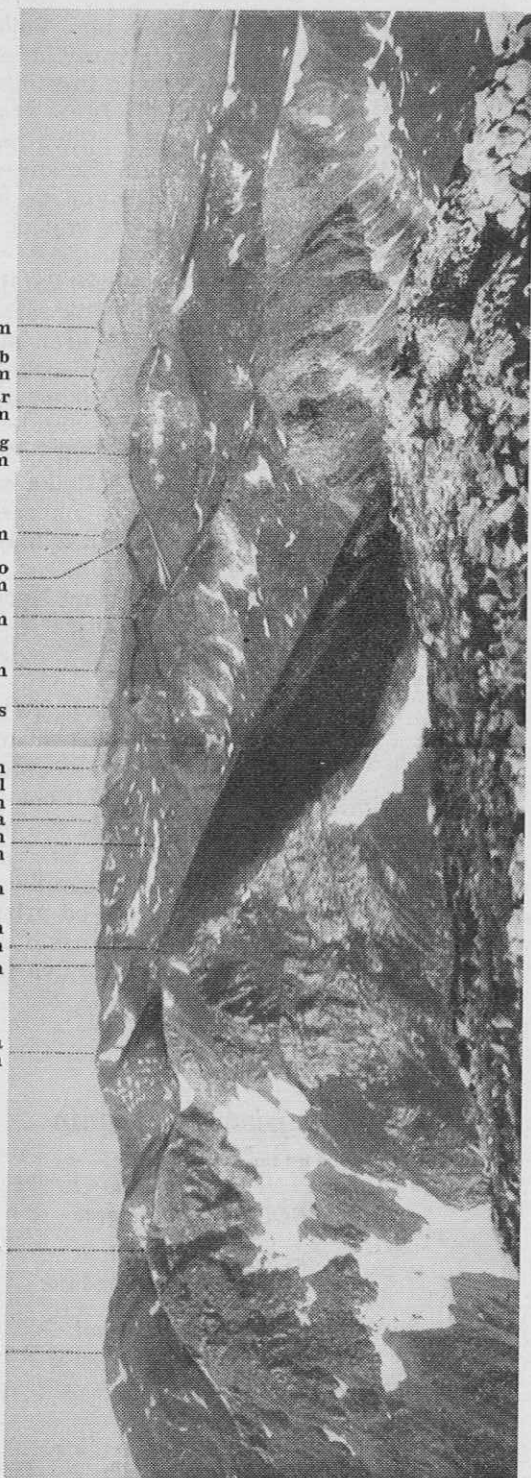
Mali Turčin

2702 m

Borislajec

2662 m

Pogled z najvišjega vrha
Šar planine proti jugu in
Korabu
Foto M. Marković

Še za dne sva bila tam. Vojaki so nama razpeli šotor zraven karavle, midva pa sva se ob vodi pripravila za noč. Preživela sva prijeten večer z mladimi tovariši, obujajoč svoje in njihove spomine.

Ob štirih sva bila že na nogah, ob petih pa že na poti. Do vrha Koritnika (2394 m) ni bilo daleč, midva pa sva hotela obresti ves greben vse do Žurskih kolib in se vrniti nazaj do karavle.

Od karavle sva zavila na levo v gosto goščo in skozi njo prtila vkreber. Spremljala sta nas dva vojaka, ker gre po grebenu sem in tja meja, najvišji vrh pa je mejnik.

Gozdni pas na Koritniku je ozek in odrezan. Vznostje in grebeni so povsem goli. Vendar je velik razloček nasproti šarski goljavi, saj je tu več zele-nine kot tam. V štirih urah sva bila na vrhu. Vreme nama je šlo na roke, videla sva globoko na albansko stran in v strmo sotesko Ljume, izza katere se vzdiguje Djalić, vsega 10 km od naju. To je osamljen kopast vrh strmih po-bočij, poraslih z redkim drevjem.

Tudi pogled na sosedni Paštrik (1983 m) je bil izredno lep. Kamenite terase posebno proti vrhu Paštrika nudijo zares mikaven pogled. Prav tako Pro-kletije, posebno ostenje Škilzena, ki je kazal slovito južno steno, dalje južne strani Krasniških planin z Majo Hekurave, pečevnati Bjelič in najvišja sku-pina Maje Jezerce.

Hodila sva po grebenu Koritnika in uživala. Pogledi na obe strani so nama bili plačnik za trud. Že se je večerilo, ko sva prišla do žurskih planšarij, si privoščila kislo mleko in si ogledovala, kako pripravljajo pastirji razne mlečne izdelke.

Hitela sva do karavle. Šele tu sva dolgo turo začutila v nogah. Bila pa sva polna vtisov in nisva mislila na utrujenost.

Naslednje jutro sva se potegnila do Plavske Reke, od Dragaša do Prizrena pa sva se peljala z avtobusom. Tu sva si ogledala mesto, en sam muzej z vsem, kar predstavlja. Obiskala sva prijatelje »Paštrika«, kakor se imenuje planinsko društvo v Prizrenu. Tu sva zvedela, da v zadnjih letih nobeden od prizrenskih planincev ni bil na Koritniku. Čudila sva se, toda njihovo področje je cen-tralni del Šare in Koče od prizrenske strani.

Na slikovitih prizrenskih ulicah sem se nekajkrat obrnil. Za nama je bila Šara in tihi Koritnik. Midva pa sva se jima odmikala...

Moje pismo s planin

Valentin Cundrič

NOCOJ je moje srce
kot drevo,
ki pozna
le eno tiho prošnjo:
dežja,
ker rasti hočem! —

O draga, sprejel
sem tvojo žalost
v svoje srce,
pa ne morem,
da jo izjočem.

Skelijo me spomini
in tvoje besede
ujete med poglede
in poljube...
— o, tedaj še nisva vedela,
da sva na pragu pogube!

— Kako hladno bilo je na pragu slovesa! —

Edine svitanice,
v tej temi
so najina srečanja
v planini.

A za njimi je tema,
ki vedno bolj zapada
razore srca...

Nekaj alpinistične geografije o Dolomitih

SLAVKO PERSIC

Znanstveniki so po povsem določenih načelih in ugotovljenih geoloških tvorbah 1200 km dolgi lok Alp razdelili v osrednji, centralni predel, ter po dva pasova gorskega sveta severno in južno od tega centralnega sistema.

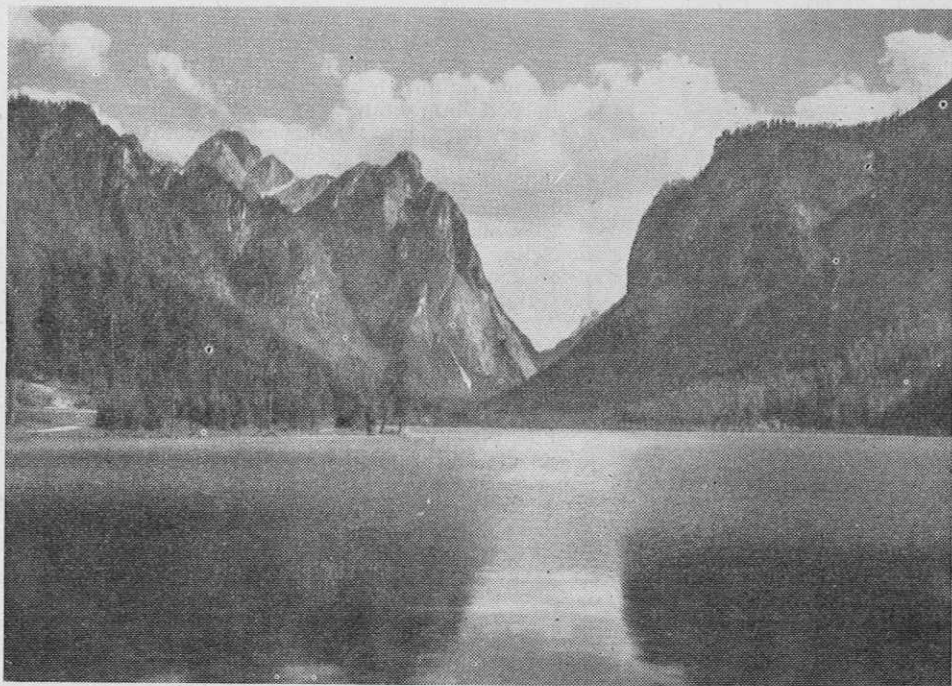
Centralni, prakameninski predel tvorijo vse spoštovanje vzbujajoči in drzno dvigajoči se vrhovi kopastih in koničastih oblik, ki jih vežejo često široki in razvlečeni grebeni, okrašeni s stolpi in zarezami, pa tudi strmimi in visečimi ledeniški pobočji. Ta predel ima najvišje vrhove Alp, od katerih jih ima 11 nadmorsko višino nad 4500 m.

Od obeh pasov apnenčastega alpskega predgorja, pred katerima je še po en pas predalpskega hribovja, pa nas zanima sedaj južni apneniški pas. Tega tvorijo gorski vrhovi robotnih oblik, razkosani grebeni, strme stenaste plati, ki so bogato razčlenjene z žlebovi, zagatami, policami in gredami. Golo pečevje je ali belkasto sivo ali rdečkasto dolomitsko; spreminjajoče se vremenske razmere ga z lahkoto razjedajo, krušijo in drobijo.

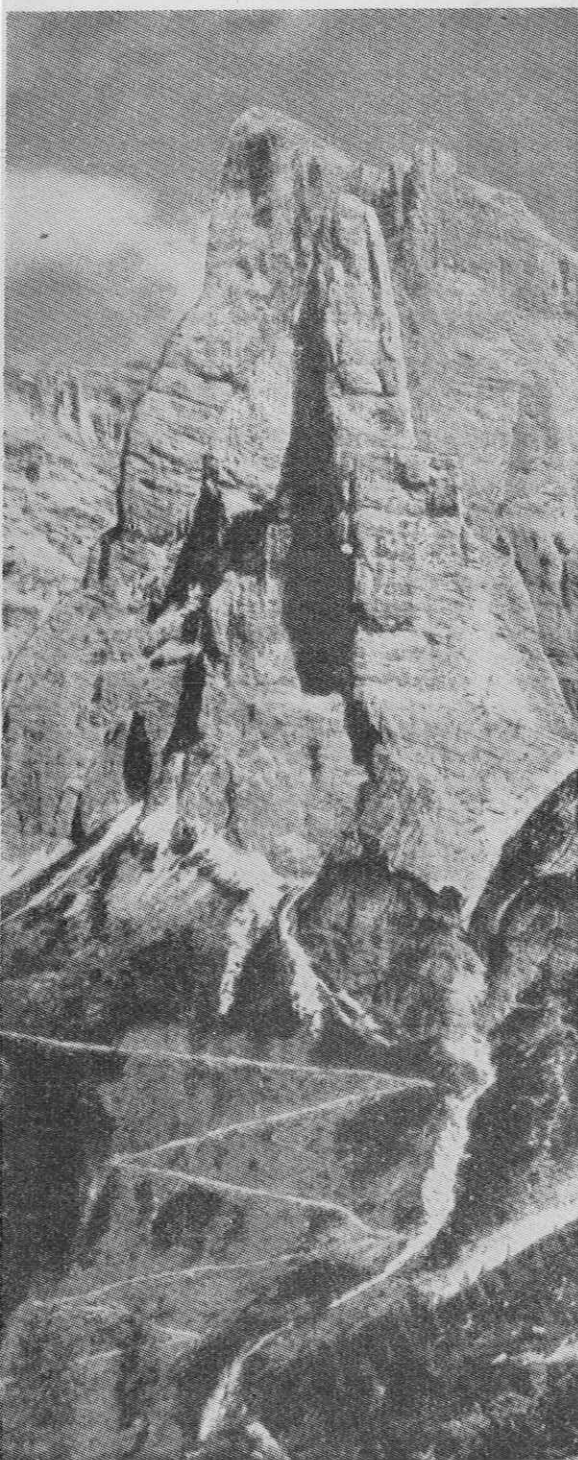
Celotni lok Alp so geologi in geografi razdelili v Zahodne Alpe in v Vzhodne Alpe, ki jih razmejuje črta od Bodenskega do Komskega jezera (Lago di Como) čez prelaz Splügen (2117 m). Da bi pa bila razdelitev obsežnega loka Alp preglednejša in bolj priročna, so se odločili še za razdelitev po različnih orografskih karakteristikah v tri skupine po transverzalah:

Zahodne Alpe od prelaza Cadibona (460 m nad Savono ob Genovskem zalivu), ki jih deli od Apeninov, do prelaza Ferret (2543 m ob švicarsko-italijanski meji med dolinami rek Dora Riparia in Durance).

Centralne Alpe od prelaza Ferret do prelaza Reschen (1507 m, Passo di Resia med dolinama Vintschgau — it. Val Venosta in Engadin).

Toblaško jezero, ob katerem drži tramvajška proga iz Toblacha v Cortino d'Ampezzo, leži na nadmorski višini 1259 m. Levo nad njim sta Rollkopf (1790 m) in Birken Kofel (2922 m), desno pa z macesni, smrekami in bori porasli obronki Sarlbranda

Vzhodne Alpe od prelaza Reschen do Kvarnerskega zaliva. In k tem Vzhodnim Alpam, ki jih tvorijo skupine Oetztsalske in Stubaiske Alpe, Bavarske Alpe, Visoke Ture in še druge skupine Severnih Apneniških Alp, spadajo tudi Južne Apneniške Alpe. V teh pa so Karnijske Alpe, Julijci, Karavanke in Grintovci ter zanimanje vsega sveta vzbujajoči Dolomiti.

Dolomiti Južne Tirolske se razprostirajo med rekami Rienz, Eisack (Isarco), Etsch (Adige), Brenta (Val Sugana) in Piave; v Trentinu pa je še čudovita skupina Brenta (Dolomiti di Brenta); severno od Drave pa so Lienški Dolomiti.

Iznad temnih iglastih gozdov (smreka, jelka, bor, macesen) prostranih visokogorskih pašnikov in livad se dvigujejo pečevnati orjaki, ogromni stolpi, z ostro oblikovanimi in lepo razčlenjenim stenami, ostri in drobno nasekani razovi, naškrbinjeni grebeni in mnogi vitki, kot obeliski tenki stolpčiči. V jezerih Misurina, Dürren (Lago di Landro), Toblach (Lago di Dobbiaco), Prags (Lago di Braies), Karrer (Lago di Carezza), Alleghe, Molveno in drugih jezerc se zrcali pečevje v splošnem rožnate barve, tu bolj blede tam bolj rdečkasto. Ta podoba vzbuja ob zori, še bolj pa ob večerni zarji, ko vrhove oblivajo sijajne rožnate, rdečkasto in vijoličasto se prelivačoe barve, doline pa so že v temini, strah in spoštovanje.

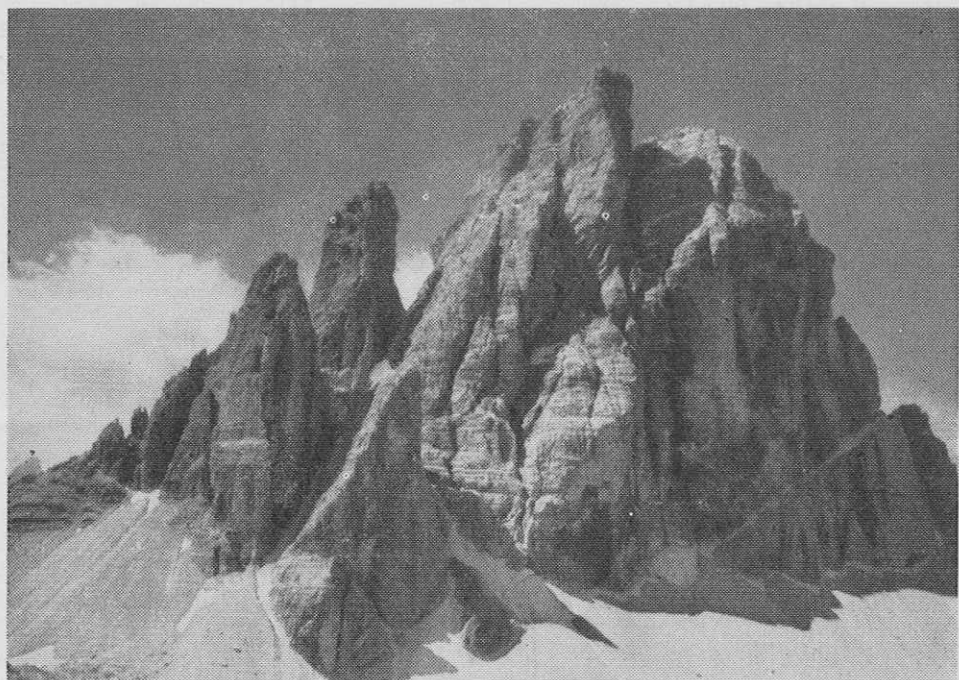
Mikavni svet Dolomitov ni majhen. 58 je skupin, ki jih reke in doline ločijo med seboj, in v teh skupinah je čez 150 pretežno alpinistično zanimivih vrhov, stolpov, igel, stolpčev in podobnih oblik, kot so jih pač izoblikovali sonce, padavine, toplota, mrz, veter in težnost.

Naj omenim le nekatere značilne in najbolj znane skupine Dolomitov. V Zahodnih so: Rosengarten (Catinaccio), Latemar, Langkofel (Sassolungo), Geisler-Spitzen (Le Odle), Puez, Sella, Marmolada in še nekatere. V vzhodnih Dolomitih pa so: Cridola, Dreischusterspitze (Punta dei Tre Scarperi), Paterno, Tri Zinne, Monte Piana, Pomagangnon, Monte Cristallo, Sorapis, Marmarole, Antelao, Tofane. Nuvolau, Croda del Lago, Pelmo, Civetta, Pale di S. Martino in še mnoge druge skupine.

V svet Dolomitov do planinskih domov, udobnih pa tudi razkošnih, ki so postavljena na vznožju alpinističnega, plezalskega torišča, so zgradili lepa pota, odlične avtomobilske arterije in ceste, tako da turist in planinec lahko uživata lepoto gorskega sveta ter to občudovanje tudi plačujeta z lepim denarjem v korist tujškega prometa, prvega finančnega vira Južne Tirolske.

Toda alpinistu, gorniku so pustili pečevnato kraljestvo v glavnem nedotaknjeno; niso ga prebadali z dolgimi železnimi ostmi in ga nati-

IZ »kraljestva VI. stopnje«: Torre Trieste (2463 m) in Cima della Busazza (2916 m) s 1100 m steno v skupini Civetta

Severno ostenje Zwölferkofela (La Croda dei Toni, 3092 m) v skupini Sexten. Hans Steger, Bolzanec iz monakovske plezalne šole in gorski vodnik, je s svojimi vzponi v tem ostenju dvignil težavnost na V. stopnjo

Kristalna belina ledenikov odseva na gladini samotnega jezera Dürren (1410 m), ki ga obdajajo Cristallino (2786 in 2726 m), Piz Popena (3152 m) in Monte Cristallo (3216 in 3209 m)

Jezero Molveno ob vznožju edinstvene Dolomiti dl Brenta, torišče trentinskih »veveric«

kali z močnimi skobami ter tako speljano stezo še zavarovali z žicami. Takšna pota so tudi v Dolomitih, toda so zelo redka in so predvsem vojaško nadelana pota iz prve svetovne vojne.

Često sem si želel, biti vsaj na enem vrhu v vsaki skupini, pa sem kmalu spoznal, da tudi to ne bo šlo, ker je doba našega življenja, še bolj pa doba bivanja v Dolomitih, prekratko odmerjena. Razen tega — poleg vremena in morda tudi letnega časa — nas tarejo mnoge skrbi in potrebe. Nekateri odločni gorniki so mi pripovedovali, kaj vse so že preplezali, a našтели so mi še mnogo vrhov, ki bi jih radi obiskali.

Julijci z bohinjskimi gorami vred imajo okoli 140 bolj ali manj alpinistično pomembnih vrhov in stolpov. Njihova medsebojna dobra grebenska povezava omogoča, da lahko v enem dnevu prehodimo lepo število vrhov. Toda v močno razkosanih Dolomitih ni mogoče hoditi z vrha na vrh, ampak so vsa prečenja vrhov izključno plezalska, pri katerih pa v najboljšem primeru dosežemo tri vrhove v enem dnevu.

Lahko si torej izračunamo, koliko vrhov moremo doseči in koliko plezalnih vzponov narediti v počitniškem času in ob razpoložljivih sredstvih, računajoč seveda z naklonjenim vremenom. Vse kaže, da bo nam, ki smo daleč od Dolomitov, plezanje na njihove vrhove le izvrstna vaja, a kajpak tudi demonstracija visoke stopnje našega alpinizma. Prepričan sem, da ne bo nihče trafil sil pri modnih plezalnih vzponih, ampak si bo izbiral visoki stopnji našega alpinizma primerne vzpone; sestopal pa bo po modnih smereh.*

Ali so Dolomiti visoki? Ali naj bo kriterij za to absolutna ali relativna višina? Odgovoriti na to na splošno ne gre, kajti vsaka skupina dolomitskih gor predstavlja po svojem zunanem videzu, po svoji geološki sestavi in zaradi svojega okolja povsem individualno enoto, ki ima svoje posebnosti.

Naštel sem nekaj nad 30 vrhov med višino 3000 m in 3342 m, najvišji je Marmolada. Ta kraljica Dolomitov se ponaša s svojo 650 m visoko južno steno in kilometre dolgimi smučarskimi pobočji na severni plati. Na južni strani so plezalni vzponi VI. stopnje, na severni pa smučarji skušajo v »drettissimi« (1200 m viš. razlike, 3,250 km, povprečna brzina 76 km/h) doseči še višji svetovni rekord v brzini smuka.

* Tov. Ciril Debeljak in ing. Nadja Fajdiga sta v Vzhodnih Dolomitih, v tem mednarodnem torišču alpinizma, s svojimi skrajno težavnimi plezalnimi vzponi lepo predstavila višino našega alpinizma. V Pl. V. 1953 in 1954 so objavljena njuna doživetja.

Majestetični kralj Dolomitov, Antelao, dviguje svojo glavo 3263 m, a ga krasi razkošje ledenikov in razov. Velike stene imata še: Sorapis (3205 m) 600-metrsko severno steno, in seveda skupina Civetta. Stolp Trieste, ki je visok le 2436 m, ima 700 m stene, Busazza (2916 m) ima 1000 m stene, največjo 1200 m visoko severozahodno steno pa ima Civetta (3220 m), kraljestvo plezalcev VI. stopnje, dalje Sass Maor (2812 m) s 1100 m vzhodno steno.

Ogromna je množica vrhov, ki imajo takšne višine kot vrhovi v Triglavskem pogorju. Vzponi na te vrhove so v splošnem krajši, zabavni (toda marsikateri je skrajno težaven) in zato morda gore vzbujajo vtis, da niso visoke. Relativna višina sten, robov in razov je pri pretežni večini dolomitskih gor dosti manjša in kot taka pride povsem do izraza tam, kjer so planinski domovi v sami bližini sten ali celo tik pod njimi, do njih pa ali pa vsaj v njihovo bližino pripelje udobna avtomobilska cesta, ponekod pa tudi vzpenjača. Čeprav sem stal na mnogih vrhovih okoli 2900 m, nisem vprav zaradi teh relativnih višin imel vtisa, da sem visoko. Sele na Langkofelu (3181 m, Sassolungo), na katerega smo se povzpeli po jugovzhodnih plateg mimo pločevinastega zavetišča, prav enakega našemu bivaku I pod Veliko Ponco, sem imel občutek, da sem res visoko.

Majhna osrenjena snežišča in majhni ledeniki, pravzaprav »zeleni snegovi«, podobni našemu triglavskemu ledeniku, poživljajo sliko Dolomitov in vzbujajo vtis, da so gore večje in višje, kot so v resnici.

Kaj je lepše, kaj je višje, kaj lepše? Da, kriteriji so postavljeni za to, da moremo po primerjavi presojati, toda vsakdo ima svoje oči, svoj pogled in svoja čustva. Zato ne morem reči, da je vtis, ki so ga napravili name Dolomiti, splošen vtis. Često, ko sem potoval po dolinah teh gor in se vzpenjal na njihove vrhove, sem zamenjal podobnosti, kot so Logarska dolina, Robanov kot, Kamniška Bistrica, Krnica, Planica, Vrata in podobne. To so dragulji naših gor, kakršnih v Dolomitih ni.

Klimatske spremembe se kažejo tudi v vegetaciji

TONE WRABER

Znano je, da se ledeniki v Alpah, pa tudi drugod, močno krčijo. Tako navaja švicarski glaciolog dr. Zinng (1952), da se je površina ledenikov v Graubündenu v letih 1895—1944 zmanjšala od 165 na 105 km², to je za 30%. Znani francoski botanik J. Braun-Blanquet, ki je po rodu Švicar, ilustrira klimatske spremembe tudi s spremembami v rastlinstvu nivalne stopnje. Nivalna stopnja se začinja v višini, kjer poletna toplota ravno še ali pa že ne zadošča več, da bi stopila na ravni ploskvi letne snežne padavine. Za primer navaja 2 vrhova v Graubündenu: Piz Languard (3266 m — Zg. Engadin) in Piz Linard (3414 m — Sp. Engadin). Nivalna stopnja se tu začinja v višini 2960 m.

Oswald Heer, ki je prvi pisal o švicarski nivalni flori (1884), omenja za Piz Languard nad višino 3000 m 12 cvetnih rastlin. Braun-Blanquet je v letih 1903 in 1905 ugotovil nad to višino 67, l. 1941 pa že 78 vrst cvetnic in praprotnic. V 40 letih se je torej nivalna flora Piz Languarda povečala za 11 vrst, poleg tega pa so mnoge vrste prodrle v višje lege in se močno razširile.

Podobne spremembe je našel Braun-Blanquet na Piz Linardu. Heer je l. 1835 na samem vrhu zabeležil 1 samo vrsto, Sieber l. 1864 3 vrste, Braun-Blanquet l. 1911 8, l. 1937 9 in l. 1947 11 vrst. Ob vsakem poznejšem vzponu je lahko ugotovil pri prej le sterilnih rastlinah tudi cvetove in plodove, pa tudi da se je število primerkov posameznih vrst povečalo. V višini 3385 m je odkril cel sestoj iz 11 cvetnic, 24 mahov in 21 lišajev, pač najvišje segajočo miniaturno rastlinsko združbo vzhodne Švice.

Iz navedenega sklepa Braun-Blanquet na klimatske spremembe v sedanjem stoletju, saj je flora nivalne stopnje gotovo njihov najobčutljivejši merilec. Napredovanje vegetacije pripisuje daljši vegetacijski dobi, ker sneg hitreje skopni in sije sonce več časa. Vprašanje, ali sta temu vzrok povišanje temperature ali zmanjšanje količine padavin ali oboje skupaj, prepušča meteorologom.

Društvene novice

POSVETOVANJE PLAN. DRUŠTEV celjskega okraja se je vršilo nekaj dni pred koncem l. 1957 ob 9. uri dopoldne v hotelu Evropa v Celju. Namen posvetovanja je bil predvsem poiskati najprimernejšo obliko stalnega sodelovanja planinskih organizacij v okraju, ki ima v svoji zgodovini Savinjsko podružnico SPD, poleg kamniške in ljubljanske najstarejše slovensko planinsko organizacijo, ke že sedmo desetletje v planinstvu in turizmu savinjske dežele nekaj pomeni.

Na teritoriju celjskega okraja so po vojni nastala društva v Laškem, Šoštanj, Šentjurju, Slov. Konjicah, Gornjem Gradu, Mozirju, Zabukovici, kasneje pa še v Lučah, Solčavi in Rimskih Toplicah, in seveda v Celju, ki je prevzelo v glavnem vso dediščino nekdanje Savinjske podružnice, večji del v ruševinah. Mreža društev bi se lahko še zgostila, saj so pred vojno delovale pomembne planinske skupine v Žalcu in Rogaški Slatini.

Na zborovanje so prišli zastopniki skoraj vseh društev in vsi so tak način sodelovanja, ki ga je to pot po navodilih PZS sprovedlo PD Celje, odobrili. Sklenili so, da ne bodo ustanavljali nobenega novega okrajnega »foruma«, nobene »podzveze« ali okrajne konference, ker pomeni to samo papir in nekaj administracije več, pač pa bo na vsaki konferenci določeno društvo, ki bo organiziralo naslednji okrajni zbor. Tako se je sklenilo, da bodo vsa društva letos spomladi obiskala PD Gornji Grad. Konferenco naj pripravi PD Šoštanj, po konferenci pa bodo šli zastopniki društev na Menino planino, da s tem moralno podpro agilne gornjegrajske planince.

Zborovanje je vodil predsednik PD Celje tov. Tine Orel in poročal o nekaterih problemih, ki se tičejo planinstva, planinskega turizma, alpinizma, visokogorskega smučanja, sodelovanja s turističnimi društvi, mladinskih odsekov, planinske vzgoje in propagande ter še cele vrste zadev. Zborovanja se je udeležil tudi tov. J. Žen, podpredsednik OO SZDL in s svojo navzočnostjo potrdil pomen, ki ga ima planinska organizacija za kulturno in gospodarsko življenje v okraju, s tem pa tudi njen politično-vzgojni pomen. PD Šoštanj je zastopal predsednik tov. Andrej Stegnar, PD Gornji grad tov. Tratnik, PD Ljubno tov. Tevž, PD Luče tov. Jež, vsega skupaj je bilo navzočih 18 planinskih od-

bornikov iz raznih krajev. Razgovor je bil živahen, videlo se je, da je taka horizontalna povezanost med društvi potrebna in da je res že čas, da jo oživimo in utrjujemo.

Sklepi, ki so bili sprejeti, morda ne bodo vsi izvršeni, vendar dokazujejo, kako so planinski aktivisti povezani z življenjem svoje ožje domačije, kako so čustveno pripeti vsak na svoj kraj s stanovitnim prizadevanjem, kako bi ga razvili in mu dali širši, splošni pomen za ožjo in širšo našo domovino. Iz sklepnih sklepov pa je razvidno, kako široko je razpredeno delovanje planinskih društev, v Zg. Savinjski dolini pa tako ozko povezano z vso turistično problematiko, da pravzaprav ni meje med turizmom in planinstvom, posebno ker ni na razpolago ljudi, ki bi se posvečali enemu ali drugemu, marveč se večinoma v vseh primerih vsi zanimajo za obe dejavnosti, ker sta po prirodnih, gospodarskih in psiholoških pogojih med seboj neločljivi. Mnogo se je govorilo tudi o perspektivnem planu turistične izgradnje, posebno Logarske doline, o izgradnji zimsko športnega centra v bližini Celja, pri čemer so se složno zedinili, da prideta najprej v poštev Celjska koča in Svetina. Gospodarskih problemov, načrtov in zamisli je bilo seveda največ v obravnavi, saj to je navadno povsod, kjer se zbero dinamično razpoloženi ljudje, navzoči pa so prav tako živo obravnavali tudi vprašanja mladine, propagande, markacij in organizacijskih vprašanj.

Planinsko zvezo Slovenije sta zastopala sekretar tov. Mirko Fetih in tov. Sršen. Njuna navzočnost je dala zborovanju še večjo tehtnost.

PREDAVANJE PROF. ANTONIA MARUSIJA V KOPRU. Konec lanskega leta je predaval v Kopru o italijanski odpravi na K2 (Čogori) udeleženec odprave Antonio Marussi, profesor na tržaški univerzi.

O predavanju velja napisati, čeprav šele po več mesecih, nekaj besed in nazadnje tudi zaradi tega, ker ga je priredilo PD Koper v okviru prizadevanj za poživitev kulturnih stikov in zbliznanja med sosednjima narodoma. Morda ni samo naključje, da so storili enega prvih korakov na tej poti prav planinci, katerih želja po spoznavanju in uživanju lepot gorske narave ne pozna meja.

Predavatelj, čigar ime izdaja, da je slovenskega rodu, Marušič, sicer ni pozabil poudariti važnost italijanskih poizkusov vzpona na K2 (vojvoda Abruški, vojvoda Spoletski, dr. De Filippi) niti njihovega narodnega ponosa ob doseženi zmagi, povedal pa je to v nevsipljivi obliki, kakor se spodobi znanstveniku in alpinistu.

Težišče predavanja, v katerega uvodu je opisal prof. Marussi predvsem tudi pokrajine in ljudi, ki jih je odprava srečala in s katerimi je delala, ni bilo toliko v opisu alpinističnih naporov kakor v opisu dela znanstvene skupine, ki jo je vodil predavatelj. Vendar je bil znaten del predavanja, ki so ga spremljale lepe, dovršene slike z barvnih diapozitivov, posvečen tudi boju za vrh in zmagovalcema Lacedelliju ter Compagnoniju. Zlasti prvemu gre levji delež in zasluga za zmago. V njegovi sencji je morda preveč pozabljen ostal Cassin.

Težko bi bilo zamolčati še eno nadrobno iz predavanja. Za italijansko odpravo je bilo

zbranih in pozabljenih 80 milijonov lir. Znamen del tega zneska je dala država, vendar so pokazali tudi preprosti ljudje, zlasti delavci iz tovarn, nepričakovano zanimanje za uspeh odprave, ki je dobila s tem ne samo materialno, ampak tudi moralno pomoč. Ali je to docela nemogoče pri nas, ko vsako leto godrnjamo zaradi din 20.— himalajskega pripevka?

Morda bi kazalo ponoviti predavanje tudi v Ljubljani. Kvaliteta predavanja in predavatelj bi govorila za to in škode ne bi bilo, če bi se poživilo in povečalo pri nas zanimanje za Himalajo in za našo himalajsko odpravo.

St. Hr.

iz planinske literature

PLANINE OB MEJI, izdalo Planinsko društvo Maribor, 1957. PD Maribor spada gotovo med naša najbolj delavna društva. Njegovo gospodarsko-planinsko torišče je bližnje Pohorje, njegova zgodovina pa bolj kot katerega koli društva prežeta z domoljubno zavestjo, saj je moralo svoj planinski teren trgati iz rok ošabnega tujca še takrat, ko je drugod to že bilo opravljeno. Prizadevnost, pobudnost, samostojnost pa tudi iznajdljivost upravnega odbora se vidi tudi iz publikacije, ki izhaja iz nekaj let sem. Iz priloženih oglasov je — med drugim — videti, kako Maribor zna ceniti pomen planinske organizacije. Mislim pa, da oglasi niso poglobilni namen publikacije, kajti knjižica kaže, da imajo Mariborčani povedati marsikaj, s čimer se lahko okoristijo pri svojem delu druga društva.

Kako jim je pri srcu njihovo društvo, se vidi že iz intonacije, ki jo publikaciji daje predsednik ing. Friderik Degen z materialom, ki naj bi ga s pridom uporabil zgodovinar ob 40-letnici PD Maribor — čez dve leti. Naslednji članek je napisal tajnik PD Maribor Ciril Verstovšek. Nič ne de, če je bil medtem redigiran tudi v Planinskem Vestniku (PV 1958/2), saj je problem reda in discipline v planinskih kočah gotovo pereč tako, da je prav, če ga bere naše članstvo širom po republiki. Iz članka vidimo tudi posebni značaj pohorskega planinstva, ki dobiva po otvoritvi žičnice spet nove poteze. S tem, da se razširja po kvantiteti, nujno spreminja tudi svojo kvaliteto.

Naštejmo avtorje in njihove članke, ne da bi se spuščali v oceno in poročanje o njihovi vsebini: Urbanicus, Urban

nad Mariborom; Ljubica Njegovan, PD Treskavica na Pohorju in Kozjaku; Imetniki spominskega znaka slovenske planinske transverzale; Lojze Strašnik, Tam gori je sonce; Breda Voglar, Naša pisarna; Cene Lej, Gradnja nove gore na Pohorju; Ste se že peljali v vzpenjačo?; Lojze Kraiger, Na snežiščih v Švicarskih Alpah; Marica Kostanjšek, V Lienških Dolomitih; Iva Lah, Mladinski kotiček; Angelca Strmčnik, Oj, planinica; Vanč Potrč, Ko je Lobnica govorila; Herbert Prah, Na zahodnem Pohorju; Bruno Petejan, Tudi taborniki so navdušeni planinci; Žalik žene na Kozjaku.

Za estetski okras te pohorske planinske literature je zataknjena kot dehteča planinska roža pesem Janka Glazerja, Počitek na gorskem pašniku, zraven pa še Ludvika Zorzuta rimani albumski zapisek Srečanje v planini.

Kdor pozna Pohorje, bo rad posegel po mariborskem planinskem letnem zborniku. Iz njega diha ljubezen do Pohorja in vse tisto, kar ta ljubezen narakuje. Ker pa pohorska pota niso kar tako, posebno ne v megli, je pridejan publikaciji še zemljevid.

T. O.

DER BERGSTEIGER, Zeitschrift für Bergsteiger und Skiläufer, Verlag F. Bruckmann, München. Septembrska številka je posvečena skupščini DAV. Zato je prvi list prepuščen raznim posvetilnim besedam, med katerimi je na prvem mestu beseda profesorja Ruckerja, bavarskega ministra za prosveto in kulturo, s čimer redakcija daje primeren poudarek zborovanju DAV. Profesor Rucker n. pr. pravi: Gore nas vabijo v daljave, da nas tako privedejo k nam samim, da bi bili do ljudi

bolj obzirni in požrtvovalni, potem ko smo se v gorah naučili mere in zmernosti. Državni minister poudarja posebej pomen planinstva za mladino. Tudi deželni svetnik dr. Hoffmann v svoji posvjetilni besedi slavi moralni in vzgojni učinek sistematične hoje po gorah, za njim pa sta za uvod spregovorila še župan dr. Enzinger in predsednik sekcije AV v Füssenu, kjer se je skupščina vršila. Sledi kratak opis gorskega mesta Füssen, njegove zgodovine etnografskih posebnosti in krajske slikovitosti. Tudi naslednji članek, ponazorjen z večbarvnimi slikami na umetniškem papirju, prikazuje etnografske in folklorne mikavnosti stare Bavarske, in to starobavarske votivne podobe, ki jih je avtor nabral po odročnih kapelah in cerkvah, pri čemer se ozira predvsem na njihovo barvno svežino, manj pa na druge stvari, ki jih podobe predstavljajo. Po avtorjevem mnenju so take podobe velika vrednost, ker so v razvoju umetnosti nekako sredi med visoko umetnostjo in prastarimi magičnimi izročili, »naivno dete prave umetnosti«. Predsednik AV Füssen Hermann Leeb slavi gore okoli Füssena kot oazo za tiste, ki uživajo v tišini in samoti. Njegov sestavek ima to posebnost, da se ozira predvsem na alpinistično vsebino teh gora, saj našteva množico lahkkih smeri, ki so tu možne in primerne predvsem za manj zahtevne ponavljalce (do III, imajo pa tudi nekaj šestic). Isto snov opisujejo članki Der Schwangäu, Ostallgäu, Füssener, Seenplatte, Bergsteigerland Allgäu in drugi. Alpinistom, ki jim je pri srcu šesta stopnja, so na razpolago trije šablonski članki, vendar ilustrirani z dvema tehničnima slikama iz situacije, ki je morda lažja kot n. pr. v naši znani Herletovi prečnici, pa mi iz nje doslej še nismo izpulili fotografsko in tehnično res dovršenega posnetka. Značilno za številko pa je, da obravnava predgorje in sredogorje in da ima vrsto takih fotografij, ki skušajo pričarati in ohraniti določeno lirično občutje. Številka pa ima še svoje tragično obeležje, saj prinaša kratko osmrtnico za Buhlom, ki ji je besedilo napisal Walter Frauenberger.

Oktobrska številka je posvečena ÖAV in Koroški, za nas nedvomno zanimiva številka. Posvetilo je napisal dr. H. Drimmel, minister za prosveto, in je v njem pogrel zgodbo o tem, kako je l. 1918 ÖAV izgubil svoje postojanke v Južni Tirolski, v Julijskih in Kamniških Alpah, kako je to prebolel, kako je prebolel drugi poraz l. 1945 in kako je kljub temu uspel obnoviti vse kočé in v do-

stojnem stanju izročil nemško planinsko posest DAV. Tudi on predvsem poudarja planinstvo kot vzgojni činitelj, kot vir telesnega in duševnega zdravja in pravi: »Tudi danes rabimo mladino, prežeto s športom, povezano z naravo«. Minister upa, da bo ÖAV, ki je l. 1957 imel svojo skupščino ob Vrbskem jezeru s svojo propagando, organizacijo, delom in zgledom tako mladino Avstrijcem dal. Za njim povzema besedo deželni glavar Ferdinand Wedenig, ki pravi, da je preprosta veličina Koroške prav v njenih tisočletnih zgodovinskih epohah na ločnici treh velikih evropskih narodnih družin. Vsak, ki ljubi gore, dobi v njih vir življenjske moči. Dobrodošlico je izrekel tudi celovski župan in častni predsednik celoške sekcije dr. Max Abuja, ki omenja, da se je zadnja skupščina ÖAV v Celovcu vršila pred 30 leti. Ta je dal lanski skupščini narodno politični pomen, saj očitno poudarja odgovornost mejnega nemštva. Da bi se te odgovornosti zavedali delegati ÖAV, to naj bi bil smisel celovškega vabila na skupščino. Vsebinska številke je povečini v snovi, ki tako ali drugače odkriva in opisuje koroško deželo tostran in onstran Drave. Tako so članki: Kärnten, Berge, Seen, Kultur; Karawankenfels (dr. Sattek), die Karnische Kette, Aus dem Leben eines Berges (Großglockner), Kreuzeckgruppe, Kärntens Volkskultur (dr. Fr. Koschier), Großglockner (dr. Paschinger). Kakor v septembrski predlagajo krožno pot po salzburških gorah, tako tudi v tej številki predlaga Frid. Lopp »Karavanško pot«, nekako koroško transverzalo. Teža številke pa je seveda v poročilu o ekspediciji ÖAV 1957 na Broad Peak, zmagoviti, a tudi tragični poti, saj je na Chogolisi ostal za vedno Hermann Buhl. Himalaizmu je posvečen tudi članek o vzponu na Mulkilo. Sledi še opis znamenite alpske ture po grebenu Peuterey na Mont Blanc (Öttinger), številko pa zaključí članek naših znancev dr. Hansa in Adelaide Sattek z naslovom »Gore in človek v koroški pesmi«. Posvetilo dr. Abuje napoveduje, da slovenski človek v literaturi ÖAV ne bo našel priznanja, čeprav je mnogo govora o humanizmu in drugih lepih človeških čustvih in naziranjih. Tudi domislica znamenitega Pascala bi utegnila voditi skupščino velike sosedne planinske organizacije k priznanju eksistence slovenskega človeka: »Kaj je ena gora med tisoči gora, kaj en sam človek v gorah. Točka... in vendar!«

Novembrska številka je bolj omnibus. Na čelu prinaša urednikov članek o izpraševanju vesti reševalcev in alpi-

nistov. Dr. Hanke vidi eno samo rešitev, da namreč gorništvu ne sme postati senzacija, na drugi strani pa naj vlada pri alpinistih »disciplina v svobodi«, to je, nekaka zavestna disciplina, ki bo mlade ljudi odganjala od napačnih korakov in dejanj v gorah. Iz Afrike se je oglasil dr. H. Tichy, ki se je po vseh doživetjih v centralni Aziji vrgel na sanjski svet okoli Kilimandžare.

Revija Bergsteiger se odlikuje po skrbni, brezhibni redakciji, pestrem materialu in ideološko podprtimi članki, ki imajo pred seboj vsi jasen cilj: dati nemškimi planinskim organizacijam mladi rod, ki bo v ljubezni do gora odkril in doživel ljubezen do rodne dežele. Priobčuje tudi pesmi, poleg množice fotografij tudi barvne reprodukcije in v drobnem tisku razgled po domovini in tujini. Oprema je tradicionalna. T. O.

DER NATURFREUND, glasilo Turističnega združenja »Die Naturfreunde« v Avstriji, julij-december 1957. Urednik socialističnega glasila avstrijskih »Prijeteljev narave« je Zeph Nemeč, glasilo pa po svoji opremi seve ne dosega svojega starejšega idejnega nasprotnika, o katerem poročamo zgoraj. Vsebinska pa je zato bolj pisana, bolj življenjska, bolj stvarna v obravnavanju vsakterih oblik, ki jih človek išče in ustvarja pri planinskem športu. Revija je lani praznovala 60-letnico obstoja, ima torej za seboj nekako tako pot kakor naše slovensko planinsko glasilo. Naturfreund je izhajal tudi med vojno v Švici in so ga pošiljali v inozemstvo, celo v angleška ujetniška taborišča. Po vojni je imel hude finančne težave, zato se je zatekel k reklamam med tekstom, kar estetsko gotovo ne učinkuje lepo. Šibka stran je tudi papir in zaradi njega slabši tisk, da ne govorimo o ilustrativni strani te delavske revije. V septembrski številki je z alpinističnega vidika najbolj zanimivo pismo himalajca ing. Moravca iz centralne Afrike, ki je našel člana »Naturfreundov« tudi v Vzhodni Afriki. Pozdravil ga je z naturfreundovskim pozdravom »Berg frei«, ker je vedel, da bo ing. Moravec prispel v Afriko, iz časopisov pa je zvedel, da je tudi ing. Moravec zaveden član te mednarodne delavske planinske organizacije. Glede mladinskih odsekov toži revija, da ni nobene krize, le premalo funkcionarjev, ki bi jih vodili. Oktobrska številka je izšla na boljšem papirju in prinaša članek o Stromboliju, o geoloških študijah v gorah, o polnih s posrečenimi slikami iz življenja tega ljubkega »zajedalca« planinskih koč, o 50-letnici langenthal-

skega porcelana in kakor vse številke polno drobnih novic iz društvenih sekcij. Številko, ki je izšla za konec leta, uvaja Moravčevo poročilo o Mt. Elgonu (Kaiser Franz-Josef-Spitze 4216 m). Ing. Moravec je s svojim alpinističnim in raziskovalnim delom prišel v prve vrste avstrijskih alpinistov. Zanimivo je tudi poročilo o »taborniški« poti po Španiji, ki ga je napisal urednik Nemeč. Svoje poročilo sklene z mislijo, da je šele zdaj, ko je naredil s šotorom to turo po Španiji, našel »pravo metodo, kako najbolje prebiješ počitnice«. T. O.

MITTEILUNGEN DES DEUTSCHEN ALPENVEREINES, 9. letnik, avgust-oktober 1957. Glasilo DAV ni ambiciozno planinsko glasilo, čeprav izide v njem marsikak tehten članek o alpinizmu, marsikatero poročilo o velikih dejanjih v gorah. Drži se sredi med magazinsko in bilteno redakcijsko tehniko in ima razmeroma lepo opremo. V pričujočih številkah omenimo članke o Alpamayo in Irishhanci, o alpinistični opremi, poročila o skupščini DAV v Füssenu, poročila o nesreči v Eigerju, ki je združila tri ase — Cassina, Terraya in Grammingerja, članek o Yamamariju v Andih in anketo o žičnicah, vzpenjačah in prometnih sredstvih v gorski pokrajini. Razume se, da je sestavni del vsake številke tudi novičar in razglednik. T. O.

NAŠE PLANINE 1957; ŠT. 1—2,
3—5 in 6—7

Naše planine imajo zopet težave z izhajanjem. Do konca leta 1957 je izšlo le sedem številke v treh zvezkih.

Prvi zvezek je v znamenju slovenskih avtorjev in dr. Poljaka. Članek Antona Blažaja »V viharju« je na prvem mestu, Uroš Župančič piše o plazovih. Dr. Željko Poljak daje statistični pregled najvišjih vrhov v naši državi. Od prve desetorice leži pet vrhov v Sloveniji, seveda v Julijskih Alpah. Pregled najvišjih vrhov v Julijcih ima majhno netočnost. 2619 m visoki Veliki Oltar v Martuljku, ki ga dr. Poljak ni upošteval, sodi po višini pred Razor. V drugem članku piše dr. Poljak o naši transverzali in razmišlja, kako bi mogli tako magistralo ali longitudinalo (izraz transverzala mu ni všeč in to povsem upravičeno) speljati tudi po Hrvaškem. Prihaja do zaključka, da transverzala na Hrvaškem ni mogoča, da pa bi se dale speljati posamezne krožne poti in navaja zanje kar šest primerov. V zadnjem delu zvezka je napisal dr. Željko Poljak še štiri knjižne ocene, med drugim tudi oceno Planinskega vestnika

za leto 1956. Ocena je dokaj ugodna, vendar se avtor brez potrebe vzmernirja ob citatih iz »Istrskih razgledov« R. Goljaka in celo deli nauke uredništvu Vestnika. O vprašanju, ali sodi nekaj istrskih vasi pod pristojnost LR Slovenije ali LR Hrvatske, nam res ne kaže načenjati polemike, konec koncev pa je to vprašanje že razvozlan.

Ostali sodelavci v prvem zvezku so še: H. Čaušević, ki piše o planinah zahodne Bosne, Ante Pintarić, ki opisuje pot do izvira Kolpe, in dr. Florschütz, ki podaja turo po vrhovih otoka Krka. Zelo zanimivi so korabski spomini Janka Sendjerdjega, ki je živel kot oficir leta 1918 več mesecev na zahodni, danes albanski strani Koraba, leta 1932 je prehodil ves masiv Koraba in se je povzpел tudi na drugi najvišji vrh Jugoslavije Golemi Korab (2764 m) kot vodja komisije, ki je pregledovala in popravljala obmejne kamne, te kraje pa je znova obiskal po zadnji vojni. Janko Sendjerdji lepo riše tudi politične ter gospodarske in narodnostne spremembe v teh krajih, rad pa se tudi ustavlja ob estetskih opisih narave.

Naše planine imajo v primerjavi s Planinskim vestnikom, ki je značilna slovenska revija, s pogledom uprtim v široki svet, izrazito jugoslovanski značaj. Obe reviji se tako v nekem pogledu dopolnjujeta. Tudi drugi in tretji lanski zvezek imata takšno vsedrjavno obelježje. Slovenske gore so najslabše odrezale, kar je v teh številkah pač nključje. Razumljivo je, da je najbolje zastopan in z največjo ljubeznijo obdelan domači hrvaški gorski svet. Ing. Ive Modrić piše o trdem življenju v kamnitem Velebitu, o izseljevanju iz teh pasivnih krajev, o ljubezni do rodne grude in o vračanju v revščino, kjer skalovje tenko meri skope kose kruha. Edvard Kušen pripoveduje o turi na vrha Ham in Čevo, Branimir Pipinić pa govori o hoji čez Poljičko planino v Dalmaciji, v drugem zvezku pa prehodi Ivančico podolgem in počez. Dr. Florschütz se je s Krka, ki ga je planinsko obdelal v prvem zvezku, v tretjem zvezku preselil na otok Cres. Pisanje take vrste, kot je njegovo, sicer ni senzacionalno in ne vzmernirja bralca, če teh krajev ne pozna in se tudi ne zanima zanje, poznavalec pa najde prav v takih opisih kopico dragocenega in redkega gradiva. Dr. Kovačević se spominja madžarskega botanika Arpada Degna, ki je bil univerzitetni profesor v Budimpešti

in je raziskoval floro Velebita. Nad vse pomemben je seznam podzemeljskih jam na Hrvaškem, ki ga je prispeval Vlado Redenšek. Vseh kraških jam je na Hrvaškem po avtorjevi izjavi okoli 4000, Redenšek jih v dveh nadaljevanjih navaja le kako petino. Vsa teža njegovega dela je v navajanju literature za imeni jam.

Za hrvaškimi gorami so najbolj zastopane Prokletije; o njih pišeta Ivan Gušić in Mirko Marković. Čaušević piše o Bioču v Bosni.

Zelo zanimivo in poučno je pripovedovanje Dragutina Mlača o potovanju po Sovjetski zvezi, o sovjetskem pojmovanju alpinizma in o njihovem plezanju ter o bivanju na Kavkazu. Primerjanje našega alpinizma s sovjetskim je svoj čas izredno razburjalo duhove pri nas, najsi smo sovjetske vzore slepo kopirali ali pa se borili proti njim. Danes je že deset let tega in čutimo, da je takšno premlevanje že daleč za nami. Pripomniti je še treba, da Planinski vestnik še vedno ni prinesel nič podrobnejšega o tej odpravi v SZ, čeprav so bili med enajstimi udeleženci tudi trije Slovenci.

»Inozemski« avtorji Naših planina so: Srečko Božičević, ki malce romantično pripoveduje o izbruhih in pustošenjih Vezuva v zadnjih dveh tisočletjih, Željko Krčadinac, ki si je »na avtostop« ogledal Schwarzwald in svetovljan Rastko Stojanović, ki je v kratkem obdobju plezal v Komovih, Prokletijah, Julijskih Alpah in v Centralnih Alpah.

B. Kirigin poroča o četrtem mednarodnem zasedanju meteorologov v Chamonixu, Branko Lukšić pa o zimskem tečaju za inštruktorje alpinizma v Južnem Velebitu. Kratka sta članek S. Peruzovića o planincih — pionirjih in članek Josipa Nikolajevića o zdravstvenem pomenu planinstva. Nepotrebni sta prireditvi člankov o planinskih odpravah in o znanstvenem raziskovanju alpinistov ter o ameriški odpravi na Mount Logan in Mount Cook v Aljaski leta 1953. Takšne in boljše članke lahko prebere vsak malce razgledan alpinist v številnih tujejezičnih revijah. V vseh treh zvezkih najdemo tudi novice iz domačega in iz tujega alpinističnega sveta.

Povzemamo: Naše planine imajo v hrvaškem merilu in v okviru vsega jugoslovanskega planinstva pomembno nalogo in več kot samo *raison d'être*, zato jim želimo, da bi se kmalu zopet izkopal iz težav z izhajanjem. J. B.

Razgled po svetu

OB 100 -LETNICI ANGLEŠKEGA ALPINE CLUBA so svetovne alpinistične revije v kratkem ponavljale, kako je konec 18. st. in v začetku 19. st. prišlo do pojava, ki je danes last množic in ga imenujemo planinstvo. Prve alpiniste je gnala znanstvena radovednost, geološke, botanične, meteorološke in druge študije. Ponovno so opozorili na prve pomembnejše vzpone v Švici, ki so jih znanstveniki tako rekoč mimogrede izvršili: l. 1811 na Jungfrau (brata Meyer), l. 1828, 1829 na ledenike v Berner Oberlandu (prof. Hugi), l. 1844 na Wetterhorn... Opisi teh tur kažejo, da ni šlo več samo za znanost, marveč da jih je gnala druga strast: »Stisnil sem na vrhu roko prijatelju in sem se počutil srečnega kakor še nikdar v življenju. Oba bi bila jokala, če bi naju ne bilo sram...« V »Hôtel des Neuchâtelois« je bil tedaj (1840—1844) tudi škotski profesor J. D. Forbes, ki ga Švicarji med britanskimi alpinisti devljejo na prvo mesto. Pred njim in za njim je mnogo Britancev ponavljalo dotedanja klasična pota v Alpah, na Mt. Blancu jih je bilo po Saussuru gotovo kak ducat do Forbesa. Forbes pa je sistematično več let raziskoval Dauphiné, Mt. Blanc, Berner Oberland. Z Desorjem je bil tudi na Jungfrau. L. 1842 je naredil »Haute Route« križem kražem: Chamonix do Saasa, pri tem prekoračil Col du Géant, Veličega Bernarda, Col de Fenêtre, Colion, Col d'Hérens, Théodul in Passo Monte Moro. O tej tudi je l. 1843 poročal v delu »Travels through the Alps of Savoy«. Ta knjiga je prva angleška publikacija o Alpah in pomeni za angleški alpinizem nekaj »Sezam, odprite se!« Coolidge pravi, da je Forbes pravzaprav zveza med Saussureom in Alpine Clubom. Uprava AC se je tega zavedala in ga je zato imenovala l. 1859 za častnega člana.

ANGLEŠKI ALPINISTI so se pojavili v Alpah pravzaprav šele z l. 1850 v takem teamu, da so dali ton vsemu alpinizmu. Švicar Agassiz se je tedaj izselil v Ameriko, njegovi alpinistični prijatelji pa niso bili dovolj iniciativni (oba Stuederjeva, Melhior Ulrich, Coaz, Weilenmann in abbe Imang), pa tudi javno mnenje jim ni bilo naklonjeno, zato jim je tudi manjkalo sredstev. Ko so se l. 1863 spet sešli, da ustanove SAC, so bili Angleži že daleč pred njimi, prvo žetev v Alpah so pospravili oni.

Začelo se je z vzponom na Monte Roso, nehalo pa z vzponom na Matterhorn (1855—1865). Za tiste časo so v »masah« navalili v Alpe in jih predelali od enega konca do drugega. Skoraj ni bilo dneva, da bi ne odmeval njihov zmagoslavni vrisk s tega ali onega vrha. Najvidnejši so bili: Forbes, John Ball, Alfred Wills, ki so bolj predhodniki, za njimi so prišli Tuckett, oba Kennedyja, oče in sin Birkbeck, brata Parker, vsi Smythi, John Tyndall, Leslie Stephen, A. W. Moore, oba Mathews, H. Walker, Ch. Hudson in Lord Douglas. Poleg teh je bilo še najmanj ducat takih, ki niso bili nič manj energični, drzni, trmast, navdušeni in podjetni. Največ jih je bilo iz akademskih poklicev: profesorji, teologi, juristi, umetniki, pisatelji, nekateri so še študirali, vsi pa so bili v akademskih letih športno vzgojeni in se niso ustrašili naporov. Ni jih gnala več znanost, čeprav so se večinoma izgovarjali z njo. Ko je Leslie Stephen bral v klubu svoj opis vzpona na Weisshorn, se je norčeval iz tega »alibija«, na kar je Tyndall ogorčen zapustil klub. Ti mladi Angleži so kmalu priznali, da jih vleče v gore surova prvobitnost gorske prirode, veselje do avantur in do boja s težavami, s katerimi naj bi potešili ta pranagon, ki spi v duševnosti vsakega civiliziranega človeka. Vleklo jih je v goro tudi to, ker so tu dobili šolo energije, nikjer drugod možno, omamno obliko igre, športa in zdravega razvedrila. Njihovi poznavalci pravijo: Če jim prisluhneš, se ti zdi, kakor da te predstavljajo v svet križarskih vojn in italijanskega rinascimenta.

CHARLES HUDSON, eden zgoraj imenovanih Angležev, je stal l. 1855 s svojimi tovariši na vrhu Mt. Blanca. Povzpeli so se nanj brez vodnikov, po novi poti iz St. Gervaisa preko Aiguille in Dôme du Goûter. Svoja čustva in vtise je popisal v delu Hudson and Kennedy: Where there's a Will, there's Way l. 1856 na strani 81. Takole pravi: Veselje in zadovoljstvo nam ni potekalo iz dejstva, da smo našli novo pot mimo vseh ovir, niti iz zadoščenja, da smo delo opravili sami s svojo vztrajnostjo, delo, ki so ga drugi šteli za nemogoče. Tudi ne iz nepopisnega sijaja globoko sinjega neba, niti iz brezmejnega razgleda, ki se je odprl pred nami, niti iz pogleda na pestro gorsko krajino, v kateri so se vsenaokoli vrstili sneg, led, pečine in stene. Tudi če bi na vsej turi ne imeli nobene panorame, tudi če bi bil vrh sam zavit v težke, mokre oblake, bi nam vsem vendarle preostal preprosti, animalični

dobrodejni občutek, ki poteka iz dolgotrajne igre mišic. — Telesni napor je za marsikoga dolgočasen ali celo bolesten, pri marsikom pa povzroča močnejši občutek življenja, voljo do dela, vir veselja: »Labor ipse voluptas«. — To je bistra inačica k drugemu latinskemu reku, menda Catonovemu: »Senectus ipsa morbus«. Napor sam na sebi je užitek: Starost sama na sebi je bolezen.

USTANOVITEV ALPINE CLUBA ima nekako podobno zgodbo kakor ustanovitev našega SPD, mutatis mutandis, z nujnimi razločki glede na čas, prostor, ljudi in razmere. Ljudi redko kaj tako združuje kakor skupna strast. Skoraj je ni trdnješe vezi med ljudmi kakor prijateljstvo, ki se sklene med ljudmi v gorah, v navezi, na turah, pri premagovanju istih težav, nevarnosti pri uživanju istih slasti in užitkov. Tako so se med Angleži, ki so v 50 letih prejšnjega stoletja zahajali v Courmayeur, Chamonix, Grindelwald in Zermatt, stkale trdne prijateljski vezi: Skupaj so delali načrte, si izmenjavali izkušnje, si svetovali in si pripovedovali dogodivščine. Tak prijateljski sestanek v Haslitalu l. 1857 je dobil zgodovinski značaj in pomen. Kennedy se je pridružil Mathewsoma na turi na Finsteraarhorn. William Mathews pa je že februarja 1857 pisal Hortu takole: »Premislite, ali ne bi bilo mogoče ustanoviti planinski klub. Udje kluba naj bi vsako leto vsaj enkrat skupaj »dinirali« (po naše južinali) recimo, v Londonu in si pri tem izmenjali gorniške izkušnje. Ob koncu sezone bi moral vsak član predsedniku poročati o novih vzponih, opisi pa naj bi se objavili vsako drugo leto. Tako bi zbrali lepo zbirko izkušenj, s katerimi bi se lahko vsi okoriščali.«

13. avgusta so ta tema vsi trije gorniki (tudi pri našem SPD na Stolu so bili trije — trgovski pomočniki) natančno premleli in ideja je še isto leto dobila svojo obliko. Akcijo je vodil Kennedy iz Leasowesa, kjer je bil v gosteh pri Mathewseh, ki so imeli tam svojo vilo. Pisal je vsem angleškim alpinistom, o katerih je menil, da se bodo za klub ogreli. 28 odgovorov je dobil in 22. dec. l. 1857 so se prijatelji z gora sešli v hotelu »Ashley« v Londonu. Tu so imeli svoji »dinner«, ki je postal tradicija, tu so skicirali svoj statut. Člen, ki je od vsakega kandidata za klub terjal vzpon na 13 000 čevljev visoki vrh (3965 m), je naletel na hude nasprotnike, na kar so ga takole omilili: Kandidat za sprejem mora predložiti listo svojih vzponov ali pa svoj donesek k alpinistični literaturi.

Predsednik ta poročila preveri in odloči, ali naj se kandidat predloži skupščini v sprejem ali ne.

PRVE SEJE ALPINE CLUBA so se vršile pri T. W. Hincliffu, avtorju znamenite knjige »Summer Months in the Alps«, ki je za popularizacijo Alp storila prav toliko kot Forbesova. Angleška javnost jim seveda ni bila naklonjena. Alfred Wills je l. 1907 ob 50-letnici izjavil, da so bili člani kluba peščica hrabrih, ki so se upali upirati Ruskinu in ujedljivemu preziru tiska, ki jih je najraje imenoval mesečnike. Javno so zmerjali tiste, ki so bili na Mt. Blancu, da so »neuračunljivi tipi«. Organizacija kluba je bila preprosta. Klub je bil nedeljiva celota. Predsednik je poznal in vodil vse zadeve. Decembrska skupščina ni imela drugega opravka ko izvolitev predsednika, kako spremembo statuta in sprejem novih članov, ki jih je predlagal predsednik. Pravico sprejemanja članov si je skupščina ljubosumno vselej pridrževala.

Alpine Club ni poznal nobenih sekcij in skupin. Tudi si ni prizadeval povečati število članstva, nasprotno, skušali so uveljaviti načelo, naj bi ne naraslo nad 500. Ta ožina in malostevilnost ohranja klubovo enotnost v načelih in v slogu; podobnega alpskega kluba na evropski celini sploh ni. Vendar se čuti, da se mladina upira okoreli zaverovanosti v tradicionalne navade in predpise.

PRVI PREDSEDNIK ALPINE CLUBA je bil John Ball, alpinist, raziskovalec in znanstvenik. Ko je v politiki propadel, se je povsem posvetil goram. L. 1858 je vsem članom naročil, naj popišejo svoje ture. Ti popisi so dali material sloviti publikaciji »Peaks, Passes and Glaciers (1859), ki je vzbudila neverjetno pozornost. Naslednjo publikacijo je klub izdal l. 1863. Albert Smith je priložil diorama Mont Blanca. Cunningham je v delu »The pioneers of the Alps« zapisal takole: »Nobeno delo v kateremkoli športu ni pripravilo bralcem toliko veselja kakor Peaks, Passes and Glaciers. Tisoči so po napornem, dolgotrajnem vsakdanjem delu v svojem uradu iz teh živih opisov zaslutili dih ledenikov in vonj macesnov.« Nek drug veteran je izjavil: Ta knjiga nam je bila kot odkritje Amerike, razodela nam je novo veselje do življenja, najčistejše, ki je sploh možno, odprla je našim energijam novo pot. V plezalcih smo takrat mi mladi gledali nadljudi, bogove (J. Stogdon, Random Memories 1916).

Knjigo je izdal William Longman, eden od ustanoviteljev kluba. Pri njem so izdali svoje opise tudi Hincliff, Wills, Hudson, Kennedy in Tyndall, pri njem je izšla slavna Stephenova knjiga »Playground of Europe«. Longman je tudi poslal 20-letnega Whymperja v Švico z naročilom, da izriše najvažnejše alpske vrhove. Pol stoletja je Longman zvesto izdajal tudi Alpine Journal, ki je začel izhajati l. 1863.

Sprejem v Alpine Club je bil več desetletij nekaj takega kakor »modri trak« gora. V prvem desetletju si je klub določil naloge in cilje, izpopolnil statut in utrdil geslo: Drznost in previdnost. G. D. Abraham je izdal »brevir« alpinizma z naslovom »The Complete Mountaineer«. Klub pa ima še danes nivo nadpovprečnosti in izbrane gorniške potence. Še vedno vztraja pri osebni vrednosti in delavnosti članov. Zato ne pospešuje zidanja koč, gradnje potov, ne vzgaja vodniškega kadra, ne ustanavlja zavarovanja niti gorske reševalne službe, ne izdaja priročnikov in vodnikov. Ko so Švicarji gradili kočo Britanijo, so angleški alpinisti dali svojo podporo, vendar ne v imenu AC, marveč so zato ustanovili poseben odbor. Nekaj let sem je AC razširil svoje delovanje s tem, da prevzema patronat nad ekspedicijami v Himalajo. Delovanje ima torej bolj moralni in intelektualni značaj, manj materialni. Zadnje čase skrbi tudi za preizkušanje vrvi in to bolj intenzivno kakor po l. 1860, ko so že ustanovili posebno komisijo za preizkušanje vrvi in cepina. Posebno ljubosumno čuvajo načelo solidarnosti v navezi, kategorični imperativ, da plezalec mora pomagati tovarišu v nesreči. Predpis, da je treba jemati vodnike, seveda ni mogel dolgo držati. Že pred Mummeryjem so ga ovrgli plezalci Girdlestone, Gardiner in brata Pilkington. Prav tako predpis, da mora v navezi na ledeniku biti najmanj troje mož.

Za vsakega Angleža pomeni klub združbo, ki goji družabnost, kjer vsi drug drugega poznajo, kjer ne morejo srečati nepoznanega ali celo nadležnega. Alpine Club uresničuje tudi to angleško značilnost.

VZPON NA MATTERHORN 14. jul. 1865 je kronal prvo slavno periodo AC. Katastrofa, ki mu je sledila, je imela hude posledice. Mnogi so bili mnenja, da se je odkrivanje Alp zaključilo, mnogi so iz AC izstopili. Nekateri so celo predlagali razpust kluba, češ, svoje je opravil. Vendar je AC predpisjo prebolel že po dveh letih. L. 1867 je A. W.

Moore izvršil več zimskih vzponov v Dauphinéji, l. 1868 je sledila ekspedicija v Kavkaz, v kateri so dosegli Kazbek in Elbrus. Po l. 1874 so se vrstile vedno nove ekspedicije. Leta 1871 sta izšli dve klasični deli alpinistične literature: Whymper, Scrambles amongst the Alps in L. Stephen, The Playground of Europe. L. 1872 sta brata Pendlebury preplezala vzhodno steno Monte Rosa in s tem odprla drugim oči — nove možnosti v Alpah so se ponudile v obilici. Nastopili so plezalci Gardiner, brata Pilkington, Dent. Dent je po 17 poskusih stopil na vrh Druja. L. 1879 je začel svojo bleščečo kariero Mummery, ki je preplezal greben Zmutt, Col du Lion, Aiguille Verte po dveh novih smereh, Charmoz, Grépon, Requin in tako postal oče modernega alpinizma. Ker to ni povsem odgovarjalo načelom AC, l. 1880 ni bil sprejet v članstvo, čeprav sta ga podpirala Dent in Freshfield. Člani AC so celo bojkotirali Mummeryjeve vodnike. Da bi ta bojkot spravil s sveta, je l. 1888 še enkrat kompetiral za sprejem v AC.

Angleži so avtorji smeri kakor Sentinelle Rouge, Poire, Via Maior v Mt. Blancu. Konec 19. st. so svoje delovanje raztegnili na druga gorstva. Whymper in Fritz Gerald sta plezala v Andih, Green v Novi Zelandiji, Mac Kinder v Keniji, Slingsby na Norveškem, Conway, Freshfield in Longstaff povsod. Longstaff je dosegel v Himalaji prvi sedemtisočak, Trisul. Druga znana imena so: G. Winthrop Young, Ryan, Finch, Frank Smythe, Graham Brown. Po l. 1920 so Angleži Odell, Shipton, Tilman odnesli najlepše zmage, ki so jim neko utrdile misel, da je Mt. Everest rezerviran za Angleže. In res jim je bilo to prihranjeno in dodeljeno, čeprav se Švicarji radi pohvalijo, da so jim oni pokazali in utrli pot preko ledenika Khumbu in Južnega prelaza.

MUZTAGH je gora, ki je zadnji dve leti pritegovala pozornost najboljših svetovnih alpinistov. V Alpine Journal Vol. IX. novembra 1956, je J. M. Hartog popisal ta znameniti vzpon. Opis priobčujemo v izvlečku.

Muztagh Tower je odkril Martin Conway, ki je l. 1892 raziskoval Baltoro (Conway ga piše s s, indijski geograf in druge avtoritete predlagajo z). Pravi, da mu je po obliki kos kvečkemu Matterhorn. Zdelo se mu je, da pristop možen po jugozahodni strani. Silen vtis je naredil tudi na kasnejšega generala Brucea. L. 1887 je prelaz ob Muztaghu prekorčil Francis Younghusband, vendar gore

ne omenja. Desio in Dyhrenfurth sta ugotovila, kaj ime pomeni. V turkестanskem jeziku pomeni muz led, tag pa gora, torej ledena gora. Naslednji je bil tu Ferber, ki je okolico Muztagha kartografil in dal vrhu severozahodno od Muztagha ime »Black Tooth«. Leta 1909 ga je fotografiral Vittorio Sella, oficijelni fotograf vojvode Abruškega. Njegove fotografije so še danes zgled dobre gorniške fotografije. Telefotografija Muztagha je ponesla slavo te gore po vsem svetu. Predvsem vzbuja spoštovanje njegova monolitnost. Po svetu se je razširila legenda o »nepremagljivi gori«. Naslednjo veliko ekspedicijo so spet vodili Italijani l. 1929. Vodja ekspedicije je bil vojvoda Spoletski, nečak vojvode Abruškega, Ardito Desio pa je odgovarjal za znanstveni del. Na ledeniku Baltoro so bili šest mesecev, ne daleč od Muztagh Tower. Desio ga je izmeril in določil na 7273 m. R. L. G. Irving je l. 1935 objavil sliko te gore in pripomnil, da nikjer ne kaže premagljivega mesta.

Šele l. 1956 so se z goro poskusili Angleži in Francozi. Prvi po severozahodnem, drugi po jugovzhodnem grebenu. Vrh gore jih je združil v skupnem zmagoslavju.

BRITANSKA EKSPEDICIJA V BALTORO L. 1956. J. M. Hartog pravi, da je pri 14 letih prvič videl slike Muztagha in da ga je od takrat postavil v listo svojih gorniških želja. Trajalo je 20 let, da se mu je želja izpolnila. Obrnil se je na svoje najožje gorniške prijatelje. Jan Mac Naught-Davis je bil tedaj v Afriki, ostala dva, Joe Brown in Tom Patey, sta privolila komaj tri tedne pred odhodom.

5. aprila 1956 so se s parnikom odpeljali iz Liverpolla, konec aprila prispeli v Ravalpindi, kjer jih je čakal pakistanski zvezni oficir inženir kapeitan Riaz Mohamuad. Oblasti so jim šle izredno na roko in letalo jih je brez zamude prestavilo v Skardu, mimo Nanga Parbata in gornjih dolin, ki zbirajo vode za reko Indus. Skardu je sedež političnega guvernerja Baltistana. Tu je pošta, bolnišnica, telefon, torej zveza s svetom, tu so nosači in dodatno brašno. Iz Gilgita pa so z letalom prispeli še štirje hunze, višinski nosači. Šest dni so rabili od Skarduja do Urdokasa na ledenik Baltoro, kjer so si postavili temeljno taborišče. Tu so odpustili hunze, ker niso hoteli nositi, in jih nadomestili z Balti iz Skarduja. Ti so se dobro izkazali tudi v višinah 5500 m, razen treh pa so vsi nosili še v višini 6100 m.

NAČRT ZA VZPON NA MUZTAGH je Hartog naredil šele, ko je od prof. Desia dobil dve aero-fotografiji Muztagha. Gora ima dva grebena, ki oba držita na vrh. Ima dva vrha, skoraj enako visoka, vmes je kakih 30 m nižje sedlo, razdalja pa 350 m. Južno stran v spodnjem delu greben razdeli. V spodnjem delu zapadne polovice južne strani leži okrešelj stranskega rokava ledenika Čaragan. V spodnjem delu vzhodne polovice je prav tako strm ledenik in okrešelj zgornjega stranskega rokava ledenika Younghusband. Zapadna polovica južnega pobočja je skalnata, strma, previsna, tako da sneg skoraj ne obstane na njem. Visoka je 1200—1500 m, dvakrat tako visoka kakor vzhodni del. Ta pa je deloma skalnat, deloma pa leden, strm pa toliko, da se sneg drži in da je nevarnost plazov stanovitna. Severna stran je zelo strma, 1800 do 2400 m visoka, pokrita z ledom in snegom. Oba grebena sta dolga. Severozahodni greben pada strmo v zapadno sedlo, jugovzhodni greben pa ni tako strm, pač pa sta obe strani grebena izredno visoki in strmi, pristop na greben torej težak, kakor je to večkrat v Himalaji. Hartog je svoj načrt že l. 1955 poslal pakistanski vladi. Najprej bi poizkusil preko ledenika Čaragan na severozahodni greben. Če bi tu ne šlo, bi poizkusil na jugovzhodnem grebenu. Ta je sicer daljši, zato pa v zgornjem delu ne tako strm. Za to bi bilo treba osnovno taborišče premestiti na ledenik Younghusband, kar bi stroške seveda povečalo. 28. maja so to taborišče uredili v višini 4285 m, vendar ne na Younghusbandu. Odločili so se za »tehniko obleganja«, na nasvet polkovnika M. Utah Alla, ki je spremljal ameriško ekspedicijo l. 1953 in italijansko l. 1954. Ta je pričakoval poslabšanje vremena. S seboj so imeli 600 m fiksne vrvi, čeprav so bili vsi trenirani himalajci, pa tudi 22 cm dolge ledne kline, ki so jim zelo prav prišli. Kisika niso imeli s seboj. Za končni napad so določili konec junija, začetek julija že v Angliji. Čeprav niso imeli v načrtu postavljanja taborišč, je do tega prišlo samo od sebe. Vreme jim je nagajalo, zato so iz višjih taborišč v primeru slabega vremena takoj sestopili, da bi ne porabili zaloga, ki so jih spravili v višje taborišče. Dva nosača sta varovala bazo v Urdokasu, imeli so torej samo štiri za oskrbovanje višjih taborišč. — Zato so pomagali nositi tudi sahibi. Ker še nobeden ni bil na Čagaranu, jim je iskanje poti čez ledenik vzelo precej časa. Taborišče I so postavili na dveh serakih v višini 4835 m.

Pod šotorom je ledenik stalno ječal, pokal in se tresel, vendar do hujšega ni prišlo. Nobeden pa ni rad prenočeval v I, najmanj pa nosači. Tabor II so postavili še na ledeniku, tabor III pa so namenili postaviti že na sedlu. Zato pa je bilo treba prekoračiti krajno poč, se navezati in zaplezati v steno severozahodnega grebena. Hartog in Patey sta bila prvič v taki višini na vrvi (5540 m). To pripravljanje taborišč jih je aklimatiziralo in jim dalo kondicijo. Težave so čutili le pri dihanju, dokler niso prišli do posebne dihalne tehnike z globokim vdihom. Od 2. junija do 13. junija jih je vreme pritisnilo spet nazaj. Čas so porabili za pisanje in branje in za krajše izlete. 14. junija so spet startali in kmalu spoznali, da bo vzpon težji, kot so računali v Angliji. Zato so iz Urdokasa prinesli fiksne vrvi. Strmina v severovzhodnem grebenu je bila večja od 40°. 17. junija so morali zaradi neurja spet nazaj. 18. junija je Hartog v bazi dobil pismo Guida Magnona s sporočilom, da tudi francoske naveze oblegajo Muztagh. Pisal je, da so tudi oni izbrali Čagaran, da pa so se zaradi Angležev preselili na Youngusband. Hartog in njegova dva tovariša seveda tega pisma niso bili veseli, tolažilo pa jih je slabo vreme, češ v takem tudi Francozi ne morejo kaj prida doseči.

26. junija so jih obiskali Magnone, Paul Keller in kapetan Usman Ali. Nekaj minut so se držali zapeto, nato pa so se v šotoru kmalu razgovorili o vseh mogočih problemih gorništv, posebej pa o Baltoru. Tudi Francoze je potrla angleška navzočnost, še bolj pa slabo vreme in strmina gore. Povabili so jih na obisk in jim kot darilo pustili dve konservi sadnega soka. Bili so lepo oblečeni in obriti, comme il faut. Angleži pa so bili bolj zanemarjeni.

Za taborišče so porabili 300 m fiksne vrvi, ker so morali premagati pečino, navpično, previsno. Vrv so vsakih 15 m pritrdili z lednimi klini. Imelo pa je čudovito lego na ledeni ploskvi v višini 6180 m. Ker se je led talil, so imeli pri roki vedno dovolj vode. Greben pred njimi pa je obetal še večje težave. Takoj nad III je moral Tom premagati 3,5 m visok previs. Dereze so bile na ledu neobhodno potrebne.

1. julija sta Hartog in Mac ogledovala za prostorom taborišča IV. Ostali so se ukvarjali s preskrbo taborišča III, ki so ga spremenili v bazo na odhodni točki za končni napad na vrh. Greben je bil sicer strm, vendar prehoden. Držali so se bolj južne strani, ker je bilo tu več kopnega sveta, v katerem so si lahko

pomagali tudi s klini. Bili so precej izčrpani, ker so dnevno pojedli komaj 350 g goste hrane, preračunali pa so na 1 kg dnevno. Končno je prišla za njimi hrana, obenem pa sporočilo da leži Riag, eden od nosačev, v taborišču II zelo bolan. Patey je zato moral nazaj, izkazalo pa se je, da ni res, do pomote je prišlo, ker Angleži niso dobro razumeli baltiščine.

5. julija so bili zbrani vsi trije sahibi na grebenu, da postavijo taborišče IV in se zaženo proti vrhu. (Nadalj. prih.)

100-KRAT NA MONT BLANCU je bil Alfred Couette iz Chamonixa. L. 1916 je bil prvič, l. 1957 pa stotič, 59 let star. Po poklicu je gorski vodnik.

LICHTENSTEIN ima tudi svojo planinsko zvezo Lichtensteiner Alpenverein. Ima 508 članov, ki vzdržujejo žive zveze s švicarskim AC, posebno s sekcijo Piz Sol.

180 PLANINCEV je moralo čakati na Aiguille du Midi zaradi tehnične napake na vzpenjači. Neprostovoljnega ujetništva na vrhu Aiguille du Midi so jih rešili po novi vzpenjači, ki veže Aiguille du Midi s Col du Géant, ki pa še ni odprta za publiko. Dobro, da je tam pri roki tudi telefon, se razume, saj brez njega ni žičnice. Telefonirali so prefektu okraja Haute-Savoie in še glavnemu inženirju gradbenega podjetja Ponts et Chaussées. Šele ko sta ta dva dovolila, so se potniki preko Courmayeur vrnili v Chamonix. To je bil velik ovinek za turiste, ki so se pripravili samo za kratek izlet na Aiguille du Midi.

GORE IN TEHNIKA, to je veliko vprašanje naših dni, čeprav v naših gorah še ne tako kočljivo kakor v zahodno evropskih. Tehnika v gorah bi morala družiti precej protislovne elemente, biti bi morala hkrati solidna in lahka, učinkovita in preprosta obenem. Skrb za varnost ne bi smela uničiti čar tveganja, mehanizacija ne bi smela ubijati športa. V zadnjem času se je raznim motorjem, ki osvajajo gorski svet, pridružil še avionski. 28. avgusta 1957 sta na vrhu Mont Aiguille zaporedoma pristala avion in helikopter. Žičnica Géant-Midi je odprla množicam gorski svet, ki je bil doslej rezervat le posameznikom. Koliko ljudi, tudi dobrih alpinistov ni bilo nikoli na Col du Géant! Zdaj jim to ne bo težko, stane malo časa in malo denarja, truda pa nič. Z množicami pa prihaja v gorski svet vse, kar k množici spada, hrušč in trušč, običajna muzika in vse, kar tej stvari streže.

iz občnih zborov

PD CELJE. Občni zbor je pričel s čitanjem poročila društvenega predsednika tov. Tineta Orla, ki ga je v njegovi odsotnosti podal tov. Gradišnik Dušan. Zbranemu, skrbno pripravljenu in v zorno sestavljenemu poročilu svojega predsednika so sledili vsi navzoči z največjim zanimanjem. V dvorani je vladala resnično grobna tišina zlasti pri čitanju odlomka, ki ga je predsednik posvetil spominu pok. Mitje Pehanija in Marka Dularja, simpatičnih mladih in mnogo obetajočih mladeničev, ki sta v iskanju gorske lepote našla svoj prezgodnji grob. Besede, ki jih je napisal predsednik Mitji in Marku v spomin, lahko privro le iz neusahljivega vira ljubezni do naših gor in ljudi, iz človeka, ki do potankosti pozna hrepenenje mladih ljudi.

Predsednikovo poročilo je bilo podano tako lepo in živo, da so si mogli ustvariti celotno sliko o delovanju društva v preteklem letu ter novih nalogah in načrtih za prihodnost. Z napetim zanimanjem so sledili njegovi živi besedi in ga čutili v svoji sredi.

Društvo je ob koncu leta 1957 štelu 1378 članov. Leta 1958 bo lahko preseгло število članov iz l. 1956, če se bodo le malo potrudili. Po vpisnih knjigah je njihovih pet postojank obiskalo skupno 56 670 planincev. Te številke nam sicer mnogo povedo, niso pa popolne, kajti mnogo obiskovalcev se ne vpisuje. Najznačilnejši je obisk Logarske doline (39 958 obiskovalcev), ki iz leta v leto stalno raste. Ze samo ta obisk je hkrati priznanje društvu, ki od leta 1946 do 1952 ni odnehalo v svojih naporih po obnovi planinskega objekta v Logarski dolini. Kar je ta dolina po vojni dobila, je dobila s planinskim domom. Kdor tega ne verjame, ali kdor tega ne more razumeti, naj pogleda pogorišča, ki še vedno straše po eni najlepših evropskih dolin. Prav bi bilo, da bi se za to čudovito dolino v večji meri pozanimali tudi turistični organi.

Tudi na propagandnem in vzgojnem polju je imelo društvo nekaj uspehov. Dosegli so, da bodo vsi tečajni mladih združnikov v Zg. Savinjski in v Zadrecki dolini imeli tudi redna obvezna predavanja iz zgodovine planinstva, planinskega gostinstva, iz zgodovine turizma, o kompleksnem značaju turizma v gospodarskem življenju, o gorskih vodnikih in gorski reševalni službi. OZZ, ki te tečaje organizira, je storila pameten ukrep. Gospodarstvo Zg. Savinjske in Zadrecke doline v perspektivi brez turizma, brez planinskega turizma ali turističnega planinstva je skoroda nesmisel. Zato je društvo naprosilo OZZ naj postavi v učni načrt tudi temo: Kulturno-gospodarski delež planinstva in turizma pri razvoju Zg. Savinjske doline. Nekaj je društvo naredilo tudi s predavanji po šolah in s samostojnim predavanjem tov. Cirila Debeljaka. Je pa še vrsta neizpolnjenih propagandno-vzgojnih nalog, katere bo moralo društvo slej ali prej izvršiti. Tako bo moralo misliti na izvedbo večjih planinskih prireditvev (n. pr. planinske tabore na Okrešlju, v Logarski in na Mozirski planini), na Korošici in Mozirski bodo morali poiskati zvezo s staro kmečko, folklorno in gospodarsko pomembno pastirsko prireditvijo (podobno kakor v Bohinju »Kravji bal«), organizirati tečaje za planinsko strožno osebe, poverjeniško mrežo za planinski tisk (Pl. Vestnik) v šolah, mladinske tabore in mladinske vodniške tečaje, pomembne odprave v domače in tuje gore, ki bi res nekaj pomenile za rast in napredek društva ter redne izlete za odbornike in zaključne družbe v bližnje in daljne gore. Za vse to pa so seveda potrebna izdatna finančna sredstva, ki pa zaenkrat še niso na rapologo.

Mladinski odsek, ki vključuje približno eno tretjino vsega članstva, je pokazal kar lep napredek. Pravilno je ravnal, ko se je povezal s tovarniško mladino, saj je doslej imel v svojih vrstah v glavnem le šolsko mladino, ki bo imela v prihodnje že rednejši pouk o hoji po gorah, športne dneve in redno telesno vadbo. Prav je, da zajame čim več tovarniške, delavske mladine, ki psihofizično morda še bolj potrebuje hojo v prvobitno gorsko naravo kakor šolska, za obe pa pomeni gora psihofizično potrebo v današnjem, naravi malce odmaknjenem načinu življenja. V počastitve praznika republike je odsek organiziral tekmovanje v organizacijskem pohodu na ca. 15 km dolgi progi. Proga je potekala po kurirskih poteh iz časov v NOB in se je končala v kraju, kjer je delovala 1. Celjska četa. Tekmovanja se je udeležilo 44 tekmovalcev v 11 ekipah. Izvedel je tudi vrsto mladinskih izletov. Delovne mladinske skupine ima v Tovarni perila Toper, na I. in II. gimnaziji in na učiteljski, v Tovarni emajlirane posode, v Cinkarni in na Ekonom. šoli.

Alpinisti so v letu 1957 opravili 13 zimskih in 45 letnih vzponov, kar da približno po 12 plezalnih vzponov na enega alpinista. Trije vzponi so bili prvenstveni. V avgustu 1957 je trojica alpinistov obiskala švicarske gore z namenom, da se bo povzpela na Matterhorn, kar ji pa zaradi slabega vremena ni uspelo. Povzpela se je le na Monte Roso. Od 12 plezalcev, kolikor jih šteje odsek, jih pleza 8, aktivno pa jih dela le 5. Gorska reševalna postaja se je zadnja leta zelo izpopolnila. Izvršila je številne intervencije, v katerih je njihova izurjenost prišla do popolnega izraza.

Najdelavnejši je bil gospodarski odsek, ki je skrbel za pet koč in bivak, a vsega skupaj nič manj kot za 12 gradbenih objektov, v katerih ima društvo 250 postelj in 150 skupnih ležišč, kar je vsekakor že precejšnja turistična zmogljivost. Da je pa društvo doseglo tudi v svojih postojankah ustrezní finančni efekt, je v veliki meri zasloga izvrstnih, sposobnih oskrbnikov nadpovprečne zmožnosti. Zato zasluži poštenost, prizadevnost in delovni polet njihovega oskrbniškega kolektiva priznanje in zahvalo. Gradnja depandance, ki jo društvo gradi na mestu lansko leto pogorele, jih je doslej stala že 2829 000 din, okrog 600 000 din pa so investirali v ostale postojanke. Zelo bremeni društvo dolg okrog din 7 500 000.—, katerega odplačevanje jim absorbira skoraj vse dohodeke.

Markacijski odsek je v nekaj letih oskrbel pota tako kakor menda noben drug markacijski odsek v Sloveniji. Samo v preteklem letu je markiral 16 potov, ostala pa pregledal in odstranil pomanjkljivosti. Popravil je vsa visokogorska pota in jih očistil gramoza, na novo je namestil 21 novih smernih tablic.

Iz poročila nadzornega odbora sledi, da je leta skozi vse leto spremljal delo upravnega odbora. Pohvalil je delo odbora, še posebno pa se je zahvalil za opravljeno delo marljivemu in vestnemu administrativnemu tajniku tov. Plahuta Jožetu, knjigovodji Klanjšku, markacistu Keagu Antonu in vodji mladinskega odseka Stoklasu Ernestu ter tov. Znidarju, Javorniku, Tajmajstru in Kladničkovima.

Izvoljen je bil 16-članski upravni odbor s tov. Tinetom Orlom na čelu, kateremu je bila z občnega zbora poslana pozdravna brzojavka z iskreno čestitko k ponovni izvolitvi na predsedniško mesto.

Občnega zbora so se udeležili med drugimi predsednik celjske občine tov. Svetek Andrej in zastopniki sosednjih planinskih društev, v imenu PZS pa ga je pozdravil in mu čestital k doseženim uspehom njen sekretar tov. Mirko Fetiš.

PD BOHOR SENOVA. Dejstvo, da se je občnega zbora tega društva udeležilo 173 članov, poleg tega pa tudi zastopniki občinskega

odbora SZDL Senovo in predstavniki tamkajšnjih šol, DPD Svobode Senovo, TVD Partizana Senovo, Strelske družine »Boris Kidrič« Senovo, častna člana Slapšak Jože in Golob Jože ter ostali, prav gotovo pomeni, da uživa to delovno društvo primeren ugled na svojem področju in da vlada za njegovo delo vsestransko zanimanje pri članih. Kako pa tudi ne, saj je za delovno akcijo za dograditev Bohorske kočice zainteresiralo domala staro in mlado v vsej dolini. Kočo so spravili pod streho že 18. VIII. 1957 in jo že toliko uspobili, da zasilo že služi svojemu namenu. Za zdaj sicer samo še kuhinja z nekaj posteljami, kmalu pa bodo tudi ostali prostori. V gradnjo so doslej investirali vsega skupaj 2634428 din. V tej vsoti predstavlja udarniško delo 41855 din ali 3869 protovoljnih delovnih ur. S sredstvi so pomagali PZS, Okr. sindikalni svet Trbovlje, Rudnik rjavega premoga Senovo, ObLO Senovo, Elektrarna Brestanica, GG Brežice, Občinski sindikalni svet Senovo, Sindikat rudarjev Senovo, Rdeči križ Senovo, Mesnice Senovo in Seher Jože iz Brestanice.

Društvo pa se je živahno udeleževalo tudi na ostalih sektorjih dela. Zaznamovalo je dvig članstva, se povežalo s sosednjimi društvi ter tudi z nekaterimi društvi na področju PZ Hrvatske, stalno sodeluje v koordinacijskem odboru Zasavskih planinskih društev, aktivno dela tudi v redakcijskem odboru Zasavskega vodiča za Zasavske poti, ki bo držala od Kumrovcov do Kuma, v lokalnem obsegu pa so aktivno sodelovali tudi z drugimi društvi in organizacijami pri izvedbi raznih prireditvev in proslav. Za sodelovanje v počastitev Dneva vstaje in Dneva borca je od Zveze borcev Senovo prejelo posebno priznanje. Pri sindikalni podružnici rudarjev Senovo pa je doseglo za svoje člane, ki so hkrati člani tega sindikata, po din 250.—dnevne podpore za vsakega člana.

Da bi za svoje delo zainteresirali širšo javnost in jo seznanili z lepotami Bohorja in njegovimi naravnimi in zgodovinskimi vrednotami, so objavljali daljše ali krajše članke v dnevnem časopisju, nekaj takih sestavkov pa je izšlo tudi v Planinskem Vestniku in Turističnem Vestniku. V tej smeri pa nameravajo še dalje, saj je treba obdelati in seznaniti javnost z bohorskimi vrhovi kot Vetriškom, Oslico, Plešivcem, Skalco, Koprivnikom itd., opisati bi bilo potrebno favno in floro, seznaniti ljudi s krasnimi smučišči na Ravnem logu in Zaloških travnikih, opisati Bohorske slapove ter zelene in šumeče gozdove, ki so bili priča veličastnih dogodkov velikih dni narodnoosvobodilne borbe, napisati, zakaj nosi najvišji vrh Bohorja ime Javornik itd. Zvišati nameravajo tudi število naročnikov na Pl. Vestnik, na katerega je sedaj naročenih samo 43 članov. Dalje so sklenili, da bodo pokrenili tudi akcijo za zbiranje prispevkov za gradnjo Doma Zlatorog. Med 25. VIII. in 1. IX. 1957 so organizirali planinski teden, ki je v sodelovanju z ostalimi organizacijami na njihovem terenu odlično uspel. Zaključili so ga na gradbišču kočice na Bohorju, kjer so imeli najprej slavnostno sejo. Ob zaključku zbora je društveno vodstvo podelilo priznanja prvakom in vsem sodelujočim. Društvo je izvedlo 4 večje skupinske izlete na razne vrhove poleg nešteti izletov na Bohor, združenih s protovoljnimi delom. Gradbišče Bohor pa je med letom obiskala tudi mladina iz Leskovca pri Krškem, Senovega, Pilištajna in Sentvidca pri Planini. Otroci so bili zvišeni nad lepotami Bohorja ter so zagotavljali, da ga bodo še in še obiskali. V celoti je lansko leto obiskalo Bohor 1615 planincev. Zelo dobro so bila obiskana tudi predavanja z barvnimi diapozitivi. Markacijski odsek je obnovil oziroma na novo markiral 6 poti ter pri tem napravil 86 protovoljnih delovnih ur v vrednosti din 3440.—.

Za svoje aktivno in požrtvovalno delo v društvu in pri gradnji kočice na Bohorju je zbor javno pohvalil tov. Stanka Lokajner, Angelo Lokajner, Kristi Šibila, Evica Radi, Lovra Breznik, Elzo Peternel, Drago Peternel, Nado Jelenko, Zinko Guček, Ivana Radi, Danico Weisbacher, Adolfa Guček, Mirka Svetlin, Andreja Drstvenšek, Mico Drstvenšek, Romana Sotler, Jožeta Golob, Toneta Javorič, Stojana Šibila ter Tonko Požun. Diplome pa so prejeli tov. Lovro Breznik, Evica Radi, Stanko Lokajner, Kristi Šibila, Angela Lokajner, Drago Peternel, Zinka Guček, Elza Peternel in Nadi Jelenko.

Vodstvo društva je bilo ponovno zaupano dosedanjemu predsedniku tov. Javoriču.

V imenu PZS je bil na zboru navzoč njen podpredsednik tov. Bučer Tone.

USTANOVNI OBČNI ZBOR PD ZREČE.
Dne 4. I. 1958 ustanovljeno samostojno PD Zreče je do tedaj delovalo kot skupina PD Slov. Konjice. Društvo šteje v celoti 108 članov, od tega 60 odraslih, 20 mladincev in 28 pionirjev. Kot skupina se je v glavnem bavila s pridobivanjem članstva. Skupina je bila zelo aktivna, saj je organizirala samostojna predavanja in izlete, poleg tega pa tudi markirala. Kako velik interes ima tamkajšnja mladina za planinska predavanja, sledi iz tega, da se je samo enega predavanja udeležilo 359 pionirjev in mladincev, kar je za ta kraj prav lep uspeh. Izvedli pa so tudi predavanja za starejše člane, ki se ga je udeležilo 111 članov. Organizirali so dalje dva večja skupinska izleta na Boč in na Roglo ter sodelovali na proslavi Dneva mladosti in na partizanskem pohodu Zreče—Resnik—Rogla—Crni vrh—Ribniška koča in obratno ter obiskali mladinsko delovno brigado, ki je delala na urejanju zadrudnih pašnikov na Rogli. Poedini člani pa so obiskali še razne vrhove na Pohorju, na Kozjaku ter v Kamniških in Julijskih Alpah. Na Planinski Vestnik je doslej naročenih le 6 članov. Društvo upa, da bo tudi tej pomembni reviji utrolo pot v svoje vrste.

V upravni odbor so bili izvoljeni: tov. Jurij Milnar, Jože Orož, Edi Celcer, Egidij Lamut, Nančka Ravnjak, Franc Herman, Slavko Pinter, Karolina Cimerman, Janez Jazbec, Karel Kuzman, Rudi Taler, Majda Podgrajšek in Slavko Burja, v nadzorni odbor pa tov. Mirko Zupančič, Umnik in Ivan Likar. Živahna diskusija se je vršila okrog vprašanja prevzema pastirske kočice na Rogli v upravi pašniškega odbora.

V imenu PZS sta ustanovitev društva pozdravila tov. Tone Bučer in Mirko Fetih, prav tako pa tudi predsednik PD Slov. Konjice tov. Lobnik, direktor TKO tov. Jelovčnik ter sekretar osnovne organizacije ZK tov. Fijavž.

PD JAVORNIK—KOROŠKA BELA. Društvo je izvedlo svoj 11. redni občni zbor dne 18. I. 1958. V imenu PZS sta se občnega zbora udeležila tov. dr. Miha Potočnik in Mirko Fetih, navzoči pa so bili še zastopnik predsednika MLO Jesenice, množičnih organizacij in JLA ter predstavniki PD Jesenice in Gorje. Po enominutnem molku v počastitev med letom umrlih članov Franceta Ažman, Franca Kureš, Pepce Rozman, Blaža Potočnik, Cilke Kozamernik in Franca Osenk, je zbor prešel na čitanje poročil članov upravnega odbora. Iz teh sledi, da je bilo delo odbora v preteklem poslovnem letu nadvse živahno, posebno do izraza pa je prišla mladina.

Število članov se je v preteklem letu povečalo za 129 članov, mladincev in pionirjev, tako da šteje danes skupno 732 članov. To je rekordno število članstva v povprečju 11 let društvenega obstoja. Po socialnem sestavu je 230 delavcev, 115 uslužbencev, 39 kmetov in 23 obrtnikov, ter 115 ostalih poklicev. Mladinski odsek »Valentin Stanič«, ki so ga osnovali 19. V. 1957, šteje 87 mladincev in 124 pio-

nirjev. Prvotno je ta odsek vključeval le 81 mladincev in pionirjev, ko pa je razpisal tekmovalstvo, je na novo pridobil vrsto mladincev in pionirjev. V počastitev Dneva mladosti je odsek v povezavi z ostalimi organizacijami organiziral partizanski pohod po kurirskih poteh v Karavankah, dalje organiziral tri skupinske izlete na Porezen, Triglav in na Begunjsko in tečaj za prvo pomoč. Mladinski odsek je tudi pomagal pri zbiranju gradiva za planinsko razstavo, ki jo je izvedlo društvo. Mladinski odsek tudi vodi društveno knjižnico. Ko je maja meseca društvo razpisalo anketo, ki je vsebovala 20 vprašanj za mladince in deset za pionirje, je anketne liste izpolnilo 464 učencev. Najboljše odgovore so nagradili. Mladinci pridno pomagajo društvu pri raznih delih, v načrtu pa imajo tudi gradnjo nove poti čez Jelenov kamen. Tudi markirali so že več poti. Mladinci se zelo zanimajo za planinsko transverzalo, za kar si je že 15 mladincev pribavilo transverzalo knjižico. Zanimajo se za planinsko čtivo, zlasti pa se jim je priljubila mladinska revija iz mladinskega odseka Medvode, v katero tudi dopisujejo. Seveda mladinci tudi pridno izpolnjujejo pogoje za tekmovalstvo v počastitev Dneva mladosti, ki ga je razpisala PZS. Hočejo pač pokazati, da so delavni, kar pa lahko dokažejo le z delom.

V svojih postojankah je društvo v preteklem letu zabeležilo nekoliko več obiskovalcev od prejšnjega leta, čeprav tudi v preteklem letu vreme ni bilo najbolj ugodno. Staničevo kočo je obiskalo po vpisni knjigi 2059, in kočo na Zasiški planini 1728 planincev. Koča na Pristavi ne evidentira obiska. Staničeva koča, ki posluje letno le dva do tri mesece, je izkazala sicer manjši primanjkljaj, rentabilnejši pa sta bili koča na Zasiški planini in koča Pristava, zlasti slednja, ki je ustvarila precejšnji dobiček. Na tej postojanki so bila v preteklem letu tudi opravljena večja dela, kakor nova betonska plošča, nova točilna miza, gostinska soba in kuhinja sta bili prepleškani, izravnani pa je bil tudi svet okoli postojanke, popravljene stopnice in urejena kanalizacija.

Propagandni odsek je poleg številnih izletov organiziral 6 predavanj z barvnimi diapozitivi, enega od teh v Zirovnici. V celoti se je predavanj udeležilo nad 1000 planincev. Na Planinski Vestnik je naročenih 58 članov. Markacisti so markirali več poti in sicer v Karavankah do Valvasorjevega doma in do Pristave ter od Pristave na Črni vrh tako, da je dobro markirana in označena s tablamina ena najlepših in najbližjih poti. V Julijcih so markirali pot na Vrbanovo špico, kjer so odstranili zadnjo tablo z napisom »Pot nezavarovana«, markirali pa so tudi poti na Debelo peč in na Rž, katere vse so seveda tudi očistili oziroma popravili.

V razmeroma živahni diskusiji so predlagali, da se zgradi tovarna žičnica iz Spodnje Krme do pod Rjavine z višinsko razliko okrog 1000 metrov. Z zgraditvijo te žičnice bi se transport blaga skrajšal za dobre 4 ure, koristna pa bi bila tudi zimskim obiskovalcem gora za prenos smuč in težkih oprtnikov. Vrh vsega pa bi znatno pocenila transport blaga za oskrbovanje triglavskih postojank. Nedvomno bi s tem močno oživilo tudi Triglavsko pogorje, posebno pa dolina Krme in celo Radovna, ki bi se spremenila v prijazno letovišče.

Vodstvo društva je bilo poverjeno tov. Francu Krajcarju. R. L.

OBČNI ZBOR PD MARIBOR. Planinsko društvo Maribor je 7. februarja 1958 polagalo občnemu zboru svojega članstva obračun dela v preteklem letu. V uvodnem poročilu je društveni predsednik inž. Friderik Degen načel zanimivo splošno razpravo o pozitivnih vplivih sodobne tehnične mehanizacije na

planinstvo. — Nedavno dograjena Pohorska vzpenjača in lepe dovozne ceste prav do planinskih domov so v praksi ovrgle vsak dvom o koristi teh naprav ne samo za razvoj turizma, ampak tudi za razvoj planinstva.

O delu upravnega odbora je poročal tajnik Ciril Verstovšek. Upravni odbor je razpravljaval o vseh zadevah na 41 sejah sekretariata in na dveh sejah širšega plenuma. Glede na številne probleme je bil sklican tudi posvet gospodarjev koč na Pesniku, za oskrbnike koč pa je bil izveden enodneveni seminar pri Ribniški koči. Posebno skrb je društvo posvetilo petim planinskim postojankam, ki jih upravlja, izvršilo je na kočah potrebne adaptacije, izboljšalo in delno obnovilo notranjo opremo, do Koče na Pesniku v lastni režiji napeljalo električni daljnovod tako, da je 8. maja v koči zasvetila električna luč. Prav tako je bila vzpostavljena telefonska zveza Koča na Pesniku—Ribniška koča kot prva etapa v gradnji telefonske zveze Ribnica—Ribniška koča.

Razveseljiva je ugotovitev, da je obisk koč na Pohorju kakor tudi na Kozjaku v stalnem porastu. Tudi število članstva se je v letu 1957 dvignilo od 2399 na 2521 članov, od teh je 873 mladincev in pionirjev. Članstvo se vključuje v društvo neposredno ali preko planinskih skupin v delovnih kolektivih oz. krajih, dijaštvo pa preko planinskih krožkov in šolah.

Alpinistični odsek šteje 19 članov in 5 pripravnikov. V letu 1957 je izvršil plezalne vzpone v 31 smereh v stenah Kamniških in Juljskih Alp, dve skupini pa sta se odpravili v Avstrijske in Švicarske Alpe. Razen plezalnih vzponov je odsek izvedel 14 smučarskih pohodov in 13 izletov, kar vsekakor kaže na veliko aktivnost članov. Posebno skrb pa bo moralo vodstvo odseka posvetiti vprašanju vključevanja mladine v svoje vrste.

Markacijski odsek je pod neumornim vodstvom prof. Ivana Sumljaka izpolnil svoj letni plan dela 100%. Na novo je markiral številne poti na Pohorju in Kozjaku ter na potrebnih mestih namestil kazipote.

Delo propagandnega odseka je bilo v preteklem letu dokaj živahno. Društvo je izvedlo 46 skupinskih izletov, od teh je planiralo 12 izletov s $\frac{1}{4}$ popustom na železnici tako, da je določilo v proračunu posebno postavko, iz katere je na izletnika plačalo 25% vozne cene ki običajni skupinski objavi na polovično vožnjo. Mnogo truda je odsek vložil v izlete najmlajših. Na izletih so se otroci seznanjali s pokrajino, marsikaj pa so se naučili o orientaciji, o favni in flori. 1200 dijakom mariborskih srednjih šol je bilo predvajanih več planinskih filmov, veliko pa je bilo zlasti med mladino tudi zanimanje za predavanje o naših Alpah in ameriških kanjonih. Nagradnega natečaja za najboljše planinske spise se je udeležilo 179 dijakov, trije spisi pa so bili objavljeni v društvenem zborniku »Planine ob meji«, ki je izšel v decembru mesecu. Planinski tabor pri Ribniški koči je postal že tradicionalna vsakoletna planinska prireditve, ki privablja na zapadni del Pohorja vedno več ljubiteljev zelene prirode od blizu in daleč.

Poročilo o letnem zaključnem računu blagajnika Marice Kostanjšek izkazuje številne podatke o finančnem stanju društva, zlasti pa veliko razumevanje okrajnega in nekaterih občinskih ljudskih odborov za aktivno podporo razvoju planinstva na Pohorju in Kozjaku.

Občni zbor je sprejel nova pravila ter pravilnik alpinističnega odseka. Zbora se je udeležil predsednik PZS tov. Fedor Košir. Izvolili so novo, nekoliko pomlajeno društveno upravo z dosedanjim izkušnim predsednikom inž. Friderikom Degenom na čelu.

C. V.

Državni zavarovalni zavod

DIREKCIJA ZA LJUDSKO REPUBLIKO SLOVENIJO V LJUBLJANI

*Predajte se športu in užitkom,
ki vam jih nudi lepa priroda!
Na opreznost nikar ne pozabite —
riziko pa predajte zavarovanju!
Zoper nezgode, za primer
smrti in doživetja zavaruje:*

Telefon 39-121

Zastopniki v vseh večjih krajih

T E H N O M E T A L

Telefon: 20-145, 21-547, 23-356, 23-453 — Telegram: TEHNOMETAL — Poštni predal: 159

TROUVINA S TEHNIČNO ŽELEZNINO IN KOVINSKIM BLAGOM

Valjani in vlečeni proizvodi črne metalurgije, valjani in vlečeni proizvodi barvaste metalurgije, plemenita jekla vseh vrst, kroglični ležaji, orodje in stroji za obdelavo lesa, orodje in stroji za obdelavo kovin, sanitarni in instalacijski material, tesnila in vijačno blago

Generalna zastopstva in konsignacijska skladišča inozemskih tvrdk:

Gebrüder LEITZ, Werkzeugfabrik, Oberkochen, Zah. Nemčija — specialno orodje za strojno obdelavo lesa
Kärntnerische Eisen und Stahlwerks A. G. Ferlach, Wien, Avstrija — žica in orodje za obdelavo kovin
Heinr. SAHM & Söhne, Remscheid, Zah. Nemčija — orodje »Findor« vseh vrst
TYROLIT, Schleifmittelwerke G. m. b. H. Schwaz, Avstrija — brusne plošče vseh vrst

LJUBLJANA, TITOVA CESTA 24

EL. ENERGIJA

Elektro - Ljubljana okolica

Ljubljana, Parmova 33

Telefon Ljubljana 39-141

OBRATI:

RTP Kleče - Črnuče, Kleče, Domžale, Domžale, Grosuplje, Grosuplje, Notranjsko, Vrhnika

SKUPINI:

Projektantska in Gradb. montažna — projektirata in gradita električne naprave in vode

DELAVNICI:

Elektrokovinska Tacen, El. merilni servis Ježica — konstrukcije, popravila, meritve, merjenja

Podjetje opravlja službo zvez na zapadnem delu področja Elektrogospodarske skupnosti Slovenije

PODJETJE ZA PRENOS IN RAZDELJEVANJE

Oglejte si

66. sejemsko prireditve v Ljubljani

II. Mednarodni lesni sejem

od 22. V. — 1. VI. 1958

Gozdarska razstava (lov)

Industrijski in obrtni finalni lesni izdelki

Lesno - obdelovalni stroji in pomožna sredstva

Kemična predelava lesa

Industrija lesnih tvoriv

Za ogled sejma izkoristite 25 % popust na železnici

Informacije:

GOSPODARSKO RAZSTAVIŠČE, LJUBLJANA, TITOVA 5

Tovarna •

• *dokumentnega*

in kartnega •

• *papirja*

PROIZVAJA:

vse vrste brezlesnih papirjev in kartonov,
specialne papirje,
surovi heliografski in foto papir,
paus papir,
kartografski, specialni risalni „Radeče“,
papirje za filtre itd.

RADEČE PRI ZIDANEM MOSTU

Železn. postaja: ZIDANI MOST — Telefon št. 24

TOVARNA DUŠIKA RUŠE

PROIZVAJA

KALCIJEV KARBID

KALCIJEV CIANAMID

NITROFOSKAL

FEROKROM

ELEKTROKORUND IN

KOMPRIMIRANE PLINE

RUŠE PRIMARIBORU

tel.: 35-48 In 36-48 Maribor — brzojav: Azot Maribor — teleprinter: 03312

Železarna

J E S E N I C E

PROIZVAJA CEVI:

vodovodne

plinske

parovodne

konstrukcijske

pohištvene

pancirne

v dimenzijah 1/8 »—3«

spojke za cevi

loki za cevi

ZAHTEVAJTE KATALOG PROIZVODOV ŽELEZARNE JESENICE!